

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА "Облік і аудит"

галузь знань: 07 Управління та адміністрування

спеціальність: 071 Облік і оподаткування

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ОБЛІК ТА АУДИТ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ЇХ
ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

здобувача Анісімової Анни Василівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент Ходзицька В.В.

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з
атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: к.е.н., доцент Цятковська О.В.

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ – 2025

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок, основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 88 сторінках друкованого тексту. Робота містить 32 таблиць, 22 рисунків, список використаних джерел з 71 найменувань, додатки.

«Облік та аудит розрахункових операцій в контексті їх впливу на фінансові результати діяльності підприємства»

Об'єктом дослідження є процес обліку та аудиту розрахункових операцій підприємства та їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, законодавчих і практичних аспектів обліку та аудиту розрахункових операцій в контексті їх впливу на фінансові результати діяльності підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної магістерської роботи є розгляд теоретичних і законодавчих основ розрахункових операцій, практичних аспектів впливу обліку та аудиту розрахункових операцій на фінансові результати діяльності підприємства для внесення пропозицій щодо їх удосконалення в умовах використання сучасних інформаційних технологій.

Відповідно до поставленої мети визначені такі *завдання*:

- розкрити суть та ідентифікувати об'єкти розрахункових операцій;
- розглянути законодавче регулювання розрахункових операцій в Україні;
- проаналізувати сучасний стан розрахунків на підприємствах України;
- ознайомитися з процесом документування та організації обліку розрахункових операцій на підприємстві;
- розглянути порядок обліку розрахункових операцій підприємства;
- визначити вплив розрахункових операцій підприємства на фінансові результати підприємства;

- запропонувати напрямки удосконалення обліку розрахункових операцій підприємства в сучасних умовах ведення бізнесу;
- обґрунтувати необхідність здійснення цифровізації обліку розрахункових операцій українських підприємств як вимоги сьогодення;
- розглянути особливості проведення незалежного аудиту розрахункових операцій та визначити його вплив на фінансові результати діяльності підприємства;
- обґрунтувати доцільність здійснення внутрішнього аудиту як передумови дотримання фінансово-розрахункової дисципліни суб'єктів господарювання у взаємовідносинах з підприємством;
- дослідити сучасні інформаційні технології, які використовуються при здійсненні аудиту, та їх вплив на результати проведення аудиту розрахунків підприємства.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає у розробці комплексу рекомендацій з удосконалення обліку та аудиту розрахункових операцій підприємств України, у тому числі шляхом активного впровадження і використання внутрішнього аудиту розрахунків, сучасних інформаційних технологій, з урахуванням необхідності здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану.

Отримані результати магістерського дослідження можуть бути використані керівником ТОВ «Західземресурс» під час організації і здійснення обліку, внутрішнього аудиту розрахункових операцій з метою підвищення якості обліково-аналітичних і контрольних процесів, покращення фінансових результатів діяльності підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2024.

Рік захисту роботи – 2025.

Ключові слова: аудит, внутрішній аудит, дебіторська заборгованість, документування, інформаційні технології, кредиторська заборгованість, облік, розрахункові операції, фінансові результати, цифровізація обліку.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Суть та ідентифікація об'єктів розрахункових операцій.....	6
1.2. Законодавче регулювання розрахункових операцій в Україні.	15
1.3. Сучасний стан розрахунків на підприємствах України.....	22
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА.....	31
2.1. Документування та організація обліку розрахункових операцій на підприємстві.....	31
2.2. Порядок обліку розрахункових операцій підприємства.....	40
2.3. Вплив розрахункових операцій на фінансові результати підприємства.....	53
2.4. Напрямки удосконалення обліку розрахункових операцій підприємства в сучасних умовах ведення бізнесу.....	65
2.5. Цифровізація обліку розрахункових операцій українських підприємств як вимога сьогодення.....	72
РОЗДІЛ 3. ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....	78
3.1. Особливості проведення незалежного аудиту розрахункових операцій та його вплив на фінансові результати діяльності підприємства.....	78
3.2. Внутрішній аудит як передумова дотримання фінансово-розрахункової дисципліни суб'єктів господарювання у взаємовідносинах з підприємством.....	86
3.3. Сучасні інформаційні технології здійснення аудиту та їх вплив на результати проведення аудиту розрахунків підприємства.....	95
ВИСНОВКИ.....	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	109
ДОДАТКИ.....	117

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансовий стан кожного підприємства визначається його взаємовідносинами з контрагентами і станом розрахунків між ними. Результати обліку та аудиту розрахункових операцій впливають на фінансову стійкість підприємства, базу оподаткування, формування його доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства в умовах ринку і забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості фінансово-господарської діяльності. Чітка організація обліку, аудиту, зокрема і внутрішнього аудиту, розрахункових операцій, які виникають у процесі взаємодії підприємства з його контрагентами мають особливо важливе значення і потребують підвищеної уваги зі сторони працівників бухгалтерії, зовнішніх і внутрішніх аудиторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність та принципи організації розрахунків підприємства висвітлено такими українськими науковцями: О.Д. Даніловим, Н.М. Любенко, Ю.Д. Малярєвським, А.М. Поддєрьогіним, А.А. Пронишиним, І.О. Тарасенко, В.П. Шило, А.П. Шот та іншими.

Провідні вітчизняні і зарубіжні науковці в своїх працях досліджують питання організації та ведення обліку розрахунків на підприємствах. Серед них вагомий вклад у цьому напрямку зробили: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, В.П. Завгородній, В.С. Лень, М.Ф. Огійчук, М.С. Пушкар, Л.А. Рибіна, Дж. Рис, С.В. Свірко, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, О.А. Шевчук, М.М. Шигун та інші.

Питання аудиту розрахункових операцій є присвячено низку праць провідних вітчизняних вчених-економістів, спеціалістів з обліку, контролю та аудиту: Б.І. Валуєва, С.М. Гончарук, , а також зарубіжних: Дж. К. Лоббека, Дж. К. Робертсона, Дж. Фостера, Л.А. Шмельцера та інші.

Однак, враховуючи зміни законодавства, що регламентує питання обліку та аудиту діяльності підприємств в Україні, трансформації соціально-економічних відносин, питання раціональної побудови системи обліку, аудиту, у тому числі і внутрішнього аудиту, розрахунків українських підприємств потребують подальшого вивчення та удосконалення, а отже і тема магістерської роботи є

актуальною і на часі.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є розгляд теоретичних і законодавчих основ розрахункових операцій, практичних аспектів впливу обліку та аудиту розрахункових операцій на фінансові результати діяльності підприємства для внесення пропозицій щодо їх удосконалення в умовах використання сучасних інформаційних технологій.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі **завдання**:

- розкрити суть та ідентифікувати об'єкти розрахункових операцій;
- розглянути законодавче регулювання розрахункових операцій в Україні;
- проаналізувати сучасний стан розрахунків на підприємствах України;
- ознайомитися з процесом документування та організації обліку розрахункових операцій на підприємстві;
- розглянути порядок обліку розрахункових операцій підприємства;
- визначити вплив розрахункових операцій підприємства на фінансові результати підприємства;
- запропонувати напрямки удосконалення обліку розрахункових операцій підприємства в сучасних умовах ведення бізнесу;
- обґрунтувати необхідність здійснення цифровізації обліку розрахункових операцій українських підприємств як вимоги сьогодення;
- розглянути особливості проведення незалежного аудиту розрахункових операцій та визначити його вплив на фінансові результати діяльності підприємства;
- обґрунтувати доцільність здійснення внутрішнього аудиту як передумови дотримання фінансово-розрахункової дисципліни суб'єктів господарювання у взаємовідносинах з підприємством;
- дослідити сучасні інформаційні технології, які використовуються в аудиті, та їх вплив на результати проведення аудиту розрахунків підприємства.

Об'єктом дослідження є процес обліку та аудиту розрахункових операцій підприємства та їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, законодавчих і практичних аспектів обліку та аудиту розрахункових операцій в контексті їх

впливу на фінансові результати діяльності підприємства.

Методи дослідження. Методологічною і теоретичною основою кваліфікаційної роботи є методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, описовий, узагальнення та аналогія), методи бухгалтерського обліку (документування, рахунки і подвійний запис, звітність), методи фінансового аналізу, економіко-статистичні методи, методи фактичного і документального контролю, графічні та табличні методи.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає у розробці комплексу рекомендацій з удосконалення обліку та аудиту розрахункових операцій підприємств України, у тому числі шляхом активного впровадження і використання внутрішнього аудиту розрахунків, сучасних інформаційних технологій, з урахуванням необхідності здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану.

Отримані результати магістерського дослідження можуть бути використані керівником ТОВ «Західземресурс» під час організації і здійснення обліку, внутрішнього аудиту розрахункових операцій з метою підвищення якості обліково-аналітичних і контрольних процесів, покращення фінансових результатів діяльності підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є законодавчі і нормативно-правові акти України з питань обліку та аудиту розрахункових операцій; навчальні посібники, підручники і монографії; дисертаційні роботи та автореферати; наукові та науково-практичні праці вчених; матеріали конференцій; бухгалтерські документи і фінансова звітність ТОВ «Західземресурс», звіт незалежного аудитора.

Апробація результатів роботи. Основні положення магістерського дослідження опубліковані у збірнику наукових праць за результатами XVI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки» (2 листопада 2024 р., м. Луцьк).

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 71 найменувань, і 7 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Суть та ідентифікація об'єктів розрахункових операцій

Усі угоди, пов'язані з купівлею-продажем активів, наданням послуг і виконанням робіт завершуються розрахунками, які є основою фінансово-господарської діяльності підприємства. На даний час єдиного формулювання терміну «розрахунки» немає ні у спеціальній бухгалтерській, ні в економічній літературі, відрізняються також і підходи вчених до тлумачення цього терміну, які ми систематизували у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Підходи науковців до визначення сутності розрахунків

№ з/п	Науковець	Трактування
1.	І.О. Тарасенко, Н.М Любенко	здійснення оплати іншим юридичним і фізичним особам за отриманні від них товари, роботи, послуги, працю й інші матеріальні та нематеріальні активи шляхом перерахування чи видачі їм готівки, передачі товарів, виконання робіт, надання послуг, передачі права власності на акції, облігації або частини статутного капіталу та інших матеріальних і нематеріальних активів підприємства [63, с. 28]
2.	І.А. Бержанір, А.Л. Бержанір, Т.А. Ящук	безготівкові розрахунки за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги чеками, акредитивами чи іншими розрахунковими документами; та розрахунки за нетоварні операції – безготівкові розрахунки, пов'язані з бюджетом і органами соціального, державного страхування тощо [2, с. 241]
3.	Ю.Д. Чацкіс, О.М. Лисюк, Т.П. Михайлова	система взаємовідносин між підприємствами і громадянами, заснована на грошовому погашенні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг [67, с. 117]
4.	І.О. Бурак	система взаємовідносин між суб'єктами господарювання з приводу організації та реалізації договірних відносин, що виникають в момент виникнення будь-яких зобов'язань за об'єктом договору до моменту повного погашення заборгованості в будь-якій формі (включаючи негрошову), та включає в себе організацію, проведення та регулювання сукупності платежів [39, с. 22]

Джерело: згруповано за інформацією [2, с. 241; 39, с. 22; 63, с. 28; 67, с. 11]

На нашу думку, вичерпне і зрозуміле визначення поняття «розрахунки» дав І.О. Бурак, оскільки, здійснюючи розрахунки між суб'єктами господарювання

виникають договірні відносини і пов'язані з ними зобов'язання, які мають бути погашені у грошовій чи негрошовій формі шляхом здійснення платежів.

Згідно Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР розрахункова операція – це приймання від покупця готівкових коштів, платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо за місцем реалізації товарів (послуг), видача готівкових коштів за повернутий покупцем товар (ненадану послугу), а у разі застосування банківської платіжної картки – оформлення відповідного розрахункового документа щодо оплати в безготівковій формі товару (послуги) банком покупця або, у разі повернення товару (відмови від послуги), оформлення розрахункових документів щодо перерахування коштів у банк покупця [51].

Організація розрахункових операцій ґрунтується на низці принципів, які розглянуті на рис. 1.1.

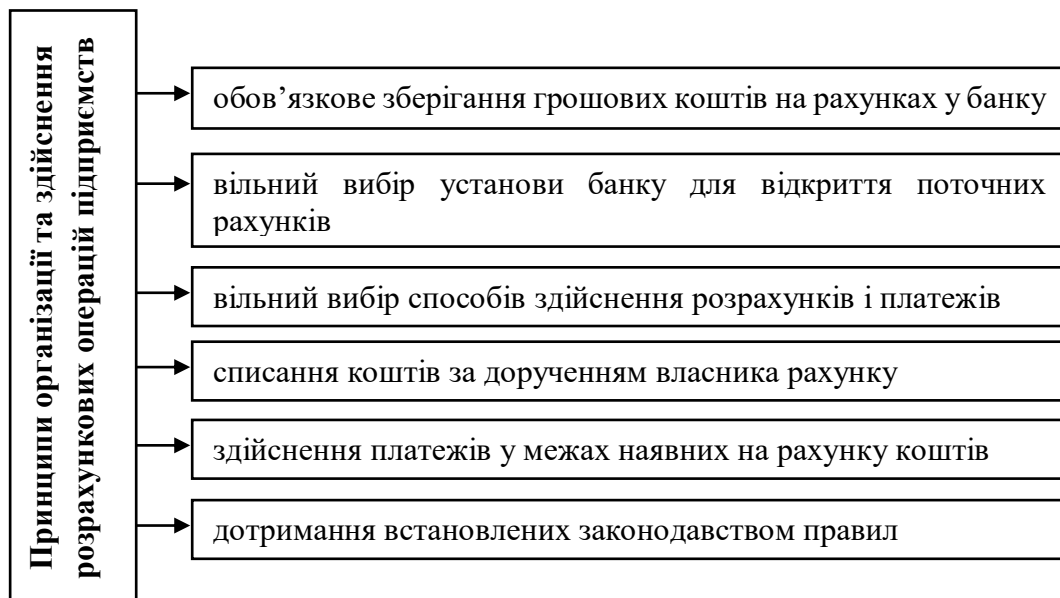

Рисунок 1.1 – Основні принципи організації і здійснення розрахункових операцій на підприємстві

Джерело: складено за інформацією [11, с. 10]

Основними завданнями розрахункових операцій, які в тій чи іншій мірі впливають на фінансові результати діяльності підприємства, є:

- 1) дотримання визначеного законодавством порядку здійснення готівкових і безготівкових розрахунків;
- 2) правильне і своєчасне оформлення розрахунково-платіжних документів;
- 3) контроль за дотриманням форм розрахунків, які передбачені договорами з покупцями і постачальниками;
- 4) забезпечення своєчасності розрахунків з дебіторами і кредиторами для недопущення простроченої заборгованості;
- 5) дотримання розрахунково-платіжної дисципліни;
- 6) контроль за наявністю, рухом і збереженням коштів.

Різноманітність розрахункових операцій підприємств зумовлює необхідність їх класифікації, в основу якої покладено чотири ознаки (рис. 1.2).

Усі розрахунки, які здійснюють підприємства, можуть приймати готівкову і безготівкову форму між якими існує тісний зв'язок. Натомість обсяги операцій, які опосередковані цими формами розрахунків, відрізняються.

Готівковими розрахунками є платежі готівкою підприємств і фізичних осіб за реалізовану продукцію, позареалізаційними операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

До позареалізаційних операцій належать [33, с. 67]:

- погашення дебіторської заборгованості, заборгованості за позиками;
- безоплатне отримання коштів;
- відшкодування матеріальної допомоги;
- здійснення внесків до статутного капіталу;
- платежі за надане у лізинг майно;
- виплата роялті;
- операції з корпоративними правами;
- повернення невикористаних підзвітних сум та інші надходження.

Безготівкові розрахунки — це платежі, які здійснюються шляхом перерахування із рахунку платника на рахунок кредитора у банках з використанням розрахункових документів встановлених форм (платіжних вимог, платіжних доручень, розрахункових чеків тощо) і без використання грошових купюр [22].

Рисунок 1.2 – Загальна класифікація розрахункових операцій підприємства

Джерело: складено за інформацією [39, с. 105-106]

Безготівкові розрахунки між підприємствами, організаціями та установами усіх форм власності та фізичними особами здійснюються у національній валюті України через банки шляхом перерахування коштів з рахунка платника на рахунок одержувача коштів [22].

Суб'єкти господарювання самостійно обирають форми розрахунків і вказують їх при укладенні договорів. В основному ж переважають безготівкові розрахунки, які становлять 80-90% усього грошового обороту.

Розрахункові операції підприємства залежно від контрагентів проведених розрахунків поділяють на два види (рис. 1.3):

- 1) розрахунки з юридичними особами;
- 2) розрахунки з фізичними особами.

Рисунок 1.3 – Види розрахункових операцій підприємства залежно від контрагента розрахунків

Джерело: [63, с. 29]

Розрахункові операції підприємства з юридичними особам (вітчизняними та іноземними) можуть відбуватися у готівковій та безготівковій формах, на основі бартеру тощо. З податковими органами, органами загальнообов'язкового державного соціального страхування виключно у безготівковій формі.

До розрахункових операцій підприємства з фізичними особами належать операції:

- 1) з працівниками підприємства у готівковій, безготівковій та інших формах: по оплаті праці, по підзвітних сумах, по соціальному страхуванню, по внесках до

статутного капіталу, по інших операціях (аліментам, кредитам тощо);

2) зі сторонніми вітчизняними та іноземними громадянами у готівковій, безготівковій та інших формах:

а) постачальниками і підрядчиками;

б) покупцями та замовниками;

в) засновниками (учасниками, акціонерами) по внесках до статутного капіталу та виплаті дивідендів (відсотків);

г) з іншими громадянами.

Групування розрахункових операцій залежно від їх характеру передбачає поділ цих операцій на [2, с. 243]:

1) розрахунки за товарними операціями, які пов'язані з переміщенням товару і являють собою розрахунки з постачальниками і підрядниками, покупцями, і здійснюються за допомогою платіжних доручень, платіжних вимог, акредитивів, чеків, векселів, заліку взаємних вимог і розрахунки готівкою;

2) розрахунки за нетоварними операціями – це розрахунки з бюджетом і позабюджетними фондами, засновниками фірми, підзвітними особами. При використанні безготівкової форми розрахунків розрахунки за нетоварними операціями оформлюються лише платіжним дорученням.

Проаналізувавши організаційні та методичні аспекти обліку розрахунків підприємства, на рис. 1.4 представлена схема їх організації.

Рисунок 1.4 – Схема організації розрахункових операцій на підприємстві

Джерело: [12, с. 73]

Якщо говорити узагальнено, то при розрахунках із контрагентами у підприємства може виникати дебіторська і кредиторська заборгованість.

У науковій літературі та у правових актах відсутній єдиний підхід до визнання дебіторської заборгованості, тому доцільно розглянути найбільш широковживані у практичній діяльності визначення цього поняття (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Трагування сутності дебіторської заборгованості

№ з/п	Автор	Трагування
1.	О.М. Кияшко	сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати [19, с. 7]
2.	О.Є. Федорченко	сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникає внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому [64, с. 8]
3.	НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	суми заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [36]
4.	МСФЗ 7 «Фінансові інструменти»	фінансовий актив, який є конкретним правом отримувати цінні папери або грошові кошти від іншого підприємства [31]

Джерело: згруповано за інформацією [19, с. 7; 31; 36; 64, с. 8]

З вищеподаної табл. 1.2 бачимо, що у правових актах міститься більш загальне трактування сутності дебіторської заборгованості, тоді як науковці, зокрема О.Є. Федорченко наводить більш широке її визначення. Завдяки цьому формується цілісне уявлення сутності дебіторської заборгованості як об'єкт бухгалтерського обліку та аудиту.

Згідно з НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну. При цьому враховуються два критерії: строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом.

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу [36].

Довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу [36].

Поділ дебіторської заборгованості згідно НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій подано у додатку А.

На рис. 1.5 узагальнено види поточної і довгострокової дебіторської заборгованості підприємства, які мають місце при здійсненні розрахунків підприємства у процесі його бізнес-діяльності.

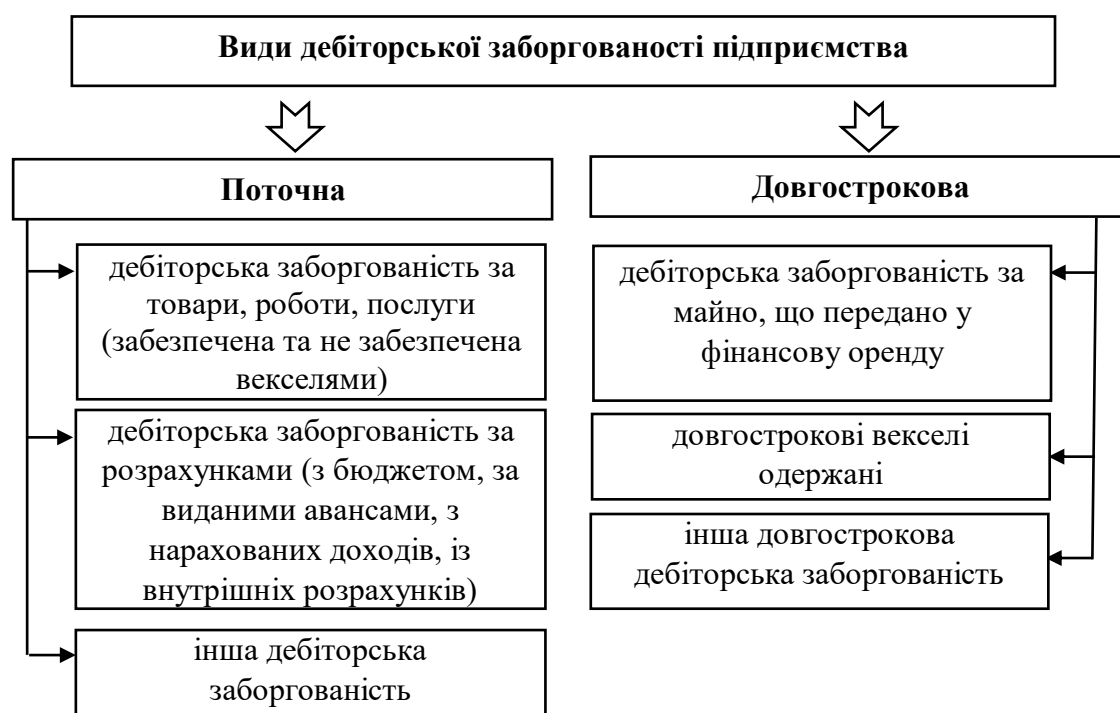

Рисунок 1.5 – Види дебіторської заборгованості підприємства

Джерело: складено за інформацією [3, с. 272; 60, с. 181]

Для підприємства важливим є також розуміння сутності кредиторської заборгованості, яка виникає під час здійснення розрахунків підприємства зі своїми постачальниками, підрядниками та іншими контрагентами і призводить до певних зобов'язань перед ними.

Найбільш відомі підходи авторів і законотворців до визначення сутності кредиторської заборгованості подані у табл.1.3.

НП(С)БО 11 «Зобов'язання» пропонує загальну класифікацію зобов'язань, яка є універсальною для будь якого підприємства.

Таблиця 1.3 – Трактування сутності кредиторської заборгованості

№ з/п	Автор	Трактування
1.	Цивільний кодекс України	кредиторська заборгованість ототожнюється із зобов'язанням, яке є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [68]
2.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Ототожнює кредиторську заборгованість із зобов'язанням, яке розглядається як заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [48]
3.	О.Б. Чорненко	результат правовідносин суб'єкта господарювання, який є наслідком вчинення певної дії одного суб'єкта до іншого суб'єкта господарювання, фізичної особи, держави, позабюджетного фонду щодо передачі товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів чи інших активів, надання послуг, виконання робіт, або дії законодавчо-нормативних документів (виникнення заборгованості з податків чи інших обов'язкових платежів перед бюджетом та позабюджетними цільовими фондами) та надає кредитору право вимоги [69, с. 210]
4.	О.Є. Майборода, І.П. Косарева, І.О. Корабейнікова	правові відносини між сторонами, які мають документальне підтвердження щодо тимчасового залучення підприємством у власне користування грошових коштів, які не належать підприємству, або це різновид комерційного кредиту, форма розрахунку за товари і послуги, які придбаються [27, с. 401]
5.	О.В. Лишиленко	заборгованість підприємства перед іншими суб'єктами підприємницької діяльності (постачальниками, підрядниками, покупцями) за поставлені від них засоби і предмети праці, виконані роботи або отриману передоплату [25, с. 15]
6.	В.І. Матюха, Г.В. Мисака	можливість підприємства тимчасово використовувати запозичені ресурси, але з іншого боку також зменшує показники платоспроможності і ліквідності [29, с. 931]
7.	Т.М. Ступницька, Т.Д. Маркова	фінансова угода між двома суб'єктами господарювання, в якій одна сторона тимчасово позичає комерційні кошти для товарногрошового обігу, а інша – зобов'язується повернути грошовий борг у вказаний термін [62, с. 68]

Джерело: складено за інформацією [25, с. 15; 27, с. 401; 29, с. 931; 48; 62, с. 68; 68; 69, с. 210]

Згідно НП(С)БО 11 «Зобов'язання» до довгострокових зобов'язань (термін погашення яких перевищує дванадцять місяців з дати балансу) належать [38]:

- 1) довгострокові кредити банків;
- 2) довгострокові векселі видані;
- 3) інші довгострокові фінансові зобов'язання;
- 4) відстрочені податкові зобов'язання;

5) інші довгострокові зобов'язання.

Згідно НП(С)БО 11 «Зобов'язання» до складу поточних зобов'язань відносяться [38]:

- 1) короткострокові кредити банків;
- 2) поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- 3) короткострокові векселі видані;
- 4) кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;

5) поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків);

6) інші поточні зобов'язання.

Класифікація кредиторської заборгованості з узгодженням по рахунках відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій та відповідних видів розрахунків по ній подана у додатку Б.

Отже, усі розрахункові операції підприємства є вагомим об'єктом бухгалтерського обліку та аудиту, і вимагають посиленої уваги і контролю при їх здійсненні і погашенні. Саме тому розуміння сутності розрахунків і розрахункових операцій, дебіторської і кредиторської заборгованості, їх класифікації сприяє повному і вчасному обліку зобов'язань, позитивним результатам проведення зовнішнього і внутрішнього аудитів, ефективному контролю за розмірами і своєчасністю погашення усіх зобов'язань між підприємством і його контрагентами.

1.2. Законодавче регулювання розрахункових операцій в Україні

Здійснення розрахункових операцій на підприємствах регулюється значною кількістю законодавчих і нормативних документів. Розглянемо вимоги і положення основних законодавчих і нормативно-правових актів в частині норм, які регулюють розрахункові операції, питання дебіторської і кредиторської заборгованості і

зобов'язань між контрагентами в Україні, їх обліку та аудиту.

Для цього згруповано законодавство в даній сфері у відповідні групи:

1. Кодекси України: опис напрямку та сфери їх регулювання в частині здійснення розрахункових операцій подано у табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Положення і вимоги кодексів України щодо здійснення розрахункових операцій

Кодекс України	Вимоги і сфера регулювання щодо здійснення розрахункових операцій
Цивільний кодекс України (ЦКУ) від 16.01.2003 р. № 435-IV	1) у статті 1087 визначено такі форми розрахунків [68]: - між фізичними особами розрахунки, які не пов'язані з тим, що ними проводиться підприємницька діяльність, можуть здійснюватися у готівковій або в безготівковій формі на підставі розрахункових документів у електронному або паперовому вигляді; - між юридичними особами, а також при участі фізичних осіб, розрахунки які пов'язані із провадженням ними підприємницької діяльності, здійснюються у безготівковій формі. Також між ними розрахунки можуть здійснюватися у готівковій формі, у разі якщо інше не встановлено законом; 2) у статті 1088 ЦКУ закріплено види безготівкових розрахунків і вказано, що при здійсненні безготівкових розрахунків допустимим є використання платіжних інструкцій, що передбачені законодавством України, звичаями ділового обороту та банківськими правилами. У договорі сторони можуть вибрати прийнятний для них вид безготівкових розрахунків [68]; 3) закріплює різні види господарських операцій та правила їх здійснення, за якими виникає заборгованість: банківський вклад, кредит, купівля-продаж, найм (оренда), перевезення, позика, послуги, факторинг тощо
Господарський кодекс України (ГКУ) від 16.01.2003 р. № 436-IV	1) визначає основні засади господарювання в Україні та регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійсненні господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [7]; 2) у статті 341 визначено, що безготівкові розрахунки передбачають здійснення усіх платежів через банківські установи шляхом перерахування належних сум з рахунку платника на рахунок отримувача або шляхом заліку взаємних грошових претензій і зобов'язань [7]; 3) у частині 3 статті 341 ГКУ визначено, що безготівкові розрахунки можуть здійснюватися у формі векселів, вимог-доручень, платіжних вимог, платіжних доручень, чеків, банківських платіжних карток та інших дебетових і кредитових платіжних інструментів, що застосовуються у банківській практиці [7]
Податковий кодекс України (ПКУ) від 02.12.2010 р. № 2755-VI	регулює правовідносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів в Україні: визначає вичерпний перелік податків та зборів, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, відповідальність за порушення податкового законодавства,

Продовження табл. 1.4

	розкриває інформацію щодо визначення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості та включення її до складу доходів і витрат підприємства, визначає порядок списання безнадійної заборгованості, а також вимоги і порядок застосування реєстраторів розрахункових операцій [43]
Кодекс України про адміністративні правопорушення (КпАП) від 07.12.1984 р. № 8073 ¹ -Х	у статті 163-15 передбачено, що за порушення порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), у тому числі перевищення граничних сум розрахунків готівкою, недотримання установлених законодавством вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів, на фізичну особу – підприємця, посадових осіб юридичної особи накладається адміністративний штраф від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [21]. Якщо вказане у частині першій статті 163-15 КпАП правопорушення вчинене особою, яку вже протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, то на неї накладається адміністративний штраф від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [21]

Джерело: складено за інформацією [7; 21; 43; 68]

2. Закони України: основні закони, які регламентують порядок здійснення розрахунків між суб'єктами господарювання в Україні, а також їх положення щодо проведення, обліку, контролю розрахункових операцій наведено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5 – Закони України, які регламентують здійснення, облік і контроль розрахункових операцій

Закони України	Сфера регулювання щодо здійснення розрахункових операцій
«Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. № 1591-IX	визначає поняття і загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні, встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, загальні засади випуску та використання в Україні електронних грошей та цифрових грошей НБУ, установлює права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України, визначає загальний порядок здійснення нагляду за діяльністю надавачів платіжних послуг тощо [55]
«Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР	1) визначає правові засади застосування реєстраторів розрахункових операцій та програмних реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, є обов'язковим до виконання усіма суб'єктами господарювання, які здійснюють розрахункові операції у готівковій та/або безготівковій формі [51]; 2) містить визначення таких важливих понять, які обумовлюють здійснення розрахунків між контрагентами, як: реєстратор розрахункових операцій, розрахункова операція, електронний контрольно-касовий апарат, розрахунковий документ, розрахункова книжка, книга обліку розрахункових операцій, фінансова санкція, фіскальний звітний чек, фіскальний звіт, місце проведення

Продовження табл. 1.5

	розрахунків, реєстрація електронних розрахункових документів, торгівля валютними цінностями та ряд інших
«Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI	визначає принципи, засади і механізми функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні, та застосовується для правильного розрахунку розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) [54]
«Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV	визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні. Крім цього в ньому подано визначення поняття «зобов'язання». Відповідно до Закону підприємство самостійно визначає власну облікову політику на рік, де відображаються основні засади організації та ведення обліку, у тому числі за розрахунковими операціями, які передбачають виникнення дебіторської і кредиторської заборгованості [48]
«Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258-VIII	встановлює вимоги до проведення незалежного зовнішнього аудиту [47]. У рамках цього Закону перш за все важливим є розуміння сутності термінів, які розкривають особливості і порядок проведення незалежного аудиту: аудит фінансової звітності, аудитор, аудиторська діяльність, аудиторська фірма, аудиторський звіт, замовник, обов'язковий аудит фінансової звітності (табл. 1.6)

Джерело: складено за інформацією [47; 48; 51; 54; 55]

Таблиця 1.6 – Терміни Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», які розкривають особливості і порядок проведення аудиту

№ з/п	Термін	Узагальнене трактування в контексті теми магістерського дослідження
1.	аудит фінансової звітності	аудиторська послуга з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності юридичної особи або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність, з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам НП(С)БО, МСФЗ або іншим вимогам
2.	аудитор	фізична особа, яка підтвердила кваліфікаційну придатність до провадження аудиторської діяльності, має відповідний практичний досвід та включена до Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності
3.	аудиторська діяльність	незалежна професійна діяльність аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг
4.	аудиторська фірма	юридична особа, яка провадить виключно аудиторську діяльність та/або надає неаудиторські послуги на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом та МСА

Продовження табл. 1.6

5.	аудиторський звіт	документ, підготовлений суб'єктом аудиторської діяльності за результатами аудиту фінансової звітності відповідно до МСА і вимог цього Закону
6.	замовник	юридична або фізична особа, яка відповідно до законодавства зобов'язана або має право замовляти аудиторські послуги
7.	обов'язковий аудит фінансової звітності	аудит фінансової звітності суб'єктів господарювання, які відповідно до законодавства зобов'язані оприлюднити або надати фінансову звітність користувачам фінансової звітності разом з аудиторським звітом, що проводиться суб'єктами аудиторської діяльності на підставах та в порядку, передбачених цим Законом

Джерело: згруповано за інформацією [47]

3. Положення та Інструкції Національного банку України: їх вимоги до здійснення розрахункових операцій систематизовано у табл. 1.7.

Таблиця 1.7 – Правові акти, прийняті Національним банком України, яким встановлено вимоги до організації і здійснення розрахункових операцій

Правовий акт	Сфера регулювання щодо здійснення розрахункових операцій
Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене Постановою НБУ від 29.12.2017 р. № 148	1) закріплює порядок ведення касових операцій у національній валюті України підприємствами та їх відокремленими підрозділами незалежно від організаційно-правової форми і форми власності, органами державної влади та місцевого самоврядування під час здійснення ними діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності, фізичними особами-підприємцями, які здійснюють підприємницьку діяльність, фізичними особами [44]; 2) закріплює вимогу згідно якої підприємства мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами [44]: - між собою – у розмірі до десяти тисяч грн. включно; - з фізичними особами – у розмірі до п'ятдесяти тисяч грн. включно. 3) обмеження граничної суми готівкового розрахунку десять (п'ятдесят) грн. не поширюється на розрахунки, які здійснюються платниками податків шляхом внесення готівки до каси банку для подальшого її перерахування на рахунок отримувача. При цьому сама кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, з якими здійснюються готівкові розрахунки, протягом дня не обмежується. У разі зняття підприємством готівкових коштів зі своїх поточних рахунків з метою здійснення готівкових розрахунків із фізичними особами зобов'язані надавати на запит банку підтвердні документи, на підставі яких здійснюються такі готівкові розрахунки, необхідні банку для вивчення клієнта з урахуванням ризик-орієнтованого підходу [44]

Продовження табл. 1.7

Про внесення змін до Положення про порядок здійснення безготівкових розрахунків у національній грошовій одиниці України в особливий період, затверджене постановою Правління НБУ від 06.08.2019 р. № 103	визначає основні вимоги до організації та здійснення безготівкових розрахунків в Україні у національній валюті в особливий період, особливості відкриття уповноваженими банками рахунків клієнтів, які залучаються до роботи в умовах третього етапу особливого періоду [50]
--	--

Джерело: згруповано за інформацією [44; 50]

4. Положення та Інструкції: їх вимоги до здійснення розрахункових операцій систематизовано у табл. 1.8.

Таблиця 1.8 – Правові акти, прийняті Міністерством фінансів України, яким встановлено вимоги до організації і здійснення розрахункових операцій

Правовий акт	Сфера регулювання щодо здійснення розрахункових операцій
Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом МФУ від 24.05.1995 р. № 88	встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових регістрів, бухгалтерської звітності підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями (крім банків) [45]
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом МФУ від 08.10.1999 р. № 237	1) закріплює методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності; 2) містить визначення таких понять як «безнадійна дебіторська заборгованість», «дебітори», «дебіторська заборгованість», «довгострокова дебіторська заборгованість», «поточна дебіторська заборгованість», «чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості», «сумнівний борг»; 3) передбачає вимоги до визнання та оцінки дебіторської заборгованості (зокрема методи оцінки дебіторської заборгованості під час її зарахування на баланс підприємства, при відображенні у фінансовій звітності на дату балансу і при списанні з балансу як безнадійної), розкриття інформації про дебіторську заборгованість у примітках до фінансової звітності; 4) містить приклад розрахунку величини резерву сумнівних боргів на основі класифікації дебіторської заборгованості [36]. Це Положення застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо дебіторської заборгованості, встановлених іншими НП(С)БО
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»,	1) закріплює методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності;

Продовження табл. 1.8

затверджене наказом МФУ від 31.01.2000 р. № 20	2) містить визначення таких понять як «довгострокові зобов'язання», «забезпечення», «непередбачене зобов'язання», «поточні зобов'язання», «сума погашення», «теперішня вартість»; 3) встановлює поділ довгострокових і поточних зобов'язань; 4) закріплює вимоги до визнання та оцінки зобов'язання, розкриття інформації про зобов'язання у примітках до фінансової звітності [38]
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом МФУ від 07.02.2013 р. № 73	1) містить визначення грошових коштів, еквівалентів грошових коштів (грошей), зобов'язання, негрошових операцій, руху грошових коштів (грошей); 2) розкриває вимоги до визнання і розкриття інформації про елементи фінансової звітності, зокрема у: - формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» про довгострокову дебіторську заборгованість, дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, дебіторську заборгованість за розрахунками: за виданими авансами, з бюджетом, іншу поточну дебіторську заборгованість, гроші та їх еквіваленти, інші довгострокові зобов'язання, поточну кредиторську заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями, товари, роботи, послуги, розрахунками з бюджетом, зі страхування, з оплати праці, інші поточні зобов'язання; - формі № 3 «Звіт про рух грошових коштів» про зменшення (збільшення) оборотних активів, поточних зобов'язань, грошові кошти від операційної діяльності, погашення позик, сплата дивідендів тощо [37]
Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон затверджена наказом МФУ від 13.03.1998 р. № 59	регулює розрахункові відносини, які виникають на підприємствах у зв'язку з направленням працівника у службове відрядження, зокрема в ній подане визначення службового відрядження, закріплено порядок відрядження в межах України та за кордон [16]
Інструкція про застосування Плану рахунків активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій, затверджена наказом МФУ від 30.11.1999 р. № 291	встановлює позначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про розрахункові операції підприємства, у тому числі і ті, за якими виникає дебіторська і кредиторська заборгованість, зобов'язання підприємств незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності [15]
Положення «Про інвентаризацію активів і зобов'язань», затверджене наказом МФУ від 02.09.2014 р. № 879	1) визначає, що проведення інвентаризації забезпечується власником або уповноваженим органом (посадовою особою), який здійснює керівництво підприємством, і створює необхідні умови для її проведення, визначає об'єкти, періодичність та строки проведення інвентаризації, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим; 2) метою проведення інвентаризації є забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку і фінансової звітності підприємства; 3) під час інвентаризації активів і зобов'язань перевіряються і

Продовження табл. 1.8

	документально підтверджуються їх наявність, стан, відповідність критеріям визнання і оцінка [46]
Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, затверджені наказом МФУ від 29.12.2000 р. № 356	встановлюють вимоги до узагальнення у регістрах бухгалтерського обліку методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів і зобов'язань, які виникають у результаті здійснення підприємствами незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, розрахункових операцій з його контрагентами [30]

Джерело: згруповано за інформацією [15; 16; 30; 36-38; 45; 46]

Усі вищерозглянуті правові документи поширюються на підприємства України усіх форм власності, банки, фізичних осіб і є обов'язковими до виконання. Недотримання їх вимог може призвести до штрафних санкцій.

У процесі дослідження усі законодавчі та нормативно-правові акти, що регулюють розрахункові операції підприємств в Україні дозволив розглянути основні вимоги та умови їх здійснення, визначити учасників розрахункових відносин, порядок їх обліку та аудиту тощо. Дотримання основних вимог і правил використання готівкових і безготівкових розрахунків, їх обліку та аудиту, встановлені законодавчими і нормативно-правовими актами, у господарській діяльності підприємств є дуже важливим як для кожного окремого підприємства, так і економіки загалом.

1.3. Сучасний стан розрахунків на підприємствах України

Підприємства постійно ведуть розрахунки з іншими підприємствами, установами та організаціями, своїми працівниками та іншими фізичними особами, які опосередковані грошовими коштами. Безперервний рух грошових коштів забезпечує ефективність, результативність та стабільність функціонування як окремого підприємства, так й економіки всієї країни.

Даний період розвитку економічних відносин в Україні характеризується застосуванням у переважній більшості саме безготівкової форми розрахунків, що

пов'язано із вагомою економією витрат на їх здійснення. Про зростання обсягів безготівкових розрахунків свідчать аналітичні дані Національного банку України (НБУ). На їх основі проаналізуємо як змінився обсяг безготівкових розрахунків в Україні за 2019-2023 рр. (табл. 1.9).

Таблиця 1.9 – Обсяг безготівкових розрахунків в Україні за 2019-2022 рр.

№ з/п	Показник	Роки					Зміна у 2023 проти, +/-	
		2019	2020	2021	2022	2023	2019	2022 р.
1.	Кількість безготівкових операцій, млн. шт	4 167,1	5 211,2	7 039,9	7 138,5	7 397,2	+3 230,1	+ 258,7
2.	Сума безготівкових операцій, млрд. грн	1 798,3	2 208,7	3 099,1	4 354,2	3 980,0	+2 181,7	- 374,2
3.	Частка безготівкових операцій від усіх операцій із платіжними картками, %	50,3	55,8	60,9	69,2	65,0	+ 14,7	- 4,2

Джерело: складено за інформацією [5; 18; 40; 58]

З табл. 1.9 видно, що кількість безготівкових операцій щорічно зростає, так за період з 2019 р. по 2023 р. вона зросла на 3 230,1 млн. шт, що склало 77,51%, а їх сума – на 2 181,7 млрд. грн або на 121,32%. Протягом останніх п'яти років частка безготівкових операцій від усіх операцій із платіжними картками зросла з 50,3% до 65,0%, тобто на 14,7%. Всі ці зміни свідчать про позитивну динаміку у проведенні безготівкових операцій суб'єктами господарювання в Україні.

Безготівкові розрахунки відіграють суттєве значення в діяльності підприємств, оскільки завдяки їм пришвидшується оборот грошових коштів і скорочується кількість готівки, необхідної для обігу. Від застосування безготівкових розрахунків також вииграють і банки, які використовують тимчасово вільні грошові кошти як одне із надійних джерел кредитування.

Військова агресія росії проти України суттєво вплинула на обіг грошових коштів. В Україні у 2023 році зростає використання електронних грошей, перевагами яких є використання коштів поза банківською системою. Одночасно Національний банк України продовжує вивчати можливість випуску власної

валюти, е-гривні [65, с. 181]. При цьому підприємства можуть використовувати такі кошти лише для здійснення оплати товарів і тільки в гривні [65, с. 183].

Одним із важливих показників, який визначає і характеризує фінансовий стан підприємства є стан розрахунків з його дебіторами, який у свою чергу впливає на стан розрахунків підприємства зі своїми кредиторами. На основі даних Державної служби статистики проаналізовано динаміку обсягів поточної дебіторської заборгованості підприємств в Україні за 2019-2022 рр. (рис. 1.6).

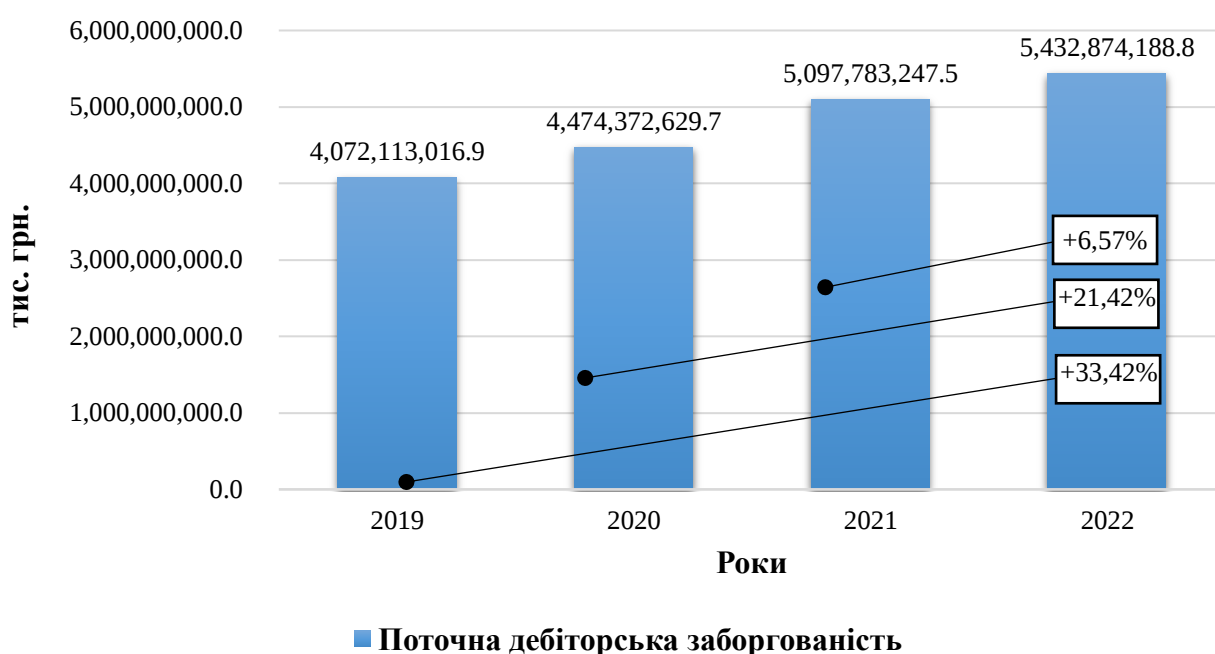

Рисунок 1.6 – Динаміка обсягів поточної дебіторської заборгованості підприємств в Україні за 2019-2022 рр., тис. грн

Джерело: складено за інформацією [41]

Дані відображені на рис. 1.6 свідчать про негативні зміни обсягів поточної дебіторської заборгованості підприємств України протягом 2019-2022 рр., оскільки відбувається щорічне зростання її розмірів. Так, порівнюючи показники 2019 р. і 2022 р. бачимо, що обсяги поточної дебіторської заборгованості українських підприємств зросли на 1 360 761 171,9 тис. грн або на 33,42%. Тоді як порівняно з 2021 р. зростання поточної дебіторської заборгованості у 2022 р. склало 6,57%, що відповідає абсолютному зростанню її обсягів на 335 090 941,3 тис. грн.

Найбільші обсяги поточної дебіторської заборгованості припадають на середні і малі підприємства, тоді як великі підприємства характеризуються дещо нижчим її рівнем (рис. 1.7).

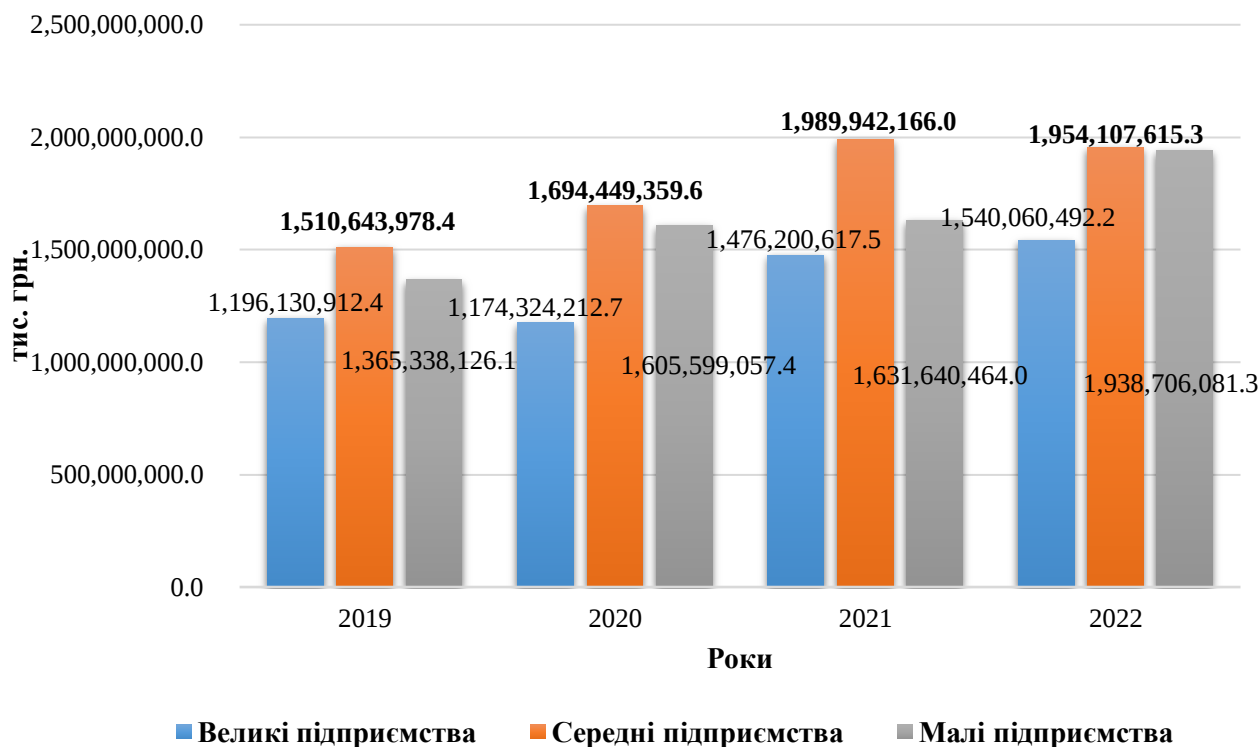

Рисунок 1.7 – Динаміки обсягів поточної дебіторської заборгованості великих, середніх і малих підприємств в Україні за 2019-2022 рр., тис. грн

Джерело: складено за інформацією [41]

З рис. 1.7 бачимо, що обсяги поточної дебіторської заборгованості великих підприємств:

- у 2019 р. на 314 513 066,0 тис. грн менші від її значення для середніх підприємств, і на 169 207 213,7 тис. грн для малих підприємств;
- у 2020 р. на 520 125 146,9 тис. грн менші від її значення для середніх підприємств, і на 431 274 844,7 тис. грн для малих підприємств;
- у 2021 р. на 513 741 548,5 тис. грн менші від її значення для середніх підприємств, і на 155 439 846,5 тис. грн для малих підприємств;
- у 2022 р. на 414 047 123,1 тис. грн менші від її значення для середніх підприємств, і на 398 645 589,1 тис. грн для малих підприємств.

Тобто великі підприємства відзначаються кращим станом розрахунково-платіжної дисципліни і мають більші можливості своєчасного погашення наявної на їх балансі кредиторської заборгованості.

Щодо розміру поточної дебіторської заборгованості середніх підприємств, то протягом 2019-2022 років відбулося його зростання на 443 463 636,9 тис. грн або на 29,36%. При цьому у 2022 р. розмір поточної дебіторської заборгованості середніх підприємств зменшився порівняно з показником 2021 р. на 35 834 550,7 тис. грн, що складає 1,8%. За аналізований період значно зросла і поточна дебіторська заборгованість малих підприємств. Так у 2022 р. порівняно з 2019 р. її величина зросла на 573 367 955,2 тис. грн або на 41,99%; а порівняно з 2021 р. – на 307 065 617,3 тис. грн або на 18,82%.

Збільшення розмірів дебіторської заборгованості підприємств в Україні протягом останніх п'яти років відбувається через вплив як зовнішніх факторів (економічний стан країни, ріст рівня інфляції, нестабільність курсу національної валюти, часті зміни податкового законодавства), так і внутрішніх факторів (обсяги реалізації продукції та її конкурентоспроможність, особливості маркетингової політики підприємств, якість забезпечення дебіторської заборгованості тощо).

Основні причини виникнення дебіторської заборгованості підприємств узагальнено на рис. 1.8.

У процесі взаємовідносин підприємств зі своїми контрагентами на противагу дебіторській заборгованості виникають зобов'язання, невід'ємною і часто значною за обсягом складовою яких є поточна кредиторська заборгованість. Вона також є важливим фактором впливу на фінансовий стан і ділову репутацію підприємства.

За даними Державної служби статистики проведено аналіз динаміки обсягу поточних зобов'язань підприємств України, які виникають в результаті розрахункових операцій, у тому числі в частині поточної кредиторської заборгованості, за період з 2019 р. по 2022 р. Отримані результати аналізу подані на рис. 1.9 і відображають, як і у випадку з поточною дебіторською заборгованістю, зростання величини як поточних зобов'язань підприємств, так і поточної кредиторської заборгованості зокрема.

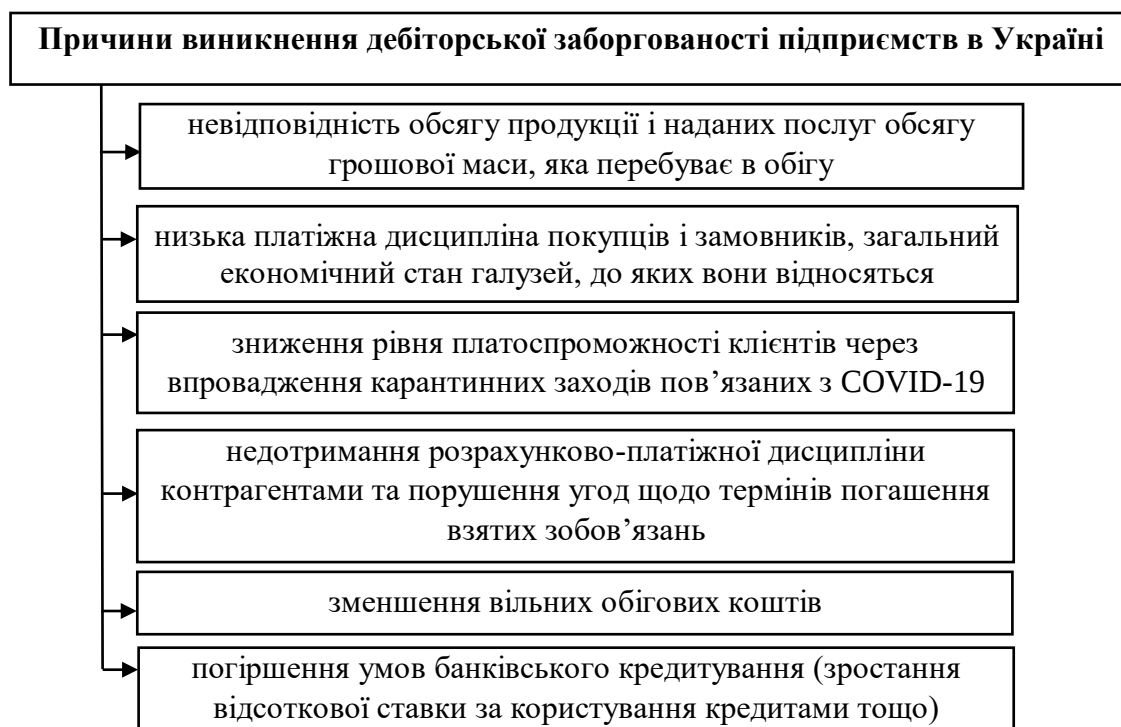

Рисунок 1.8 – Основні причини виникнення дебіторської заборгованості підприємств в Україні

Джерело: [10]

Наведені на рис. 1.9 дані показують, що за 2019-2022 рр. обсяг поточних зобов'язань значно зріс: у 2022 р. загальна сума досягла рівня 8 713 997 338,1 тис. грн, що на:

- 1 949 405 539,8 тис. грн більше, ніж у 2019 р.;
- 1 289 026 693,7 тис. грн більше, ніж у 2020 р.;
- 602 680 546,0 тис. грн більше, ніж у 2021 р.

У загальному обсязі поточних зобов'язань переважає поточна кредиторська заборгованість частка якої протягом 2019-2022 рр. склала 50%. У 2022 р. обсяги поточної кредиторської заборгованості підприємств України зросли порівняно з 2019 р. на 888 133 744,1 тис. грн або на 25,47%, а порівняно з 2021 р. – на 229 685 319,4 тис. грн або на 5,54%.

Щодо структури кредиторської заборгованості, то основна частина кредиторської заборгованості – це заборгованість за товари, роботи, послуги, а також інша поточна кредиторська заборгованість. Частка кредиторської

заборгованості з оплати праці є незначною, але її наявність свідчить про те, що окремі працівники вчасно не отримують заробіток за виконану роботу, а це посилює соціальну напругу в країні.

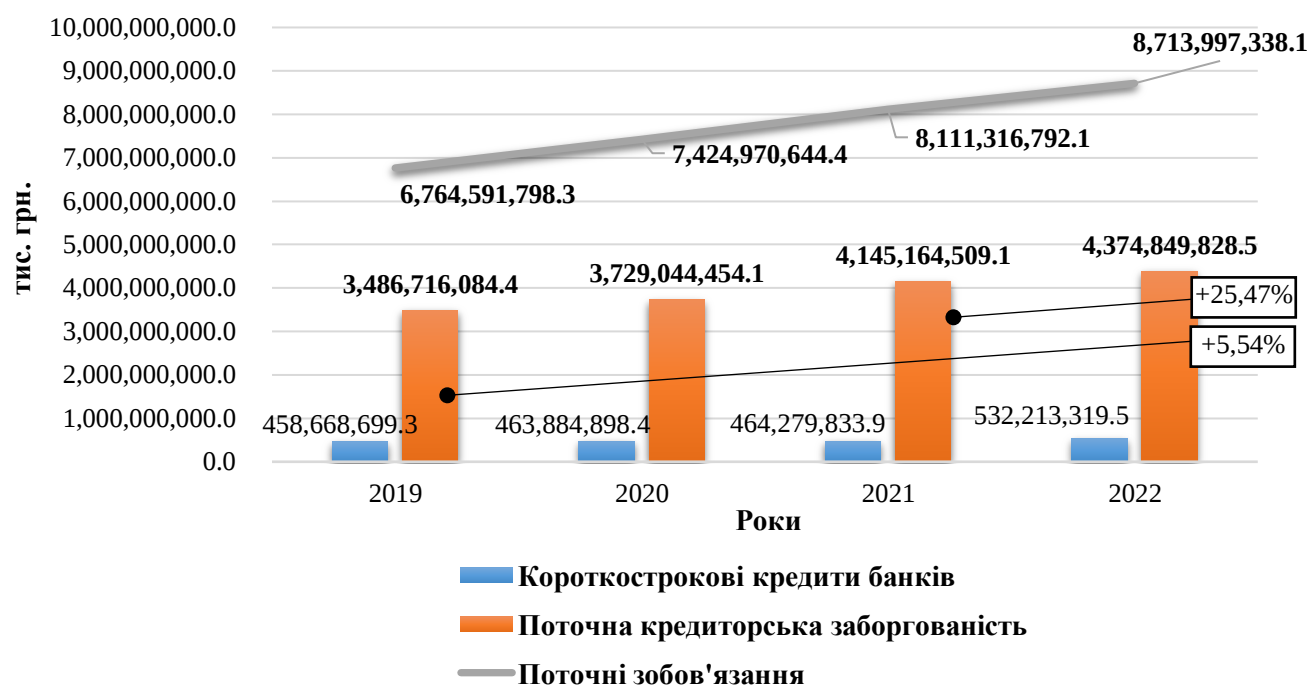

Рисунок 1.9 – Динаміка обсягів поточних зобов'язань підприємств в Україні за 2019-2022 рр., тис. грн

Джерело: складено за інформацією [41]

Для порівняння розглянемо обсяги поточної кредиторської заборгованості, яку мали на своєму балансі великі, середні і малі підприємства (рис. 1.10).

Протягом 2020-2022 рр. найбільший обсяг поточної кредиторської заборгованості в Україні мали середні підприємства. У 2022 р. він зріс порівняно з 2019 р. на 425 933 461,6 тис. грн або на 31,59%, а порівняно з 2021 р. – на 34 728 636,1 тис. грн або на 2,00%.

Значно за аналізований період зріс обсяг поточної кредиторської заборгованості у малих підприємств: з 759 750 258,0 тис. грн у 2019 р. до 1 140 687 798,2 тис. грн у 2022 р. Тобто відбулося зростання цієї заборгованості на суму 380 937 540,2 тис. грн або на 50,14%. Така ситуація пов'язана із чималими труднощами у діяльності малих підприємств, зумовлених, в першу чергу,

пандемією COVID-19 і агресивним нападом росії на Україну. Це все суттєво підірвало фінансову спроможність та ділову активність, і так не особливо стійких, підприємств малого бізнесу. Значна частина яких припинила свою діяльність або була змушена переорієнтовувати свою діяльність, враховуючи наявні соціально-економічні умови функціонування бізнесу та життя населення України.

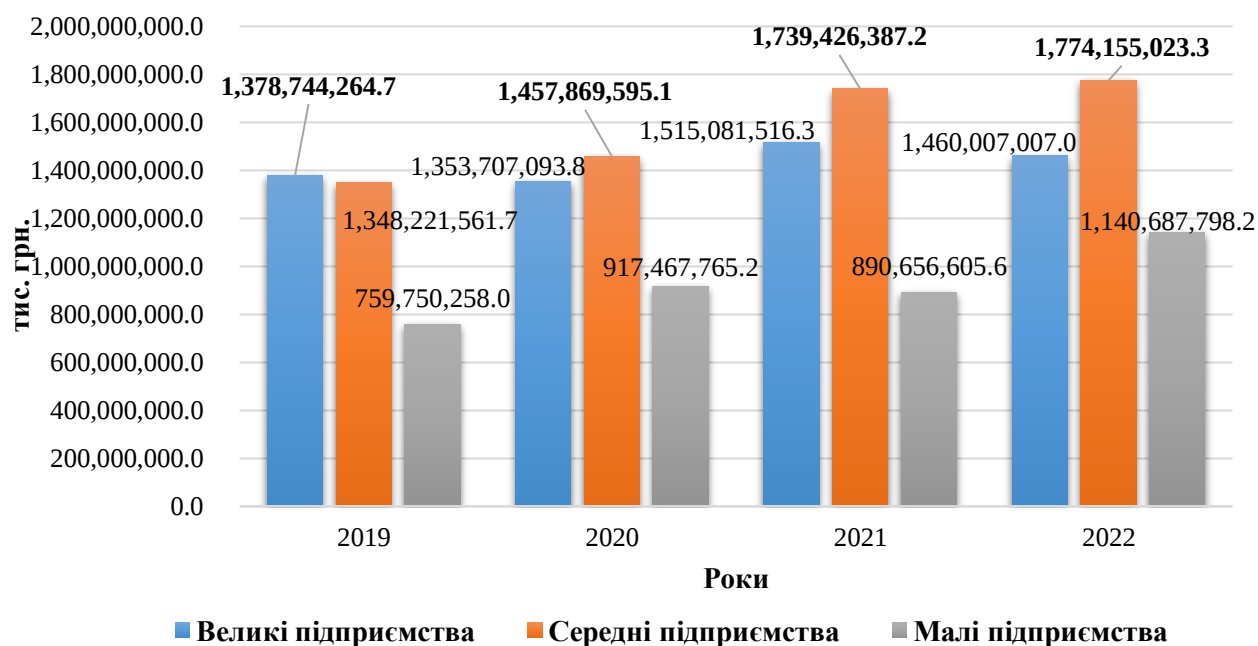

Рисунок 1.10 – Динаміки обсягів поточної кредиторської заборгованості великих, середніх і малих підприємств в Україні за 2019-2022 рр., тис. грн

Джерело: складено за інформацією [41]

З огляду на наявність на балансі українських підприємств поточних дебіторської і кредиторської заборгованості стан розрахунків між підприємствами доцільно також розглянути з точки зору співвідношення цих заборгованостей. У табл. 1.10 проаналізоване співвідношення дебіторсько-кредиторської заборгованості підприємств України за 2019-2022 рр.

Протягом усіх років співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості є незадовільним і характеризує погіршення стану реалізації продукції, товарів українських підприємств та одночасну необхідність продовжувати свою операційну діяльність, навіть, в умовах невиконання зобов'язань покупців і замовників, а від так і наявності труднощів погашати власні

зобов'язання своєчасно і у повному обсязі.

Таблиця 1.10 – Співвідношення поточної дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств в Україні за 2019-2022 рр.

Роки	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість	Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	Оптимальне значення до 1
	тис. грн			
2019	4 072 113 016,9	3 486 716 084,4	1,17	
2020	4 474 372 629,7	3 729 044 454,1	1,20	
2021	5 097 783 247,5	4 145 164 509,1	1,23	
2022	5 432 874 188,8	4 374 849 828,5	1,24	

Джерело: розраховано за інформацією [41]

Загалом можна визначити, що на даному етапі функціонування українських підприємств стан розрахунків з дебіторами і кредиторами є напруженим і має прояв у значних сумах заборгованості та тривалих термінах її погашення, що ведуть до кризи неплатежів і гальмують розвиток підприємницької діяльності в Україні.

Враховуючи те, що на території України з 24 лютого 2022 р. ведеться повномасштабна війна, говорити про покращення ситуації взагалі недоречно, навпаки, українські підприємства зазнають непоправних збитків і фінансових втрат, втрачають свої виробничі потужності і площі, наслідки чого будуть відчутними ще протягом багатьох наступних років.

За такої ситуації важко визначити єдині варіанти здійснення подальших розрахунків між підприємствами і їхню якість, але у будь-якому випадку керівництво кожного з українських підприємств повинно прагнути до скорочення своїх боргових зобов'язань перед контрагентами.

З цією метою необхідно розробити і впроваджувати сучасну систему ефективного управління дебіторсько-кредиторською заборгованістю, яка забезпечить достатню ліквідність і платоспроможність підприємства, а відповідно і зміцнення його фінансового стану як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Документування та організація обліку розрахункових операцій на підприємстві

Першим етапом облікового процесу з обліку розрахункових операцій є первинний облік під час якого здійснюється обробка, реєстрація і запис даних в первинних документах, які є підтвердженням здійснення тої чи іншої господарської операції, а згодом групування і перегрупування цих даних задля отримання потрібної користувачам інформації.

Обов'язковою умовою документального відображення відносин з постачальниками і підрядниками, покупцями і замовниками є укладений договір, який має містити максимально точне відображення інформації про зобов'язання обох сторін.

У досліджуваному підприємстві – Товаристві з обмеженою відповідальністю «Західземресурс» (ТОВ «Західземресурс») у різного виду договорах визначені порядок і форми розрахунків Товариства з його контрагентами.

Відповідальність за своєчасну та якісну підготовку необхідних матеріалів і оформлення договірних відносин, облік, реєстрацію, зберігання договорів досліджуваного Товариства з покладено на юридичну службу і фінансовий відділ і здійснюється згідно порядку як це показано на рисунку. 2.1.

Первинні документи містять підтвердження операцій і сум, які мають бути відображені у системі рахунків бухгалтерського обліку є, основні з них які ми згрупували у дві групи:

- 1) у додатку В подані первинні документи, які є підставою для відображення в обліку операцій з виникнення і погашення дебіторської заборгованості;
- 2) перелік документів, які відображають виникнення і погашення кредиторської заборгованості (залежно від її виду) наведений у додатку Д.

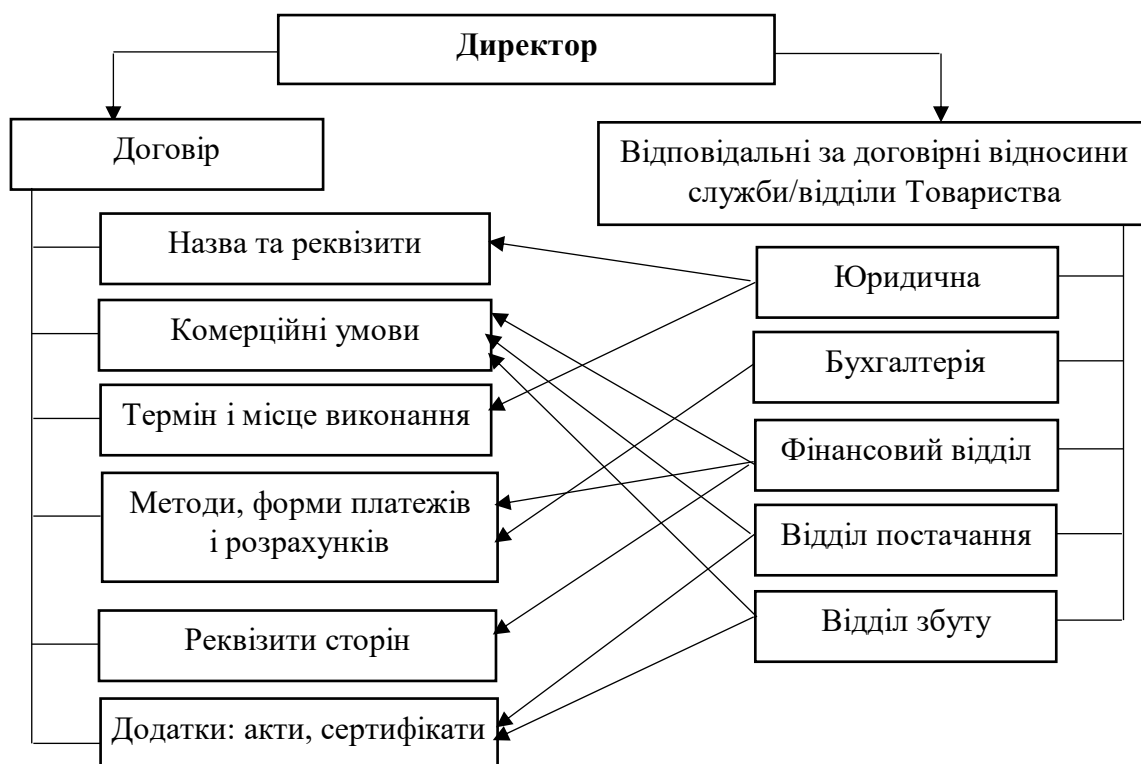

Рисунок 2.1 – Розподіл обов’язків між службами ТОВ «Західземресурс» з укладання договорів

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Основним розрахунковим документом, який використовується на ТОВ «Західземресурс», є платіжне доручення, що має як свої переваги, так і недоліки.

До переваг платіжного доручення, належать:

- простота документообороту;
- скорочення часу у процесі проведення розрахункових операцій;
- можливість здійснення покупцем попередньої перевірки якості продукції;
- використання документа не лише при товарних операціях.

Основними його недоліками є:

- відсутність гарантованості платежів для постачальника;
- залежність продавця від провадження оплати покупцем за відвантажену продукцію у минулому.

Порядок проходження документації, пов’язаної з укладанням договорів у ТОВ «Західземресурс» затверджений наказом керівника підприємства.

Про реальність укладання договору поставки свідчить наявність таких

документів: журнал обліку вантажів, що надійшли; акт про приймання матеріалів; акт про виявлені дефекти устаткування; накладні на відпуск ТМЦ; прибутковий ордер; товарно-транспортна накладна; податкова накладна; платіжні і розрахункові документи та ін.

Розрахунки з вітчизняними постачальниками і підрядниками, покупцями і замовниками проводяться на підставі наступних документів: накладних, рахунків-фактур, рахунків, актів прийнятих робіт, послуг, податкових накладних, товарно-транспортних накладних. В окремих випадках підставою для оприбуткування та оплати придбаних товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ) також є сертифікат, що підтверджує їх якість.

Оприбуткування імпортованих товарів на складі Товариства проводиться на підставі зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу, вантажної митної декларації, приймального акту і акту експертизи торговельно-промислової палати, комерційних документів (рахунків-фактур, invoice, що підтверджують митну вартість товару); транспортних накладних (CMR, залізничної накладної, авіанакладної, товарно-транспортної накладної, пакувальних листів). При купівлі ТМЦ за іноземну валюту обов'язково складається довідка бухгалтерії про наявність курсових різниць при перерахуванні заборгованості.

При виявленні факту недостачі або дефекту ТМЦ, придбаних у іноземних постачальників, приймання таких активів не припиняється, а складається рекламацийний акт окремо по кожному іноземному покупцю і на кожен ТМЦ, що надійшла по одному транспортному документу.

Оплата постачальникам / підрядникам за поставлену продукцію, товари, роботи, послуги здійснюється на підприємстві через розрахунковий рахунок – платіжними дорученнями.

Великою кількістю документів супроводжується і процес документального оформлення операцій щодо розрахунків із заробітної плати між працівниками й Товариством. Основним документом, який визначає порядок організації оплати праці досліджуваного підприємства, розміри основної та додаткової заробітної плати його працівників, порядок їх преміювання є Положення про оплату праці на

підприємстві, яке містить інформацію про:

- загальні принципи організації оплати праці на підприємстві, системи і форми оплати праці;
- штатний розпис працівників підприємства;
- побудову основної (тарифної) оплати праці;
- доплати, надбавки і компенсації із зазначенням їх розмірів;
- інші преміальні нарахування, що використовуються на підприємстві та шкалу преміювання.

Облік розрахунків з оплати праці працівників здійснюється на основі різних первинних документів. Основні форми первинних документів щодо нарахування та виплати заробітної плати, затверджені Наказом Державного комітету статистики України «Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці» від 05.12.2008 року № 489 [52] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Типові форми первинних документів з обліку заробітної плати, які використовуються у ТОВ «Західземресурс»

Номер типової форми	Назва типової форми
П-1	Наказ (розпорядження) про прийняття на роботу
П-4	Наказ (розпорядження) про припинення дії трудового договору
П-5	Табель обліку використання робочого часу
П-6	Розрахунково-платіжна відомість працівника
П-7	Розрахунково-платіжна відомість (зведена)

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Для офіційного оформлення на роботу, майбутній працівник повинен написати Заяву про прийняття на роботу, на основі якої директор формує Наказ про прийняття на роботу працівника, в якому вказується його посада і посадовий оклад. Після цього бухгалтер Товариства подає до контролюючих органів Повідомлення про прийняття на роботу працівника. І лише після цього він рахується як офіційно працевлаштований.

Припинення трудових відносин між роботодавцем і працівником оформляється Наказом (розпорядженням) про припинення трудового договору (контракту).

Для контролю за дотриманням працівниками встановленого режиму робочого часу використовується Табель обліку виконання робочого часу.

На підставі даних минулого місяця, що внесені в особовий рахунок, та даних первинного обліку поточного місяця бухгалтером Товариства формується Розрахунково-платіжна відомість. У ній вказується прізвище, ім'я, по-батькові працівника, його оклад, фактично відпрацьованих днів/годин, нарахування за видами виплат (основна заробітна плата, премії, відпускні, допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю), індексація зарплати, розмір податкової соціальної пільги (ПСП), якщо працівник має на неї право, сума утримань та нарахувань та сума фактично виплаченої заробітної плати працівнику [52].

Нарахування єдиного соціального внеску (ЄСВ) по всіх працівниках ТОВ «Західземресурс» відображується у щомісячному Звіті про суми нарахованої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення, допомоги, компенсації) застрахованих осіб та суми нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до органів доходів і зборів.

Відрахування із заробітної плати працівника у вигляді податку з доходів фізичних осіб (ПДФО) та військового збору (ВЗ) відображаються у кварталному звіті форма 1-ДФ Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку.

Облік розрахунків з підзвітними особами у Товаристві має свої особливості, охоплює чимало інформації і передбачає складання і подання відповідної бухгалтерської документації.

Видача грошей під звіт може здійснюватися безпосередньо з каси підприємства, з поточного чи валютного рахунку підприємства за грошовим чеком, за рахунок виручки, отриманої від реалізації товарів (робіт, послуг), грошовим переказом через банківські платіжні системи.

Так готівкові кошти, здебільшого видаються працівнику підприємства, який є матеріально відповідальною особою, що закріплено у розпорядженні керівника підприємства у формі наказу. Якщо в службові обов'язки працівника входить робота по закупівлі ТМЦ тоді розпорядження не складається, але з таким

працівником укладається договір про його повну матеріальну відповідальність.

Грошові кошти під аванс видаються працівнику підприємства на підставі видаткового касового ордера, який підписує керівник Товариства та уповноважена ним особа (працівник бухгалтерії). Видача готівки здійснюється лише особі, прізвище якої зазначено у видатковому касовому ордері.

Залежно від способу видачі коштів оформлюються відповідні документи (табл. 2.2). У подальшому спосіб видачі підзвітних коштів впливає на строки звітування по їх використанню.

Таблиця 2.2 – Документи, які оформляються при видачі авансів підзвітним особам у ТОВ «Західземресурс»

Спосіб видачі (використання) коштів	Документ, який посвідчує видачу (використання) коштів
Готівкою з каси	Видатковий касовий ордер з підписом підзвітної особи або видаткова відомість
Корпоративна картка	Виписка по рахунку. Видача вважається здійсненою на момент платежу з корпоративної картки або зняття з нею коштів готівкою.
Платіжна картка	Виписка по рахунку. Платіжне доручення на переказ коштів на картку працівника (відрядженої особи). З даної дати кошти вважаються виданими.

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Якщо працівник Товариства відряджається до іншого міста, йому видається відрядне посвідчення, яке він зобов'язаний пред'явити при поверненні на підприємство. На практиці трапляються випадки, коли для цілей відрядження використовується транспорт Товариства чи особистий транспорт працівника, в такому випадку необхідно водіям надати дорожні листи.

Отримані підзвітною особою ТМЦ доставляються на підприємство і передаються нею на склад або на зберігання матеріально відповідальній особі. Така господарська операція оформлюється записами у Журналі обліку вантажів, що надійшли, і складанням прибуткового ордера.

Працівник, який отримав з каси підприємства аванс на відрядження, купівлю ТМЦ, виконання інших господарських, виробничих доручень, після відрядження

чи виконання доручення повинен подати звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт.

Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт є документом, що підтверджує здійснені витрати працівником з використанням отриманих під звіт коштів. Підзвітна особа, яка складає цей звіт вказує дату і підписується у ньому. Обов'язковим реквізитом цього документа є напис керівника підприємства: «доцільність витрат підтверджую» або «бухгалтерії оплатити» і його підпис. До звіту прикладаються рахунки, квитанції, касові і товарні чеки, проїзні квитки, квитанції, акти купівлі-продажу, накладні на відпуск ТМЦ, податкові накладні та інші документи, які підтверджують проведені витрати. У разі застосування платіжної картки звітними документами є: квитанція платіжного термінала, сліп, чек банкомата тощо.

Підставою для нарахування сум податку згідно статті 201 ПКУ, що відносяться до податкового кредиту є податкові накладні або розрахунки коригування до податкових накладних, зареєстровані в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН). Податкова накладна складена платником податку в електронній формі повинна бути зареєстрована в ЄРПН протягом 15 календарних днів з дня наступного за датою виникнення податкових зобов'язань, відображених у відповідних податкових накладних та розрахунків коригування до податкових накладних. Відсутність факту реєстрації податкової накладної в ЄРПН не звільняє продавця – платника податку на додану вартість (ПДВ) від обов'язку включення суми податку на додану вартість, вказаної в такій податковій накладній до суми податкових зобов'язань за відповідний звітний період.

Покупцю товарів податкова накладна надається бухгалтерією виключно в електронній формі з дотриманням вимог законодавства щодо електронного документообігу та електронного цифрового підпису. Податкові накладні, отримані покупцем товарів з ЄРПН, є підставою для нарахування сум податку, що відносяться до податкового кредиту.

Перелік первинної документації, яким оформлюються операції розрахунків з бюджетом за ПДВ наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Первинні документи з обліку ПДВ

№ з/п	Назва документу
Первинні документи з обліку податкового зобов'язання за ПДВ	
1.	Банківська виписка, приходний касовий ордер щодо отриманих грошових коштів
2.	Договір поставки товарів/послуг, накладна на відвантаження, акт приймання-передачі виконаних послуг, товарно-транспортна накладна
3.	Податкова накладна, розрахунок коригування до податкової накладної
4.	Бухгалтерська довідка (розрахунок)
Первинні документи з обліку податкового кредиту за ПДВ	
5.	Платіжне доручення, банківська виписка, касовий ордер щодо сплачених грошових коштів.
6.	Договір поставки товарів/послуг, накладна, акт приймання-передачі виконаних послуг, товарно-транспортна накладна
7.	Податкова накладна, розрахунок коригування до податкової накладної
8.	Бухгалтерська довідка (розрахунок)
9.	Митні декларації, транспортні накладні (авіа накладні, коносаменти)
10.	Транспортні квитки, готельні квитки або рахунки за послуги зв'язку, касові чеки в сумі до 200 гривень без отримання податкової накладної
Первинні документи з обліку сплати перерахування ПДВ	
11.	Платіжне доручення, банківська виписка щодо перерахування коштів з власного рахунку на рахунок в системі електронного адміністрування ПДВ (СЕА ПДВ)
12.	Витяг з СЕА ПДВ – щодо списання коштів Держказначейством з електронного рахунку платника податку
13.	Витяг з СЕА ПДВ – щодо повернення коштів зайво сплачених за заявою платника (бюджетного відшкодування)
14.	Платіжне доручення, банківська виписка щодо перерахування коштів з власного рахунку на рахунок Державної податкової служби для сплати ПДВ при ввезенні товарів на митну територію України

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

У Товаристві для синтетичного обліку розрахунків використовується журнал № 3, в якому відображаються обороти за кредитом рахунків:

1) у розділі I: 16, 34, 36, 37, 38, 51, 62, 63, 68;

2) у розділі II: 17, 52, 53, 54, 55, 61, 64, 67, 69.

Записи в цьому Журналі здійснюються на підставі підсумкових даних відомостей 3.1 – 3.6 та первинних документів.

Відомість 3.3 призначена для аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги, що відображаються на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Протягом місяця записи у відомості

здійснюються в міру визнання зобов'язання за матеріальні цінності, нематеріальні активи, роботи і послуги та проведення розрахунків з постачальниками та підрядниками на підставі первинних облікових документів (товарно-транспортних накладних, накладних на відпуск товарно-матеріальних цінностей, актів приймання матеріалів, робіт, послуг, прибуткових та видаткових касових ордерів, виписок банку тощо) [3, с. 98].

Щоденно на підставі первинних документів роблять записи у Відомість за кожним постачальником і підрядником у розрізі кожного документа (рахунку) на оплату. Сальдо на кінець місяця наводиться за кожним постачальником та підрядником. В кінці місяця підсумкові кредитові обороти за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» із Відомості 3.3 переносять у Журнал 3, а після перевірки всіх записів, – у Головну книгу.

Загалом, можемо відзначити, що документальне відображення облікового процесу розрахунків дає змогу керівництву ТОВ «Західземресурс» отримати зі сформованих документів дані про результати роботи підприємства за місяць, квартал, півріччя, рік. Вважаємо, що задля забезпечення якісного і своєчасного документального оформлення розрахункових операцій у Товаристві необхідно:

- 1) діджиталізувати облік з метою заощадження часу, усунення можливих помилок, що допомогло б своєчасно і правильно приймати рішення;
- 2) створити графік документообігу для швидкої та чіткої обробки і передачі документів між підрозділами і посадовими особами підприємствами;
- 3) складати первинний документ у момент здійснення господарської операції або одразу після її завершення з усіма необхідними підписами.

Документування господарських операцій за розрахунками відіграє важливу роль у процесі обліку цих розрахунків і є основою відображення на рахунках бухгалтерського обліку інформації про виникнення зобов'язань Товариства.

2.2. Порядок обліку розрахункових операцій підприємства

Свої розрахункові операції ТОВ «Західземресурс» здійснює з контрагентами при купівлі необоротних активів і товарно-матеріальних цінностей, продажі готової продукції, при нарахуванні і виплаті заробітної плати, відпускних і лікарняних працівникам, видачі коштів працівникам під звіт (на відрядження чи закупівлю сировини тощо), нарахуванні і сплаті до бюджету податків, зборів і платежів. Ці розрахунки здійснюються як у готівковій, так і в безготівковій формі, але перевагу надається останнім.

Бухгалтерський облік розрахункових операцій на підприємстві здійснюється відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО), зокрема МСБО 1 «Подання фінансової звітності», МСБО 12 «Податок на прибуток», МСБО 19 «Виплати працівникам», МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи», МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСФЗ 15 «Виручка за договорами з покупцями», і Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань господарських операцій та Інструкції про його застосування.

Так як значну і важливу ділянку облікової роботи бухгалтерії ТОВ «Західземресурс» займають розрахунки з постачальниками (підрядниками) та покупцями (замовниками) побудована схема порядку організації обліку розрахункових операцій з контрагентами Товариства, яка подана на рис. 2.2.

За даними отриманими від керівника досліджуваного Товариства щодо обліку розрахункових операцій розглянемо практичні аспекти їх відображення у системі рахунків бухгалтерського обліку.

Для бухгалтерського обліку товарної заборгованості дебіторів бухгалтерія ТОВ «Західземресурс» застосовує синтетичний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», на якому накопичується та узагальнюється інформація про стан взаємовідносин підприємства з покупцями і замовниками за раніше відвантаженою продукцією. До нього відкрито два субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями».

Рисунок 2.2 – Схематичне відображення порядку організації обліку розрахункових операцій з контрагентами ТОВ «Західземресурс»

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Найбільшими покупцями і замовниками продукції ТОВ «Західземресурс» є вітчизняні підприємства (ТОВ «Західкапіталінвест») і фізичні-особи підприємці (Волинець В.В., Гнатюк О.В., Гнатюк Т.С., Канська А.О., Канський О.В.) та закордонні суб'єкти господарювання (Oleksandr Fedosiuk, Польща; LTD «VANHANG IMTON SUPPLY CHAIN CO» і LTD «Shenzhen amber trading Co», Китай), розрахунки з останніми ведуться в іноземній валюті: долари США і євро.

Під час реалізації продукції Товариство застосовує авансову політику, яка полягає у першочерговому одержанні коштів від покупців у рахунок майбутніх поставок продукції. Для розрахунків за авансами одержаними бухгалтерія використовує субрахунок 681 «Розрахунки за авансами одержаними». Під час одержання авансу робиться запис за дебетом субрахунків до рахунку 31 «Рахунки

в банках» і кредитом субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними», при зарахуванні одержаного авансу від покупців відбувається взаємозалік сум по дебету субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними» і кредиту рахунку 36 Розрахунки з покупцями та замовниками».

Оскільки Товариство є платником ПДВ, то у нього одночасно виникають розрахунки за податками (податкові зобов'язання з податку на додану вартість), які відображаються з використанням субрахунків 641 «Розрахунки за податками» і 643 «Податкові зобов'язання».

Розглянемо виробничу ситуацію з діяльності ТОВ «Західземресурс», на прикладі якої ознайомимося з порядком бухгалтерського обліку продажу готової продукції підприємства на умовах передоплати.

ТОВ «Західземресурс» реалізувало LTD «VANHANG IMTON SUPPLY CHAIN CO» 3 кг Фракції 200+. Договірна ціна склала 9 600,00 доларів США, у т.ч. ПДВ, виробнича собівартість – 86 600,00 грн за 1 кг. Умовою договору передбачена передоплата у розмірі 100% договірної ціни. Передоплата відбулася 03 жовтня 2023 р., а відвантаження товару 05 жовтня 2023 р. На день передоплати курс долара склав 38,33 грн. за 1 дол. США., курс долара на день відвантаження готової продукції – 38,19 грн. за 1 дол. США.

Бухгалтерський облік цих двох господарських операцій по розрахунках з вітчизняними та іноземними покупцями подано у табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Бухгалтерський облік поточної дебіторської заборгованості на балансі ТОВ «Західземресурс» за продукцію відвантажену 03 жовтня 2023 р.

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума, <u>дол. США</u>
		Дебет	Кредит	грн.
Відвантаження насіння гарбузового LTD «VANHANG IMTON SUPPLY CHAIN CO» (іноземний покупець)				
1.	Отримання 100% передоплати від покупця (03.10.2023 р.)	312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»	681 «Розрахунки за авансами отриманими»	9 600,00 <u>дол. США</u> 367 968,00 грн
З метою спрощення ведення бізнесу в Україні з 20.06.2019 р. НБУ скасована вимога обов'язкового продажу валютних надходжень				

Продовження табл. 2.4

2.	Відвантаження готової продукції (05.10.2023 р.)	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	9 600,00 дол. США 366 624,00 грн
3.	Відображена курсова різниця за дебіторською заборгованістю (9 600,00 дол. США × (38,33-38,19))	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	714 «Дохід від операційної курсової різниці»	1 344,00 грн
4.	Відображення податкового зобов'язання з ПДВ	643 «Податкові зобов'язання»	641 «Розрахунки за податками»	61 328,00 грн
5.	Списання податкового зобов'язання з ПДВ	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	643 «Податкові зобов'язання»	61 328,00 грн
6.	Списана собівартість реалізованої продукції (3 кг × 86 600,00 грн)	901 «Собівартість реалізованої готової продукції»	26 «Готова продукція»	259 800,00 грн
7.	Залік взаємозаборгованості	681 «Розрахунки за авансами отриманими»	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	9 600,00 дол. США 367 968,00 грн
8.	Списано на фінансовий результати чистий дохід	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	791 «Результат операційної діяльності»	305 296,00 грн
9.	Списано на фінансовий результати дохід від курсової різниці	714 «Дохід від операційної курсової різниці»	791 «Результат операційної діяльності»	1 344,00 грн
10.	Списано на фінансовий результати собівартість реалізованої продукції	791 «Результат операційної діяльності»	901 «Собівартість реалізованої готової продукції»	259 800,00 грн
11.	Визначення прибутку від здійсненої операції	791 «Результат операційної діяльності»	441 «Прибуток нерозподілений»	306 640,00 грн

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками Товариства ведеться за кожним покупцем і замовником, за валютою операції. Це допомагає керівнику і працівникам бухгалтерії вчасно та у повному обсязі отримувати дані про дебіторську заборгованість за відвантажену продукцію, термін сплати якої ще не настав, і по заборгованості, несплаченої у визначені договорами терміни.

За необхідності Товариство направляє своїх працівників у відрядження для закупівлі сировини чи з іншою метою. При цьому бухгалтер керується вимогами Податкового кодексу України та Інструкції про службові відрядження в межах

України та за кордон, особливо щодо неоподаткованого розміру добових окремо для відряджень по Україні та відряджень за кордон (пп. 170.9.1 ПКУ) та застосування штрафних санкцій при невчасному звітуванні і поверненні невикористаних коштів, виданих працівнику під звіт.

При направленні своїх працівників Товариство хоч і враховує законодавчо встановлені розміри добових, але в окремих випадках на власний розсуд (за наказом керівника) визначає їх розмір самотійно. При цьому суму, на яку розмір добових згідно наказу перевищує законодавчо визначені межі, бухгалтер оподатковує податком на доходи фізичних осіб (ПДФО) і військовим збором за діючими ставками.

Для відображення на рахунках бухгалтерського обліку розрахунків з працівниками Товариства за підзвітними сумами використовується субрахунок 372 «Розрахунки з підзвітними особами». За дебетом якого показують видачу грошей під звіт, за кредитом – суми затверджених витрат (відповідно до Звіту про використання коштів виданих на відрядження або під звіт) і суми повернених підзвітних коштів.

У табл. 2.5 розглянуто порядок бухгалтерського обліку розрахунків з керівником Товариства, який був відряджений у м. Дніпро на період 6-7 вересня 2023 р. для укладання договору із постачальником сировини. Для цілей відрядження працівнику з каси Товариства видано кошти під звіт у сумі 2 000,00 грн., у тому числі для оплати добових, вартості проїзду (м. Рівне – м. Дніпро – м. Рівне), ночівлі у готелі. Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт (авансовий звіт) складено і подано до бухгалтерії вчасно – протягом п'яти банківських днів.

ТОВ «Західземресурс» співпрацює з вітчизняними та іноземними постачальниками, серед яких ФОПів і приватні підприємства (компанії) на загальній системі оподаткування.

Основними постачальниками і підрядниками досліджуваного Товариства є вітчизняні підприємства: ТОВ «АВ МЕТАЛ ГРУП», ТОВ «БОГОМОЛ», ТОВ «ДМ ЛОГІСТИКА», ТОВ «Мережа магазинів «Дніпро-М», ТОВ «Епіцентр», ТОВ

«ЄВРО ТРЕЙД ТД», ТОВ «Західкапіталінвест», ТОВ «КРОУ ЕРФОЛЬГ Україна», ТОВ «Правовий стандарт», ТОВ «Техноцентр маяк груп», Волинська торгово-промислова палата, ДНВП «Геоінформ України», ДП «Рівненський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою», Державний гемологічний центр України, ДСГП «Ліси України» та підприємства – надавачі комунальних послуг (постачання електроенергії, холодної води, інтернету).

Таблиця 2.5 – Бухгалтерський облік розрахунків ТОВ «Західземресурс» з підзвітною особою, направленою у відрядження

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1.	Видача коштів під звіт (5.09.2023 р.)	372 «Розрахунки з підзвітними особами»	301 «Готівка в національній валюті»	2 000,00
2.	Затвердження витрат (11.09.2023 р.): - добові (600,00 грн.) - проїзд (480,00 грн.) - проживання в готелі, одна ніч (850,00 грн.)	92 «Адміністративні витрати»	372 «Розрахунки з підзвітними особами»	1 930,00
3.	Повернення невикористаних коштів у касу в день подання авансового звіту (11.09.2023 р.)	301 «Готівка в національній валюті»		70,00

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Для обліку та узагальнення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками за отримані товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи та послуги, включаючи надання газу, електроенергії, води тощо бухгалтерія Товариства використовує пасивний балансовий рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» і його субрахунки:

- 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
- 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками».

За кредитом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» і субрахунків 631 і 632 відображається заборгованість за одержані від постачальників та підрядників необоротні активи, товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги, за дебетом – її погашення, списання тощо [15].

Для обліку розрахункових операцій з постачальниками комунальних послуг

Товариство використовує субрахунок 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Досить часто Товариство при розрахунках з постачальниками використовує передоплату. Для обліку сум, які сплачуються постачальникам на умовах передоплати, бухгалтерія підприємства використовує субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами».

Найбільш типовими господарськими операціями ТОВ «Західземресурс» протягом 2020-2023 рр., за якими виникають розрахунки з постачальниками і підрядниками є закупівля виробничих запасів і оплата послуг за спожиту електроенергію, воду та інтернет.

Для відображення порядку бухгалтерського обліку цих операцій скористаємося даними бухгалтерії ТОВ «Західземресурс» за вересень 2023 р. Протягом цього місяця відбулися такі розрахунки з постачальниками:

1) 01 вересня закуплено паливно-мастильні матеріали для виробництва продукції Товариства на загальну вартість 48 600,00 грн., у т.ч. ПДВ;

2) 01 вересня закуплено тару для фасування готової продукції Товариства на загальну вартість 8 400,00 грн., у т.ч. ПДВ;

3) 14 вересня закуплено господарського інвентарю на загальну вартість 31 200,00 грн., у т.ч. ПДВ (на умовах повної передоплати);

4) 20 вересня сплачено комунальні послуги:

- АТ «Рівнеобленерго» за електроенергію – 20 847,80 грн., у т.ч. ПДВ;

- РОВКП ВКГ «Рівнеоблводоканал» за холодну воду – 12 640,60 грн., у т.ч. ПДВ;

- інтернет-провайдер «SOWa» за інтернет – 700,00 грн., у т.ч. ПДВ.

Відображення розрахунків ТОВ «Західземресурс» з постачальниками у вересні 2023 р. на рахунках бухгалтерського обліку подано у табл. 2.6.

Одним з трудомістких і відповідальних напрямків роботи бухгалтерії кожного підприємства є облік розрахунків зі своїми працівниками по нарахованих їм доходах (заробітна плата, відпускні, лікарняні та ін.) і їх оподаткування (нарахування і сплата до бюджету податку на доходи фізичних осіб, військового збору), розрахунках по єдиному соціальному внеску (ЄСВ).

Таблиця 2.6 – Бухгалтерський облік поточної кредиторської заборгованості ТОВ «Західземресурс» за товарно-матеріальні цінності, отримані від постачальників у вересні 2023 р.

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1.	01.09.2023 р. оприбутковано паливно-мастильні матеріали (на суму без ПДВ)	203 «Паливо»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	40 500,00
2.	Відображено розрахунки за ПДВ	641 «Розрахунки за податками»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	8 100,00
3.	04.09.2023 р. погашена заборгованість за ППМ перед постачальником	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	48 600,00
4.	01.09.2022 р. оприбутковано тару (на суму без ПДВ)	204 «Тара й тарні матеріали»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	7 000,00
5.	Відображено розрахунки за ПДВ	641 «Розрахунки за податками»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	1 400,00
6.	04.09.2023 р. погашена заборгованість за тару перед постачальником	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	8 400,00
7.	14.09.2023 р. здійснено передоплату за господарський інвентар	371 «Розрахунки за виданими авансами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	31 200,00
8.	Відображено податковий кредит з ПДВ	641 «Розрахунки за податками»	644 «Податковий кредит»	5 200,00
9.	18.09.2023 р. оприбутковано господарський інвентар на склад Товариства	22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	26 000,00
10.	Відображено розрахунки за ПДВ	644 «Податковий кредит»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	5 200,00
11.	Проведено взаємозалік заборгованості	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	371 «Розрахунки за виданими авансами»	31 200,00
12.	20.09.2023 р. нараховано комунальні послуги за спожиту електроенергію АТ «Рівнеобленерго»	949 «Інші витрати операційної діяльності»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	17 373,17
13.	20.09.2023 р. нараховано комунальні послуги за спожиту холодну воду РОВКП ВКГ «Рівнеоблводоканал»	949 «Інші витрати операційної діяльності»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	10 533,83
14.	20.09.2023 р. нараховано плату за інтернет-послуги	949 «Інші витрати операційної діяльності»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	583,33

Продовження табл. 2.6

	інтернет-провайдеру «SOWa»			
15.	Відображено розрахунки за ПДВ:	641 «Розрахунки за податками»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	
	- по заборгованості перед АТ «Рівнеобленерго»			3 474,63
	- по заборгованості перед РОВКП ВКГ «Рівнеоблводоканал»			2 106,77
	- по заборгованості перед інтернет-провайдером «SOWa»			116,67
16.	Сплачено комунальні послуги:	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	
	- по заборгованості перед АТ «Рівнеобленерго»			20 847,80
	- по заборгованості перед РОВКП ВКГ «Рівнеоблводоканал»			12 640,60
	- по заборгованості перед інтернет-провайдером «SOWa»			700,00

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

При розрахунках з працівниками по заробітній платі ТОВ «Західземресурс» дотримується вимог Кодексу Законів про працю від 23.07.1996 р. № 322-08, в якому у статті 115 визначено, що заробітна плата працівникам повинна виплачуватися регулярно у робочі дні відповідно до термінів, встановлених колективними договорами або іншими нормативними актами роботодавця, але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, який не перевищує 16 календарних днів, та не пізніше 7 днів після закінчення періоду, за який здійснюються виплата [20]. Якщо день виплати заробітної плати припадає на святковий, вихідний чи неробочий день бухгалтерія Товариства проводить виплату на передодні.

Спочатку бухгалтерія Товариства нараховує і виплачує аванс, до якого не застосовується соціальна податкова пільга, і який що переважно не включає премій, доплат, надбавок та інших виплат. Їх нараховування відбувається вкінці місяця, а виплата – у терміни виплати заробітної плати за другу половину місяця.

На підставі розрахунків бухгалтерія Товариства виплачує своїм працівникам

відповідну суму авансу, сплачує до бюджету ЄСВ, ПДФО і військовий збір, але без нарахування відповідних сум на момент такої виплати. Бухгалтер підприємства наприкінці місяця після подання до бухгалтерії табеля обліку робочого часу нараховує заробітну плату, ЄСВ, ПДФО і військовий збір.

При виплаті авансу, коли розраховується сума ЄСВ, ПДФО та військового збору у бухгалтерії досліджуваного Товариства використовується пропорція на основі співвідношення згідно формули (2.2):

$$\text{сума авансу} / \text{сума заробітної плати за місяць} \quad (2.2)$$

Згідно Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI роботодавець повинен сплачувати ЄСВ під час кожної виплати працівнику заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) одночасно з видачею йому зазначених сум [54].

Бухгалтерський облік усіх розрахунків з працівниками по нарахованій і сплаченій заробітній платі, преміях, допомогах і відпускних, за іншими поточними виплатами бухгалтерією ТОВ «Західземресурс» здійснюється з використанням рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» з відкриттям субрахунків:

- 661 «Розрахунки за заробітною платою»;
- 663 «Розрахунки за іншими виплатами».

Розглянемо порядок бухгалтерського обліку нарахування і виплати заробітної плати бухгалтеру Товариства за вересень 2023 р., з урахуванням виплати авансу за першу половину місяця. Від бухгалтерії ми отримали такі дані:

- 1) заробітна плата за місяць (посадовий оклад + премія) = 15 600,00 грн.;
- 2) аванс – 7 150,00 грн.;
- 3) співвідношення між авансом і заробітною платою: $7\,150 / 15\,600 = 0,4583$;
- 4) сума нарахувань і утримань із заробітної плати за місяць:
 - ЄСВ = $15\,600,00 \text{ грн.} \times 22\% = 3\,432,00 \text{ грн.}$;
 - ПДФО = $15\,600,00 \text{ грн.} \times 18\% = 2\,808,00 \text{ грн.}$;
 - ВЗ = $15\,600,00 \text{ грн.} \times 1,5\% = 234,00 \text{ грн.}$;
- 5) сума нарахувань і утримань з авансу:

- ЄСВ = 3 432,00 грн. × 0,4583 = 1 572,89 грн.;

- ПДФО = 2 808,00 грн. × 0,4583 = 1 286,91 грн.;

- ВЗ = 234,00 грн. × 0,4583 = 107,24 грн.;

Бухгалтерські проведення по розрахунковій операції з виплати заробітної плати бухгалтеру за вересень 2023 р. наведено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Бухгалтерський облік нарахування і виплати заробітної плати бухгалтеру вищої категорії ТОВ «Західземресурс» у вересні 2023 р.

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1.	Нараховано аванс з 1.09 по 15.09.2023 р.	92 «Адміністративні витрати»	661 «Розрахунки за заробітною платою»	7 150,00
2.	Сплачено ЄСВ з авансу	651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	1 572,89
3.	Сплачено ПДФО з авансу	641 «Розрахунки за податками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	1 286,91
4.	Сплачено ВЗ з авансу	642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	107,24
5.	Виплачено працівнику аванс 15.09.2023 р.	661 «Розрахунки за заробітною платою»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	7 150,00
6.	Нараховано заробітну плату з 16.09 по 30.09.2023 р. (15 600,00 – 7 150,00)	92 «Адміністративні витрати»	661 «Розрахунки за заробітною платою»	8 450,00
7.	Нараховано ЄСВ за вересень 2023 р.	92 «Адміністративні витрати»	651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування»	3 432,00
8.	Утримано ПДФО за вересень 2023 р.	661 «Розрахунки за заробітною платою»	641 «Розрахунки за податками»	2 808,00
9.	Утримано ВЗ за вересень 2023 р.	661 «Розрахунки за заробітною платою»	642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»	234,00
10.	Сплачено ЄСВ при виплаті заробітної плати (3 432,00 – 1 572,89)	651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	1 859,11
11.	Сплачено ПДФО із заробітної плати за другу	641 «Розрахунки за податками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	1 521,09

Продовження табл. 2.7

	частину місяця (2 808,00 – 1 286,91)		валюті»	
12.	Сплачено ВЗ із заробітної плати за другу частину місяця (234,00 – 107,24)	642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	126,76

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Для узагальнення інформації щодо обсягу податкових розрахунків підприємства призначено рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами», за кредитом якого накопичується інформація про нараховані платежі, за дебетом – інформація про їх сплату або списання.

Як ми пересвідчилися із розглянутих раніше розрахункових операцій, які здійснило ТзОВ «Укр Волнат», до рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» бухгалтерія відкриває такі субрахунки [15]:

1) 641 «Розрахунки за податками», призначений для обліку податків, які нараховуються і сплачуються підприємством згідно до чинного законодавства (податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, інші податки);

2) 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами», призначений для обліку розрахунків за зборами та обов'язковими платежами, які справляються згідно до чинного законодавства та облік яких не ведеться на рахунку 65 «Розрахунки з страхування»;

3) 643 «Податкові зобов'язання», призначений для обліку суми податку на додану вартість, визначену, виходячи із суми одержаних авансів (попередньої оплати), що підлягають подальшому відвантаженню;

4) 644 «Податковий кредит», призначений для обліку суми податку на додану вартість, на яку підприємство має право зменшити податкове зобов'язання.

Порядок обліку виникнення зобов'язань Товариства за податками відображений:

1) щодо виникнення і списання податкового зобов'язання з ПДВ – у табл. 2.4 за операціями 4 і 5;

2) щодо виникнення і списання податкового кредиту з ПДВ – у табл. 2.6 за операціями 2, 5, 8, 10,15;

3) щодо нарахованого (утриманого із доходу працівника) і сплаченого ПДФО – у табл. 2.7 за операціями 3, 8, 11;

3) щодо нарахованого (утриманого із доходу працівника) і сплаченого військового збору – у табл. 2.7 за операціями 4, 9, 12.

Для систематизації інформації по розрахунках з бюджетом за нарахованим ЄСВ Товариство використовує субрахунок 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування» до рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням». За кредитом субрахунку 651 відображається інформація про нараховані зобов'язання за страхуванням, а також одержані від органів страхування кошти (наприклад, для виплати лікарняних чи декретних), за дебетом – погашення заборгованості та витрачання підприємством коштів отриманих від органів страхування.

У табл. 2.7 за операціями 2, 7, 10 показаний порядок обліку нарахування і сплати ЄСВ по заробітній платі працівника підприємства.

Дослідження порядку обліку розрахункових операцій ТОВ «Західземресурс» дозволило нам отримати загальне бачення того, які рахунки і субрахунки найчастіше використовує Товариство при розрахункових операціях (зокрема це рахунки 3, 5 і 6 класів Плану рахунків), яку кореспонденцію при цьому складає бухгалтерія. Ознайомлення з практичними аспектами обліку розрахункових операцій Товариства дає підстави стверджувати, що на підприємстві забезпечена належна та чітка організація обліку та документування цих операцій, що забезпечує достовірність інформації відображеної у фінансовій і податковій звітності, проведення постійного контролю за розрахунками з контрагентами.

2.3. Вплив розрахункових операцій на фінансові результати підприємства

Фінансовий стан підприємства, його ділова активність, платоспроможність та рівень розрахунково-платіжної дисципліни в значній мірі залежать від якості ведення бухгалтерського обліку, проведення своєчасного і всебічного контролю (аудиту) розрахунків на підприємстві.

Так за даними бухгалтерського обліку Товариства формується фінансова звітність, яка є основою для оцінки показників фінансово-господарської діяльності підприємства і також є об'єктом незалежного аудиту.

Найбільше інформації про здійсненні розрахунки Товариства та їх вплив на фінансові результати його діяльності отримують з форми фінансової звітності № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». За її показниками:

- 1) оцінюють структуру активів, власного капіталу, зобов'язань підприємства;
- 2) визначають можливості створення грошових потоків у майбутньому;
- 3) визначають потребу у фінансових ресурсах і напрями розподілу прибутку;
- 4) оцінюють здатність підприємства відповідати за взятими зобов'язаннями;
- 5) оцінюють автономність та ліквідність підприємства тощо.

У відповідності до теми магістерського дослідження на основі згрупованих показників форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 рр. (додаток Е) проведено аналіз того як протягом досліджуваного періоду змінюється обсяг і частка грошових коштів та їх еквівалентів, а також коштів у розрахунках. Отримані результати аналізу подані у табл. 2.8.

Оборотні активи займають досить помітну частку в майні ТОВ «Західземресурс», зокрема у 2020 р. – 40,74%, у 2022 р. – 34,94% і у 2023 р. – 27,83%. Вважаємо, що їх частка є оптимальною для здійснення Товариством його операційної діяльності, адже не відбувається відволікання значної частини коштів у запаси, зокрема готову продукцію, яка перебуває на складах, чи поточну дебіторську заборгованість.

Таблиця 2.8 – Аналіз обсягу і частки грошових коштів та їх еквівалентів, коштів у розрахунках в активах ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 рр.

Показники	Роки				Зміна у 2023 р. проти, +/-	
	2020	2021	2022	2023	Абсолютна, тис. грн	
					2020 р.	2022 р.
Всього активів, тис. грн, у т.ч.:	108	16 270	33 607	32 007	+ 31 899	- 1 600
Оборотні активи						
- у сумі (тис. грн);	44	3 313	11 743	8 909	+ 8 865	- 2 834
- у % до вартості активів	40,74	20,36	34,94	27,83	- 12,91	- 7,11
з них:						
1. Грошові кошти та їх еквіваленти						
- у сумі (тис. грн);	44	113	41	18	-26	-23
- у % до вартості активів	40,74	0,69	0,12	0,06	-99,94	-0,06
- у % до вартості оборотних активів	100	3,41	0,35	0,20	- 99,8	- 0,15
2. Кошти у розрахунках						
- у сумі (тис. грн);	-	1 985	1 544	8 587	+ 8 587	+ 7 043
- у % до вартості активів	-	12,20	4,59	26,83	+ 26,83	+ 22,24
- у % до вартості оборотних активів	-	59,92	13,15	96,38	+ 96,38	+ 83,23
2.1) дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги						
- у сумі (тис. грн);	-	85	550	1 186	+ 1 186	+ 636
- у % до вартості оборотних активів	-	2,57	4,68	13,31	+ 13,31	- 8,63
- у % коштах у розрахунках	-	4,28	35,62	13,81	+ 13,81	- 22,81
2.2) дебіторська заборгованість за виданими авансами						
- у сумі (тис. грн);	-	1 693	356	35	+ 35	-321
- у % до вартості оборотних активів	-	51,10	3,04	0,39	+ 0,39	-2,65
- у % коштах у розрахунках	-	85,29	23,06	0,41	+ 0,41	-22,65
2.3) дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом						
- у сумі (тис. грн);	-	200	638	7 362	+7 362	+ 6 724
- у % до вартості оборотних активів	-	6,04	5,43	82,64	+ 82,64	+ 77,21
- у % коштах у розрахунках	-	10,08	41,32	85,73	+ 85,73	+ 44,41
2.4) інша поточна дебіторська заборгованість						
- у сумі (тис. грн);	-	7	-	4	+ 4	+ 4
- у % до вартості оборотних активів	-	0,21	-	0,04	+ 0,04	+ 0,04
- у % коштах у розрахунках	-	0,35	-	0,05	+ 0,05	+ 0,05

Джерело: складено на основі додатку Е (Таблиця Е.1)

У 2023 р. загальний обсяг оборотних активів порівняно з 2021 роком значно зріс – на 8 865 тис. грн, тоді як у порівнянні з 2022 роком – навпаки їх величина зменшилася на 2 834 тис. грн. Це, звичайно, що пов'язано із активним здійснення фінансово-господарської діяльності і продажем Товариством у 2023 році майже усієї готової продукції запасів (див. табл. Е.1, додаток Е).

У складі активів грошові кошти та їх еквіваленти протягом 2021-2023 рр. займають незначну частину – в межах 0,2-3,4%. Лише на початку діяльності Товариства (у 2020 р.) їх частка в оборотних активах склала 100%.

Кошти у розрахунках в оборотних активах Товариства були найбільші за сумою і часткою у 2023 р.: 8 587 тис. грн, що становить 26,83% вартості усіх активів і 96,39% від загального обсягу оборотних активів Товариства. Порівняно з 2022 р. їх величина зросла на 7 043 тис. грн або на 456,15%.

У 2021 р. найбільшою у складі коштів у розрахунках ТОВ «Західземресурс» була дебіторська заборгованість за виданими авансами – 1 693 тис. грн, що відповідає 85,29% її частки в цих активах. У 2022 р. її величина скоротилася на 1 337 тис. грн і склала 356 тис. грн, що відповідає 23,06% її частки в коштах у розрахунках. Тоді як у 2022 р. найбільш значними за величиною складовими коштів у розрахунках були дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – 638 тис. грн (41,32%) і дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги – 550 тис. грн (35,62%). У 2023 році тенденція 2022 року зберіглася, проте дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом суттєво зросла порівняно з 2022 р. – на 6 724 тис. грн і склала 7 362 тис. грн, що становить 85,73% від загальної величини коштів у розрахунках і 82,64% оборотних активів Товариства.

У 2023 р. дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги склала 1 186 тис. грн, що на 636 тис. грн більше, ніж за показник 2022 р., а її частка у коштах в розрахунках у 2023 р. становить 13,81%.

На рис. 2.3 розглянуто зміну обсягу коштів у розрахунках (дебіторської заборгованості) ТОВ «Західземресурс» протягом 2021-2023 рр.

Графічне відображення того як змінилася частка коштів у розрахунках в загальній сумі активів ТОВ «Західземресурс» подано на рис. 2.4 за період 2021-

2023 рр., оскільки у 2020 р. Товариство не мало на балансі жодних залишків дебіторської заборгованості.

Рисунок 2.3 – Динаміка обсягу коштів у розрахунках ТОВ «Західземресурс» за 2021-2023 рр., тис. грн.

Джерело: складено на основі додатку Е (Таблиця Е.1)

Наступним кроком в аналізі стану розрахунків ТОВ «Західземресурс» є аналіз його поточних зобов'язань, у тому числі і поточної кредиторської заборгованості (табл. 2.9).

За поданими у табл. 2.9 даними бачимо, що поточні зобов'язання і забезпечення є основним джерелом формування майна Товариства, тобто воно залежить від зовнішніх джерел фінансування, а від так є фінансово залежним від своїх кредиторів. Це в подальшому може позначитися на фінансовій стійкості і платоспроможності підприємства.

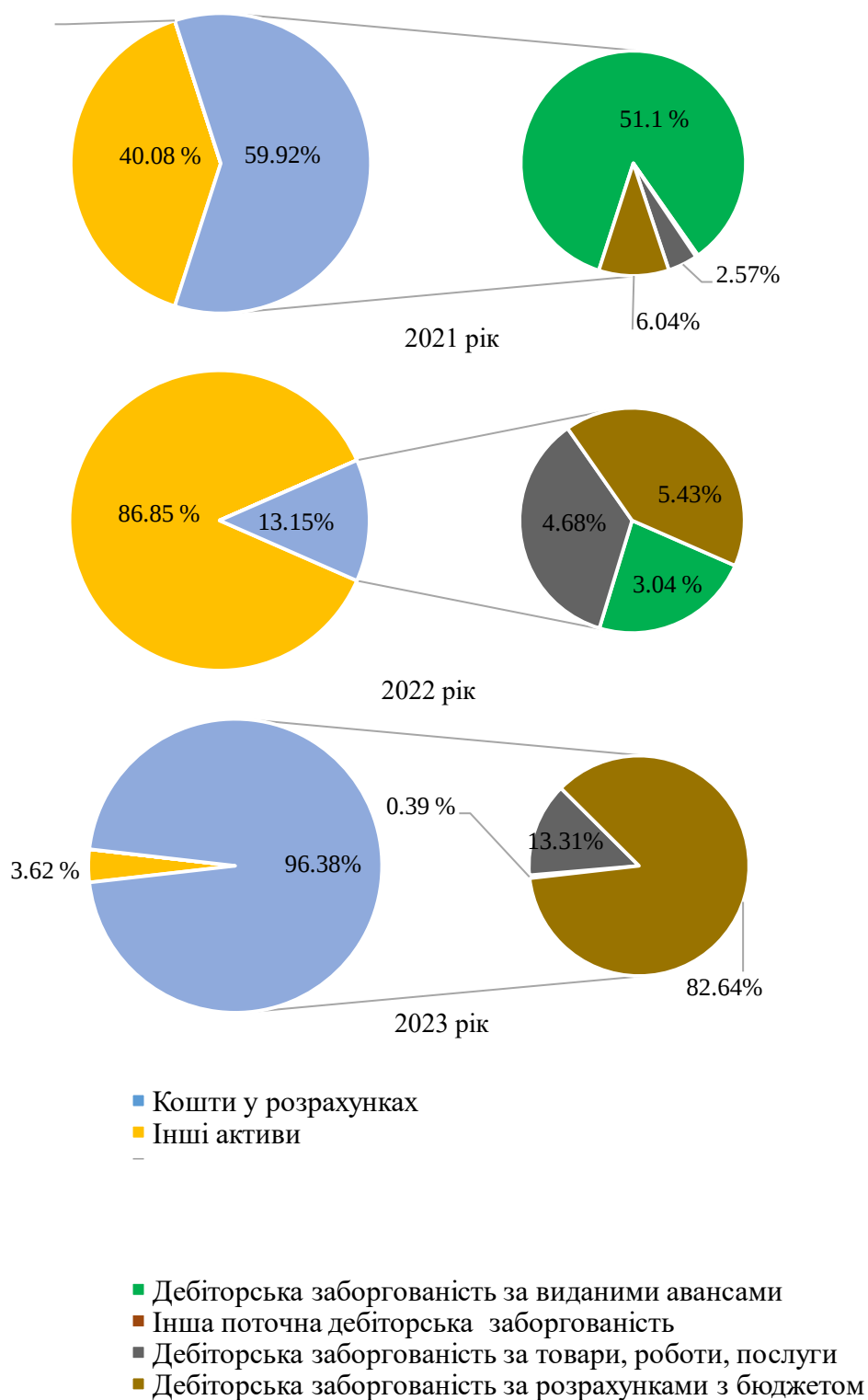

Рисунок 2.4 – Частка коштів у розрахунках в загальному обсязі оборотних активів ТОВ «Західземресурс» за 2021-2023 рр., %

Джерело: складено на основі додатку Е (Таблиця Е.1)

У 2021-2023 рр. через наявності у складі власного капіталу значної суми непокритого збитку частка поточних зобов'язань і забезпечень у пасивах ТОВ «Західземресурс» складала 100,87% і 06,4% відповідно.

Таблиця 2.9 – Аналіз обсягу і частки поточних зобов'язань в джерелах формування майна ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 рр.

Показники	Роки				Зміна у 2023 р. проти, +/-	
	2020	2021	2022	2023	Абсолютна, тис. грн	
					2020 р.	2022 р.
Всього пасивів, тис. грн	108	16 270	33 607	32 007	+ 31 899	- 1 600
у т.ч.:						
Поточні зобов'язання і забезпечення						
- у сумі (тис. грн);	98	16 412	35 761	47 806	+ 47 708	+ 12 045
- у % до усіх пасивів	90,74	100,87	106,4	149,36	+ 58,62	+ 42,96
з них:						
1. Поточна кредиторська заборгованість						
- у сумі (тис. грн);	-	256	2 655	441	+ 441	+ 2 214
- у % до усіх пасивів	-	1,57	7,90	1,38	+ 1,38	- 6,52
- у % до вартості поточних зобов'язань і забезпечень	-	1,56	7,42	0,92	+ 0,92	- 6,50
1.1) товари, роботи, послуги						
- у сумі (тис. грн);	-	256	1 745	441	+ 441	- 1 304
- у % до вартості поточних зобов'язань і забезпечень	-	1,56	4,88	0,92	+ 0,92	- 3,96
- у % до вартості поточної кредиторської заборгованості	-	100	65,73	100	+ 65,73	-34,27
1.2) розрахунками з бюджетом						
- у сумі (тис. грн);	-	-	910	-	-	- 910
- у % до вартості поточних зобов'язань і забезпечень	-	-	2,54	-	-	- 2,54
- у % до вартості поточної кредиторської заборгованості	-	-	34,27	-	-	- 34,27
2. Поточні забезпечення						
- у сумі (тис. грн);	-	-	60	140	+ 140	+ 80
- у % до усіх пасивів	-	-	0,18	0,44	+ 0,44	+ 0,26
- у % до вартості поточних зобов'язань і забезпечень	-	-	0,17	0,29	+ 0,29	+ 0,12
3. Інші поточні зобов'язання						
- у сумі (тис. грн);	98	16 156	33 046	47 225	+ 47 127	+ 14 170
- у % до усіх пасивів	90,74	99,30	98,33	147,54	+ 56,80	+ 49,21
- у % до вартості поточних зобов'язань і забезпечень	100	98,44	92,41	98,78	-1,2	+6,37

Джерело: складено на основі додатку Е (Таблиця Е.1)

Найбільшою за сумою і часткою у пасивах і поточних зобов'язаннях та забезпеченнях досліджуваного підприємства складовою є інші поточні зобов'язання. У 2022 р. їх величина склала 33 046 тис. грн, що відповідає 98,33% їх

частки у пасивах підприємства і 92,41% у поточних зобов'язаннях і забезпеченнях. Порівняно з 2020 р. Відбулося зростання величини інших поточних зобов'язань на 32 948 тис. грн і на 16 890 тис. грн порівняно з 2021 р. У рік створення Товариства частка інших поточних зобов'язань у його поточних зобов'язаннях і забезпеченнях склала 100%, а у пасивах – 90,74%.

Поточна кредиторська заборгованість є незначною складовою як пасивів, так і поточних зобов'язань і забезпечень ТОВ «Західземресурс» протягом 2021-2023 рр досліджуваного періоду, а у 2020 р. вона взагалі відсутня на балансі. Так у 2023 р. її величина порівняно з 2021 р. зросла на 185 тис. Грн і склала 441 тис. Грн, що становить 1,38% пасивів Товариства і 0,92% його поточних зобов'язань. А порівняно з 2022 р. Поточна кредиторська заборгованість суттєво зменшилася – на 2 214 тис. грн.

У загальному обсязі поточної кредиторської заборгованості питому частку займає поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги: у 2021 р. і 2023 р. – 100%, а у 2022 р. – 65,73%. У 2022 р. поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом відповідно склала 34,27%, а її величина зросла порівняно з 2020 р. і 2021 р. на 910 тис. грн.

На рис. 2.5 схематично відображена зміна обсягу пасивів, у тому числі і поточних зобов'язань і забезпечень, ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 рр.

Далі схематично розглянуто структуру поточної кредиторської заборгованості ТОВ «Західземресурс» за 2021-2023 рр. (рис. 2.6).

З рис. 2.6 бачимо, що поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги протягом усього аналізованого є основною складовою кредиторської заборгованості. Тобто розрахунки з кредиторами за одержані ТМЦ, отримані роботи і послуги займають вагоме місце у всій системі розрахункових операцій цього Товариства, і потребують уваги зі сторони працівників бухгалтерії служби і керівництва, щоб уникнути пролонгації погашення чи погашення не у повній сумі.

Проаналізувавши на попередніх етапах стан розрахунків з дебіторами і кредиторами, необхідно порівняти обсяги дебіторської і кредиторської заборгованості, яка утворилася в їх результаті, розрахувати коефіцієнт залучення

оборотних активів у дебіторську заборгованість і коефіцієнт оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості (кількість оборотів, які здійснила відповідна заборгованість протягом року) (табл. 2.10).

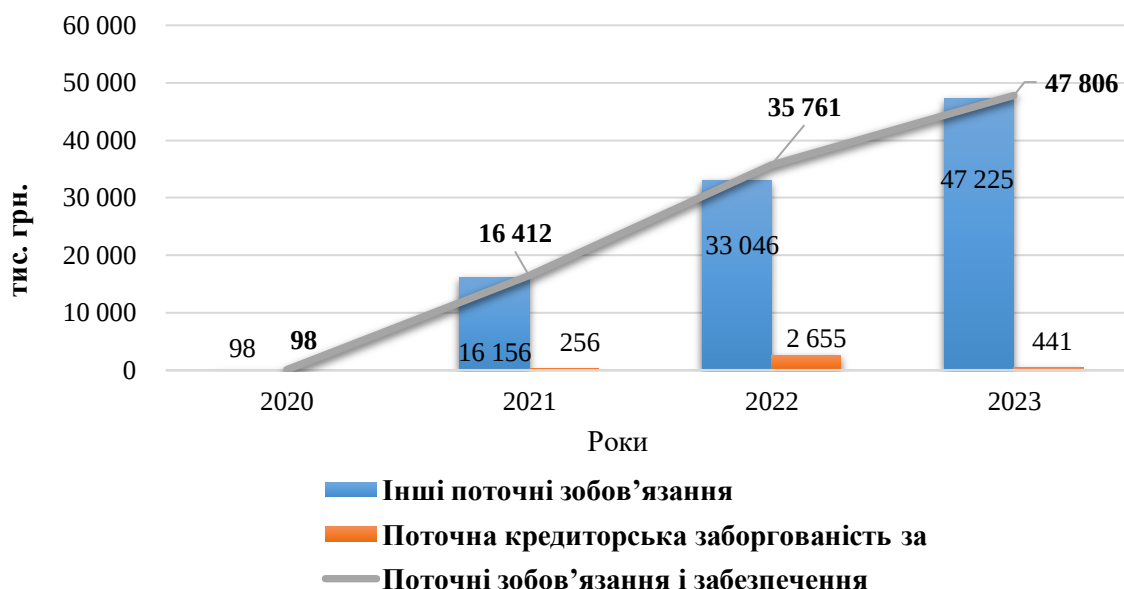

Рисунок 2.5 – Зміна обсягу пасивів, поточних зобов'язань і забезпечень, поточної кредиторської заборгованості ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 рр.

Джерело: складено на основі додатку Е (Таблиця Е.1)

Враховуючи вищезазначені дані бачимо, що відбувається значне відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість, що у свою чергу вимагає від працівників бухгалтерії і керівництва ТОВ «Західземресурс» посиленої уваги над своєчасністю сплати дебіторами відповідної заборгованості у повному обсязі, щоб не допустити прострочення погашення виплат або, в гіршому випадку, перекваліфікації її у сумнівну.

У 2021 р. поточна дебіторська заборгованість перевищує кредиторську: на 1 729 тис. грн, а вже у 2023 р. – на 8 146 тис. грн. У 2022 р. поточна кредиторська заборгованість перевищує дебіторську на 1 111 тис. грн. Значне зростання у 2022 р. порівняно з 2021 р. (на 2 399 тис. грн або майже у 10 разів) поточної кредиторської заборгованості вказує на погіршення платіжної дисципліни Товариства і труднощі у вчасному погашенні своїх поточних зобов'язань перед

постачальниками і підрядниками, та іншими кредиторами. Це вимагає застосування відповідних заходів, у тому числі проведення внутрішнього аудиту, для пошуку резервів погашення Товариством своїх зобов'язань у наступному звітному періоді.

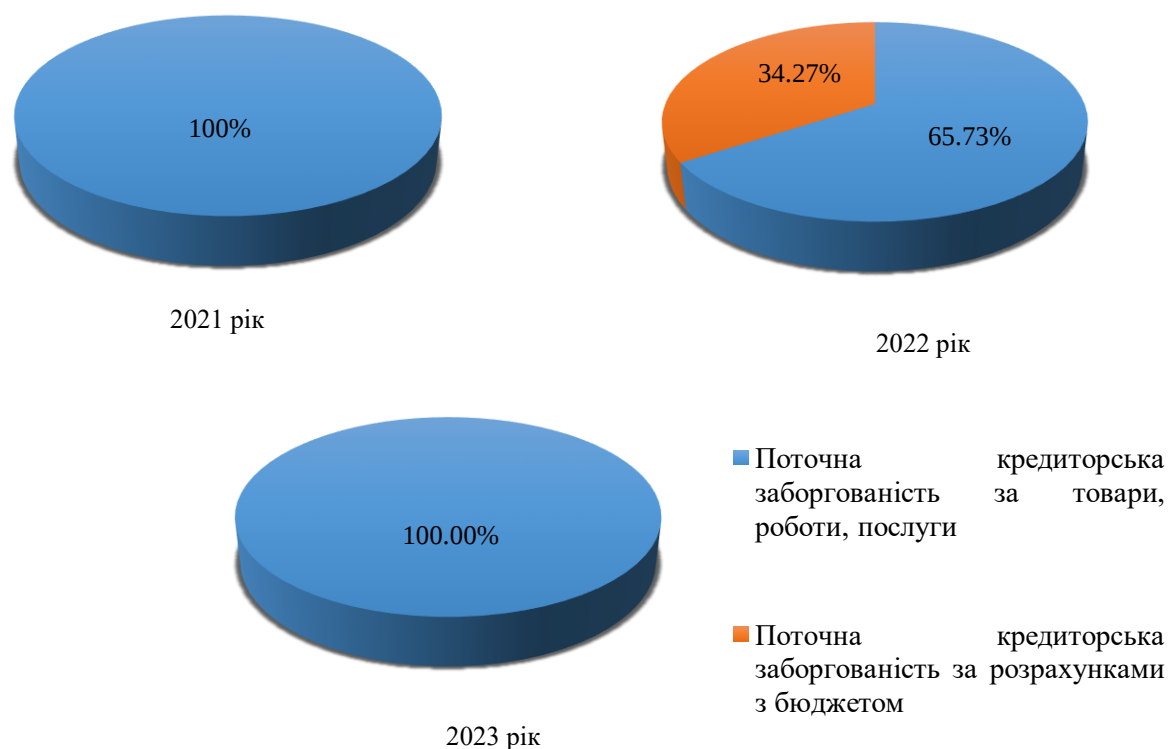

Рисунок 2.6 – Структура поточної кредиторської заборгованості ТОВ «Західземресурс» у 2021-2023 рр.

Джерело: складено на основі додатку Е (Таблиця Е.1)

Розрахований коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості для ТОВ «Західземресурс» є досить незначним як у 2021 р., так і 2022 р. і показує кількість разів перетворення дебіторської заборгованості у грошові кошти протягом року. У 2023 р. значення коефіцієнта зросло порівняно з 2021 р. на 4,89 і на 4,66 порівняно з 2022 р., що є позитивним для Товариства зрушенням.

У 2022 р. на 0,55 порівняно з 2021 р. відбулося зростання коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, що вказує на покращення швидкості погашення заборгованості Товариства перед його кредиторами.

Таблиця 2.10 – Аналіз поточної дебіторсько-кредиторської заборгованості ТОВ «Західземресурс» за 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Зміна у 2023 р. проти			
	2021	2022	2023	Абсолютна		Відносна	
				2021	2022	2021	2022
1. Поточна кредиторська заборгованість (КЗ)	256	2 655	441	+ 185	- 2 214	+ 72,27	-83,39
2. Поточна дебіторська заборгованість (ДЗ)	1 985	1 544	8 587	+ 6 602	+ 7 043	+332,59	+456,15
3. Перевищення ДЗ над КЗ	1 729	х	8 146	х	х	х	х
4. Перевищення КЗ над ДЗ	х	1 111	х	х	х	х	х
5. Коефіцієнт залучення оборотних активів у дебіторську заборгованість (загальна сума ДЗ : загальна сума оборотних активів)	0,60	0,13	0,96	+0,36	+0,83	60,00	+638,46
6. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (чистий дохід від реалізації : середньорічна вартість ДЗ)	0,07	0,30	4,96	+ 4,89	+4,66	+ 6 985,71	+ 1 553,33
7. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (витрати на виробництво продукції : середньорічна вартість КЗ)	0,43	0,98	17,53	+ 17,10	+ 16,55	+ 3 976,74	+ 1 688,78

Джерело: розраховано на основі таблиць 2.1. і 2.2

Величина коштів у розрахунках (дебіторської заборгованості) та поточних зобов'язань і забезпечень, у тому числі і кредиторської заборгованості та інших розрахунків, впливає на показники ліквідності (абсолютної, проміжної і загальної). Вони характеризують можливість підприємства покривати свої короткострокові зобов'язання у короткостроковому періоді (до одного року або в межах операційного циклу) за рахунок найліквідніших активів.

У табл. 2.11 подані дані, які ми отримали під час аналізу ліквідності ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 рр.

За одержаними значеннями розрахованих у табл. 2.4 коефіцієнтів можемо зробити висновок про те, що лише коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2020 р. був на досить хорошому рівні і перебував в межах норми. Тобто у 2020 р. Товариство мало змогу покривати свої короткострокові боргові зобов'язання наявними у його розпорядженні найбільш ліквідними активами – грошовими коштами. За

результатами 2022 р. коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився порівняно з 2020 р. на 0,006 і склав 0,001. А у 2023 р. значення даного коефіцієнта досягло свого мінімуму – 0,0004, тобто показник зменшився порівняно з 2020 р. майже на 0,45.

Таблиця 2.11 – Аналіз ліквідності ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 рр.

Показники	Роки				Зміна у 2023 р. проти, +/-	
	2020	2021	2022	2023	2020 р.	2022 р.
1. Грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції, тис. грн.	44	113	41	18	- 26	- 23
2. Кошти в розрахунках, тис. грн.	-	1 985	1 544	8 587	+ 6 602	+ 7 043
3. Інші оборотні активи, тис. грн.	-	608	3 041	208	+ 208	- 2 833
4. Оборотні активи, тис. грн.	44	3 313	11 743	8 909	+ 8 865	- 2 834
5. Власний капітал	10	(142)	(2 154)	(15 799)	- 15 809	- 13 645
6. Валюта Балансу	108	16 270	33 607	32 007	+ 31 899	- 1 600
7. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн.	98	16 412	35 761	47 806	+ 47 708	+ 12 045
8. Коефіцієнт абсолютної ліквідності $\geq 0,2$ (гр. 1 : гр. 7)	0,45	0,007	0,001	0,0004	- 0,45	- 0,0006
9. Коефіцієнт проміжної ліквідності $\geq 0,7$ ((гр. 1+ гр. 2+ гр. 3) : гр. 7)	x	0,82	0,13	0,18	+ 0,18	+ 0,05
10. Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття) (1,5-2,5) (гр. 4 : гр. 7)	0,45	0,20	0,33	0,19	- 0,26	- 0,14
11. Коефіцієнт фінансової автономії (незалежності) $\geq 0,5$ (гр. 4 : гр. 6)	0,09	- 0,009	- 0,06	- 0,49	- 0,58	- 0,43

Джерело: розраховано на основі додатку Е (Таблиця Е.1)

У 2021 р. коефіцієнт проміжної ліквідності перебував на досить високому рівні – 0,85 і відповідав нормативному значенню. За результатами року Товариство було здатне вчасно погашати свої короткострокові зобов'язання за рахунок високоліквідних активів. У 2023 р. коефіцієнт знизився порівняно з 2021 р. на 0,64.

Загалом коефіцієнти ліквідності перебувають на вкрай низькому рівні, що вказує на нездатність Товариства вчасно і у повному обсязі погашати свої поточні зобов'язання за рахунок наявних на його балансі поточних активів (їх складовими).

Через те, що основним джерелом фінансування активів Товариства є позиковий капітал, зокрема поточні зобов'язання і забезпечення, воно є фінансово залежним від своїх кредиторів, у тому числі постачальників і підрядників. Від так

Товариство має незадовільну структуру балансу і є фінансово нестійким. За такої ситуації для перевірки реальної можливості відновлення підприємством платоспроможності розраховують коефіцієнт відновлення платоспроможності строком на 6 місяців за формулою (2.1):

$$K_{\text{відн.}} = \frac{K_{\text{пк}} + \frac{6}{T}(K_{\text{пк}} - K_{\text{пп}})}{K_{\text{пнр}}} \quad (2.1)$$

де $K_{\text{пк}}$ $K_{\text{пп}}$ – значення коефіцієнта покриття (загальної ліквідності) на кінець і початок звітного періоду; $K_{\text{пнр}}$ – нормативне значення коефіцієнта покриття; 6 – період відновлення платоспроможності в місяцях; T – звітний період у місяцях.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності (2021 р.) = 0,05

Коефіцієнт відновлення платоспроможності (2022 р.) = 0,26

Коефіцієнт відновлення платоспроможності (2023 р.) = 0,08

Отримані значення коефіцієнта відновлення за 2021-2023 рр. є меншими за 1, і є показником того, що ТОВ «Західземресурс» у найближчі 6 місяців після звітного періоду не має реальної можливості відновити свою платоспроможність. У 2023 р. ситуація погіршилася порівняно з 2022 р. – відбулося зниження коефіцієнта відновлення на 0,18.

Але як визначено у Звіті незалежного аудитора за результатами проведення аудиту фінансової звітності за 2023 р. Товариство хоч і не генерує достатнього обсягу грошових коштів для покриття поточних зобов'язань, але має достатній запас грошових коштів для виконання зобов'язань перед своїми контрагентами.

Таким чином, в результаті проведеного аналізу показників фінансової звітності ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 рр., зокрема тих, що стосуються розрахункових операцій підприємства, визначено, що кошти в розрахунках та інші активи займають досить значну частку в загальному обсязі оборотних активів Товариства. Це пов'язано із наявністю на балансі дебіторської заборгованості. З іншої сторони Товариство має і значні обсяги кредиторської заборгованості та інших зобов'язань, у т. ч. поточної кредиторської заборгованості. Вони суттєво впливають на його ліквідність, платоспроможність і фінансову незалежність.

2.4. Напрямки удосконалення обліку розрахункових операцій підприємства в сучасних умовах ведення бізнесу

На сьогодні, методологічні та практичні аспекти ведення обліку розрахункових операцій на українських підприємствах вимагають перегляду та удосконалення у зв'язку з постійними змінами законодавства і трансформацією бізнес-процесів, пов'язаних із глобалізацією і повномасштабною війною в Україні.

Одним із головних шляхів удосконалення обліку розрахункових операцій підприємств в Україні, на нашу думку, є визначення і законодавче закріплення єдиних правил і вимог до проведення розрахунків між суб'єктами господарювання.

З огляду на це, вважаємо за доцільне, на законодавчому рівні внести зміни до діючого НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», в якому необхідно чітко розмежувати поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості. Адже довгострокова дебіторська заборгованість є необоротним активом, а поточна – оборотним активом, облік яких згідно чинного Плану рахунків ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку.

Також потребують змін і доповнень План рахунків та Інструкція про його застосування у відповідності до таких пропозицій:

1) з метою удосконалення ведення обліку та внутрішнього контролю (аудиту) кредиторської заборгованості за договорами ввести додаткові аналітичні рахунки до субрахунка 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»:

- 631.1 «Заборгованість перед вітчизняними постачальниками, термін сплати якої ще не настав»;

- 631.2 «Відстрочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками»;

- 631.3 «Прострочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками».

Аналогічні зміни стосуються і субрахунка 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками».

Систематизація інформації про стан розрахунків з підрядниками, з урахуванням запропонованої структури субрахунків 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і 632 «Розрахунки з іноземними

постачальниками», значно спростить управління за цими розрахунками і водночас посилить контроль за термінами непогашення кредиторської заборгованості.

У відповідності до цього потрібно буде внести доповнення до фінансової звітності (форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»), в якій у 2 розділ активу Балансу після рядка 1615 «Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» додати рядок 1616 за назвою «у тому числі прострочена кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги»;

2) з метою формуванню належної обліково-аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень щодо обліку, аналізу, контролю та управління розрахунків з вітчизняними та іноземними дебіторами, вважаємо, доречним не лише перегляд назв субрахунків, відкритих до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», але й доповнення переліку цих субрахунків з відкриттям до них відповідних аналітичних рахунків (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Пропозиції щодо зміни назв і доповнення існуючих субрахунків до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Синтетичний рахунок	Субрахунки	Аналітичні рахунки
36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	361.1 «Поточна дебіторська заборгованість вітчизняних покупців»
		361.2 «Довгострокова дебіторська заборгованість вітчизняних покупців»
		361.3 «Безнадійна дебіторська заборгованість вітчизняних покупців»
	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	362.1 «Поточна дебіторська заборгованість іноземних покупців»
		362.2 «Довгострокова дебіторська заборгованість іноземних покупців»
		362.3 «Безнадійна дебіторська заборгованість іноземних покупців»
	365 «Розрахунки з вітчизняними замовниками»	365.1 «Поточна дебіторська заборгованість вітчизняних замовників»
		365.2 «Довгострокова дебіторська заборгованість вітчизняних замовників»
		365.3 «Безнадійна дебіторська заборгованість вітчизняних замовників»
	366 «Розрахунки з іноземними замовниками»	366.1 «Поточна дебіторська заборгованість іноземних замовників»
		366.2 «Довгострокова дебіторська заборгованість іноземних замовників»
		366.3 «Безнадійна дебіторська заборгованість іноземних замовників»

Джерело: складено на основі [4, с. 62]

3) з метою спрощення обліку розрахунків за податками і платежами до бюджету і контролю за нарахуванням і сплатою податкових зобов'язань варто скористатися практикою розвинутих країн світу, де поширена методика використання одного рахунку для усіх податкових платежів, які сплачує підприємство до бюджету.

На підставі цього, хочемо запропонувати зміну назви рахунку 98 «Податок на прибуток» на «Податкові платежі підприємства», і відкриття до нього семи субрахунків (табл. 2.13).

Таблиця 2.13. – Субрахунки до пропонованого рахунку 98 «Податкові платежі підприємства»

№ з/п	Субрахунок		Інформація, яка відображається за	
	Код	Назва	дебетом	кредитом
1.	981	Податок на прибуток	нарахування податку	списання на рахунок фінансових результатів
2.	982	Податок на додану вартість	суми податкового кредиту та суми до сплати в бюджет	суми податкового зобов'язання
3.	983	Податок на доходи фізичних осіб	визнані суми податкового зобов'язання перед бюджетом	суми утриманого податку
4.	984	Військовий збір	Визнані суми податкового зобов'язання перед бюджетом	суми утриманого збору
5.	985	Єдиний соціальний внесок	визнані суми податкового зобов'язання перед бюджетом	суми нарахованого внеску
6.	986	Інші податкові платежі	нарахування податкового платежу	списання на рахунок фінансових результатів
7.	987	Єдиний податок	відображення суми визнаного податкового зобов'язання	писання єдиного податку на фінансові результати

Джерело: складено на основі [13, с. 903]

На рівні підприємства, у тому числі це стосується ТОВ «Західземресурс» в частині розрахунків з бюджетом внести зміни і доповнення до Наказу про облікову політику і включати такий розділ «Організація податкового обліку», в якому описати:

а) систему оподаткування, види податків, які нараховує і сплачує підприємство;

б) спеціальні рахунки і субрахунки для кожного виду платежів і зборів;

- в) облікові реєстри для складання управлінської і податкової звітності;
- г) стан заборгованості перед бюджетом за податками, зборами і обов'язковими платежами;
- д) суми нарахування та сплати зобов'язань перед бюджетом;
- е) наявність операцій щодо нарахування штрафних санкцій у разі несплати або прострочення.

Щодо удосконалення обліку розрахунків підприємства із бюджетом за ПДВ доцільно на загальнодержавному рівні запровадити електронне адміністрування та моніторинг податкових накладних з ПДВ, а на рівні підприємства – розробити робочі таблиці з податкового зобов'язання, податкового кредиту, розрахунків із ПДВ, обліку ПДВ тощо. Забезпечити спрощення форм податкової звітності шляхом виключення даних, які дублюються в інших формах податкової звітності; скоротити до мінімуму (1-2) додатки до податкових декларацій, бо вони не містять суттєвої інформації.

При удосконаленні обліку розрахунків з підзвітними особами варто звернути увагу на те, що згідно з діючим законодавством облік розрахунків з підзвітними особами в Україні, зокрема і щодо направлення їх у відрядження, ведеться на одному субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». На нашу думку, такий підхід не забезпечує достатню інформативність облікового процесу цих розрахункових операцій, а сама назва субрахунку 372 не розкриває його сутності.

Тому вважаємо, що по-перше: назву субрахунку 372 потрібно змінити на більш відповідну, наприклад «Розрахунки з підзвітними особами і за відрядженнями», а по-друге: кожне підприємство, у процесі здійснення обліку, самостійно може відкривати до субрахунку 372 рахунки третього порядку, наприклад:

- 3721 «Розрахунки, що пов'язані з придбанням ТМЦ і оплатою дрібних послуг»;
- 3722 «Розрахунки за службовим відрядженнями»;
- 3723 «Розрахунки, що пов'язані із закупівлею сільськогосподарської продукції».

Ще одним напрямком удосконалення ведення розрахункових операцій для ТОВ «Західземресурс», зокрема і в частині їх обліку, на нашу думку, є впровадження ефективної роботи з документами. Перш за все це стосується договірних відносин і забезпечення розробки такої форми договору, яка б враховувала особливості майбутніх взаємовідносин між сторонами угоди. Разом з цим підприємство повинно постійно покращувати та модернізовувати процес документування обліку розрахункових операцій з використанням схем документування обліку розрахунків за окремим покупцем / замовником.

Дуже важливим і водночас найбільш реальним до реалізації на українських підприємствах, зокрема і ТОВ «Західземресурс», напрямом удосконалення розрахунків між контрагентами є підвищення аналітичної цінності обліково-економічної інформації. Результативність чого у першу чергу залежить від якісної кадрової політики, яка зорієнтована на підвищення кваліфікації і професіоналізму працівників бухгалтерської служби (обліково-аналітичного відділу).

Працівники бухгалтерської служби сучасного підприємства, яке прагне бути фінансово стійким і конкурентним на ринку, повинні не лише забезпечувати вчасне і повне відображення господарських операцій у системі бухгалтерського обліку, але брати активну участь в управлінні підприємством. Останнє вимагає постійного підвищення рівня знань у сфері економічного аналізу і прогнозування, планування і бюджетування, фінансування і кредитування, оподаткування, внутрішніх фінансових розслідувань (форензіку), права тощо. Сучасні фахівці, які забезпечують обліково-аналітичну роботу на підприємстві, при виконанні своїх посадових обов'язків також повинні використовувати новітні спеціальні комп'ютерні програми, що прямо впливає на ефективність організації обліку, оподаткування і контролю загалом.

Пройшовши практику у ТОВ «Західземресурс», можемо позитивно відмітити той факт, що Товариство постійно сприяє підвищенню кваліфікації своїх працівників і безпосередньо бухгалтера.

На стан обліку та аудиту розрахункових операцій на підприємстві безпосередній вплив мають і помилки, які можуть бути допущені учасниками цих

операцій. Вважаємо, що з метою своєчасного виявлення помилок в обліку розрахункових операцій» ТОВ «Західземресурс» доцільним є проведення:

- 1) регулярних інвентаризацій прийнятих зобов'язань і майна, яке було отримано в результаті цих операцій;
- 2) регулярних інвентаризацій дебіторської заборгованості і зобов'язань за товарно-матеріальними цінностями, які були передані покупцям і замовникам;
- 3) аналізу структури дебіторської та кредиторської заборгованості у розрізі покупців (замовників) і постачальників відповідно;
- 4) регулярної взаємозвірки розрахунків із контрагентами та формування за її результатами документу, наприклад акту взаємної звірки розрахункових операцій із контрагентом (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Приклад форми акту взаємної звірки розрахунків з контрагентами (покупцями / постачальниками)

Результати звірки розрахунків між ТОВ «Західземресурс» і ПрАТ «МетЛайф» за поставку сировини					
Дата, номер укладення договору	Дата погашення заборгованості (згідно договору)	Дата погашення заборгованості (фактична)	Сума заборгованості		Відхилення, грн., (+ / -)
			за даними внутрішнього контролю ТОВ «Західземресурс», грн.	за даними ПрАТ «МетЛайф», грн.	
15.08.2023, № 201	25.08.2023	25.08.2023	49 239,00	49 244,00	-5,00
16.08.2023, № 202	28.08.2023	30.08.2022	50 250,00	50 252,00	+2,00
Всього			99 489,00	99 496,00	-3,00
Керівник ТОВ «Західземресурс» _____ (підпис)			Керівник ПрАТ «МетЛайф» _____ (підпис)		
Головний бухгалтер _____ (підпис)			Головний бухгалтер _____ (підпис)		

Джерело: розробка автора

У ТОВ «Західземресурс» інвентаризація розрахунків з покупцями і замовниками, постачальниками і підрядниками проводиться щорічно станом на 01 січня поточного року. На наш погляд, цього недостатньо для виявлення простроченої дебіторсько-кредиторської заборгованості. Бухгалтерія Товариства повинна щоквартально подавати керівництву звіт про наявність та рух такої

заборгованості, щоб не допустити невиконання зобов'язань як покупцями, так і підприємством перед своїми постачальниками.

Бухгалтерія (фінансовий відділ) підприємства повинна здійснювати попередній аналіз фінансової стабільності кожного потенційного контрагента з урахуванням раніше встановленого на підприємстві переліку ключових критеріїв оцінки, вести політику диверсифікації контрагентів для мінімізації ризиків несплати платежів великими покупцями, а також постійно моніторити потенційних і наявних контрагентів.

Всі вищевказані заходи повинні знайти своє відображення у належним чином розробленій на підприємстві політиці управління заборгованістю, що є передумовою як достовірного, об'єктивного та своєчасного обліку, так і стабільного фінансового стану підприємства і подальшого його розвитку.

Поряд з цим керівник і бухгалтер Товариства повинні ретельно відстежувати співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості: адже значне перевищення розмірів дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і зумовлює необхідність залучення додаткових (як правило, дорогих) засобів; тоді як перевищення розмірів кредиторської заборгованості над дебіторською може призвести до неплатоспроможності підприємства.

Важливу роль в удосконаленні обліку та аудиту розрахункових операцій українських підприємств загалом і ТОВ «Західземресурс» зокрема повинні відіграти належним чином організований і впроваджений на підприємстві внутрішній аудит (контроль) розрахункових операцій, а також комплексна автоматизація обліку розрахунків із дебіторами і кредиторами.

2.5. Цифровізація обліку розрахункових операцій українських підприємств як вимога сьогодення

Впровадження цифрових технологій на сьогодні є одним із ключових індикаторів розвитку та успішності підприємства, що суттєво впливає на процес створення, зберігання і передачу обліково-аналітичної інформації. Саме тому, загальноприйнята методологія та інструментарій бухгалтерського обліку, які сьогодні застосовуються підприємствами в Україні не завжди відповідають сучасним реаліям і потребам користувачів інформації.

Для ведення обліку і складання звітності ТОВ «Західземресурс» використовує комп'ютерну програму «1С: Бухгалтерія 8 для України», яка призначена для автоматизації бухгалтерського та податкового обліку, включаючи підготовку обов'язкової звітності згідно вимог українського законодавства.

За такої форми обліку збирання, передавання, систематизація та оброблення обліково-аналітичної інформації про господарські, зокрема розрахункові, операції здійснюється автоматично на базі спеціально розробленого програмного забезпечення.

За допомогою цієї програми можна оперативно здійснювати обробку всіх первинних документів, які надійшли від постачальників чи покупців, виконувати розрахунок заробітної плати працівників, організовувати систему платежів за встановленими графіками, вести облік обліку основних засобів і нематеріальних активів, оборотних активів, у тому числі і дебіторської заборгованості, зобов'язань, зокрема і кредиторської заборгованості тощо. Завдяки цьому усі облікові дані Товариства оперативно структуруються, після чого їх можна використовувати для будь-яких цілей (аналізу, контролю, складання управлінської звітності).

У той же час у цю програму інтегрована і система Клієнт-Банк, яка дозволяє користувачеві створювати, шифрувати і надсилати платіжні документи до банку, оперативно отримувати банківські виписки з рахунків та іншу банківську інформацію.

На систему Клієнт-Банк покладено виконання таких функцій [61]:

- здійснення підприємством платежів зі свого поточного рахунку в банку, не відвідуючи банк (з офісу підприємства);
- контроль підприємством коштів на поточному рахунку;
- отримання від банку щоденних офіційних курсів іноземних валют, що використовуються в бухгалтерських операціях підприємства;
- отримання виписки з поточного рахунку;
- формування і ведення каталог контрагентів підприємства щодо платежів та посилення на мету платежу;
- отримання від обслуговуючого банку повідомлення про нові банківські послуги, поточні процентні ставки за кредитами, іншу інформацію, яку банк вважає за необхідну для негайного повідомлення своїм клієнтам.

Використання спеціального модуля програми «1С: Бухгалтерія 8 для України» дозволяє:

1) автоматизувати передачу банківських документів, які сформовані у цій програмі, до електронної платіжної системи Клієнт-Банк, де вони можуть бути підписані, зашифровані та надіслані до банку;

2) отримати банківські документи від Клієнт-Банку.

В сучасній практиці впровадження комп'ютерних технологій в облікову систему підприємства домінує концепція відкритої архітектури. При її розгляді ми дійшли висновку, що типовим представником є система «X-DOOR», розроблена фірмою SoftTAXI. Ця система є цікавою для досліджуваного Товариства, оскільки являє собою набір типових користувацьких задач-додатків, розроблених за модульним принципом. Для реалізації користувацьких додатків (модулів) існує дві програми-платформи [9]:

1. Програма-платформа X-DOOR передбачає індивідуальну роботу користувача з додатками до неї.

2. Програма-платформа RTX-DOOR – це високопродуктивна, 32-розрядна мережева програма, призначена для масового користувача, і в додатки якої користувач може вносити незначні зміни.

Для ТОВ «Західземресурс» дана система може бути корисною при

удосконаленні обліку, оподаткування, контролю і звітності за розрахунковими операціями щодо їх автоматизації, адже її модулями є: Первинні документи, Бухгалтерський облік, Партнери, Реалізатори, Відвантаження товару, Складський облік, Заробітна плата, Відділ кадрів, Податкова накладна.

В умовах активного розвитку інтернет-сервісів і «хмарних» технологій, на нашу думку, перспективним є розміщення інтегрованої електронної звітності підприємства, у тому числі і досліджуваного Товариства, у глобальній мережі Інтернет з наданням до неї розподіленого доступу. Це потребує залучення в обліковий процес фахівців в області Blockchain. Особливості використання технології Blockchain (Блокчейн) у бухгалтерському обліку, аналізі та аудиті розглянуто у табл. 2.15.

Таблиця 2.15 – Особливості використання технології Blockchain у бухгалтерському обліку розрахункових операцій підприємства

№ з/п	Особливість	Опис
1.	Потрійний запис	Реєстрація даних по кожній транзакції за дебетом і кредитом рахунка із записом у державному чи міжнародному реєстрі. Це дозволить: - забезпечити фінансову прозорість діяльності підприємства; - здійснювати постійний контроль; - уникнути помилок; - знизити фінансові ризики; - зменшити витрати на отримання та перевірку документації тощо
2.	«Розумні» контракти	Скорочення часових і трудових витрат на виконання умов договорів за рахунок використання електронного підпису; децентралізація договору, достовірності джерел даних, довіреності сторін, автоматизація платежів та ін.
3.	Спрощення відображення руху активів всередині підприємства	Рух активів здійснюється у формі транзакції, яка надає доступ до фінансової та управлінської інформації у режимі реального часу
4.	Хмарне зберігання даних	Безпечне зберігання усіх даних підприємства; економія коштів на роботу центральних серверів
5.	Використання транзакцій для проведення розрахунків з контрагентами підприємства	Застосована система блоків у Blockchain дозволяє формувати і списувати дебіторську і кредиторську заборгованості одночасно, при цьому не потрібно кожного разу підтверджувати факт транзакції
6.	Спрощення процесу управління ресурсами	Досягається завдяки безпечній реєстрації усіх транзакцій

Продовження табл. 2.15

7.	Виключення проявів корупції, розтрат і непідтверджених витрат	Повна прозорість інформації забезпечує недопущення будь-яких проявів корупції, шахрайств, маніпуляції даними тощо
----	---	---

Джерело: складено за інформацією [24, с. 100-101]

Застосування технології Blockchain при удосконаленні обліку розрахункових операцій відкриває перед українськими підприємствами ряд можливостей:

- 1) спрощення порядку здійснення закупівель завдяки безпечній системі транзакцій та збільшення операційної ефективності, що відбувається за рахунок автоматизації усіх операцій;
- 2) забезпечення більшої доступності до здійснення операції з іноземними підприємствами за рахунок спрощення процедури обслуговування операцій;
- 3) відсутність потреби у перевірці усіх бухгалтерських документів;
- 4) відображення записів за операціями в спеціальній (криптографічній) формі, яка захищає систему від фальсифікації і знищення даних;
- 5) автоматичне дублювання зашифрованої операцій та інші.

Основними напрямками впровадження технології Blockchain у систему обліку українських підприємств, зокрема ТОВ «Західземресурс», є:

1. Зміна системи бухгалтерського обліку, розробка облікової політики підприємств різного типу.
2. Використання цифрового активу (як одного з видів нематеріального активу) в якості інноваційного об'єкта бухгалтерського обліку. До цифрових активів можна віднести торгову марку, франшизу, лояльність клієнтів тощо.

Застосування digital-технологій при організації обліку розрахунків за податками і платежами забезпечить підвищення якості, точності та достовірності облікових даних за рахунок їх автоматичної підтримки, а також значне скорочення затрат часу на заповнення різних форм податкової звітності і на їх подання, у тому числі у режимі реального часу.

Державна податкова служба України при організації обліку розрахунків за податками і платежами на сьогодні пропонує підприємствам використовувати

автоматизовану систему «Єдине вікно»; систему автоматичного відшкодування ПДВ; електронний кабінет платника податкових платежів у режимі 24/7/365; електронний чек; електронний акциз тощо.

Крім цього за пропозиціями окремих фахівців удосконаленню методики та організації розрахунків за податками і зборами в Україні на рівні держави сприятиме впровадження у дію єдиного електронного рахунку – рахунку, який відкривається платником у центральному органі виконавчої влади, що реалізує політику держави у сфері податків та зборів і забезпечує [13, с. 903]:

- спрощення сплати податкових платежів до бюджетів;
- зменшення кількості помилок щодо недоплати або ж надміру сплачених коштів, що також знаходить своє відображення в обліку;
- підвищення прозорості взаємовідносин «платники – держава – платники».

При організації обліку розрахунків з бюджетом за податками, зборами і платежами варто скористатися досвідом європейських країн, в яких набула поширення хмарні технології та обчислення (Cloud technologies and computing). Використання цієї технології дозволяє підприємствам забезпечити:

- 1) скорочення витрат на технічне та програмне забезпечення, утримання ІТ-фахівців, зменшити паперовий документообіг і запровадити електронний;
- 2) більш високий рівень доступності та безпеки;
- 3) якісніше резервне копіювання, аварійне відновлення даних;
- 4) тісний зв'язок з податковими органами, результатом чого є постійний контроль нарахування і сплати податкових платежів у режимі реального часу.

Узагальнивши інформацію щодо удосконалення обліку розрахунків з контрагентами в умовах впровадження сучасних інформаційних технологій, у додатку Ж розглянуто елементи моделі цифровізації обліку вітчизняних підприємств, які є визначальними у даному процесі. Як можемо судити з цієї моделі цільовими завданнями цифровізації є модернізація і прискорення облікових процесів, культивування навичок і практик ІТ-технологій при інтенсифікації фінансово-господарської діяльності підприємства в умовах сьогодення.

Загальний механізм цифровізації бухгалтерського обліку, зокрема в частині

обліку розрахункових операцій, є синергетичним поєднанням п'яти складових, які зображені на рис. 2.7.

Рисунок 2.7 – Складові, що забезпечують синергетичний ефект цифровізації бухгалтерського обліку

Джерело: розробка автора

Впровадження цього механізму та моделі цифровізації обліку на українських підприємствах, у тому числі і ТОВ «Західземресурс», дозволить вдосконалити як облік, так і аудит (контроль) за здійсненими на підприємстві операціями, у тому числі і розрахунковими, інтенсифікувати контрольно-облікові та управлінські процеси, що в результаті позитивно позначиться на його фінансовому стані.

Все сказане вище, дає можливість визначити, що впровадження на підприємствах України сучасних інформаційних технологій сприятиме беззаперечному удосконаленню обліку розрахункових операцій, виведе обліково-аналітичні та звітні процеси на якісно нові рівні, що відповідають міжнародним тенденціям і сучасним умовам ведення бізнесу.

РОЗДІЛ 3

ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

3.1. Особливості проведення незалежного аудиту розрахункових операцій та його вплив на фінансові результати діяльності підприємства

В Україні у визначених випадках відповідно до норм чинного законодавства достовірність та повнота показників фінансової звітності підприємства має в обов'язковому порядку підтверджуватися аудитором (аудиторською фірмою) за результатами проведення аудиту (аудиторської перевірки).

Оскільки ТОВ «Західземресурс» здійснює діяльність у видобувних галузях, воно належить до підприємств, які становлять суспільний інтерес. Саме тому, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (п. 3. ст. 14 «Подання та оприлюднення фінансової звітності») Товариство зобов'язане щорічно проводити зовнішній аудит і подавати не пізніше, ніж до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, річну фінансову звітність разом з аудиторським звітом, звітом про управління, звітом про платежі на користь держави на своїй веб-сторінці або своєму веб-сайті (у повному обсязі) [48].

Звіт аудитора про достовірність фінансової звітності і її відповідність чинному законодавству, рівень поточного і прогнозованого фінансового ризику підприємства, його поточну фінансову стійкість, платоспроможність, ділову репутацію та розрахунково-платіжну дисципліну, іншу нефінансову інформацію формується за результатами проведення аудиту.

Аудит – це незалежне дослідження фінансової звітності та іншої інформації, перевірка обліку підприємства з метою формування висновків про реальний їх стан [14, с. 37].

Проведення аудиту – це певна послідовність здійснення аудиторських процедур, що реалізуються через упорядковану систему способів і прийомів

дослідження фактів господарського життя підприємства, в залежності від мети та завдань аудиту [14, с. 86].

Залежно від того хто проводить аудит він може бути зовнішнім і внутрішнім.

Зовнішній аудит здійснюють аудиторські фірми чи незалежні аудитори у випадках, передбачених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», та відповідно до вимог Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», або за ініціативи самих підприємств.

Для дослідження сутності аудиторського звіту та ключових тверджень, які наводяться у ньому, нами проаналізовано аудиторський звіт, складений за результатами проведення аудиту річної фінансової звітності ТОВ «Західземресурс» за 2023 рік. Витяг з аудиторського звіту подано у додатку 3.

Проведення аудиту річної фінансової звітності Товариства здійснювалося Компанією Crowe Erfolg Ukraine (Кроу Ерфольг Україна). Підставою для його проведення став договір на виконання завдання з надання впевненості (Аудит) № 03/02/23-33Р від 03 лютого 2023 року.

Аудит фінансової звітності ТОВ «Західземресурс» проводився відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» і Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (МСА) [32]. Його розпочато 06 лютого 2023 року і закінчено 28 квітня 2023 року.

За результатами аудиту було складено аудиторський звіт з думкою із застереженням відповідно до вимог МСА 705 «Модифікації думки у звіті незалежного аудитора» [32]. Аудиторський звіт містить такі елементи: адресу аудиторської фірми, заголовок, адресат, вступний параграф, відповідальність управлінського персоналу за фінансові звіти, відповідальність аудитора, аудиторська думка, інші обов'язки стосовно надання висновку дату аудиторського висновку, підпис аудитора.

Як вказано у звіті показники фінансової звітності ТОВ «Західземресурс» достовірно, в усіх суттєвих аспектах відображають фінансовий стан, фінансові результати і грошові потоки Товариства за 2023 рік, а сама фінансова звітність

складена відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) і відповідає вимог українського законодавства щодо порядку її складання.

Керівництво та управлінський персонал ТОВ «Західземресурс» несуть відповідальність за складання і достовірне подання фінансової звітності відповідно до МСФЗ і внутрішній контроль, який вони вважають потрібним для того, щоб забезпечити складання фінансової звітності, що не містить суттєвих викривлень у наслідок шахрайства або помилки; виконання значних правочинів Товариства за даними останньої річної фінансової звітності, стану корпоративного управління.

Під час проведення аудиту були виконані процедури аудиту згідно вимог МСА 500 «Аудиторські докази» [32], а незалежні аудитори у своїй роботі використовували принцип вибіркової перевірки. Вони визначили, що отримані аудиторські докази були достатніми і прийнятними для їх використання як основи формування думки аудитора. Також аудитори отримали розуміння зовнішніх чинників, особливостей діяльності суб'єкта господарювання, структури його власності та корпоративного управління, структури і способів фінансування, облікової політики, цілей та стратегії і пов'язаних з ними бізнес-ризиків, оцінки та огляду фінансових результатів.

В обов'язковому порядку до аудиторського звіту додається фінансова звітність підприємства, яка підлягала аудиту. Вона повинна бути помічена підписом аудитора чи спеціальним штампом аудиторської фірми. Все це робиться з метою її подальшої ідентифікації. У додатках до аудиторського звіту наводяться важлива аналітична інформація і здійснені розрахунки.

При наданні керівництву Товариства «чорнового варіанту» аудиторського звіту аудитор використовував різні примітки (виноски), які дали можливість представника підприємства вести активну роботу щодо опрацювання цього звіту і повернути його аудитору з відповідними виправленнями.

До моменту формування кінцевого примірника аудиторського звіту керівництво Товариства прийняло рішення: залишити фінансову звітність без змін. Своє рішення керівництво надіслало аудиторській фірмі у вигляді листа-відповіді.

Аудиторська фірма, яка проводила аудит, надала підприємству-замовнику

аудиту (ТОВ «Західземресурс») два примірники аудиторського звіту у письмовому вигляді. Кожен примірник аудиторського звіту та додатки до нього були зброшуровані як єдине ціле.

Таким чином, поданий Компанією Кроу Ерфольг Україна керівнику ТОВ «Західземресурс» аудиторський звіт був складений з дотриманням встановлених законодавчих норм і стандартів, містив підтвердження аудитора щодо повноти та відповідності фінансової звітності підприємства-клієнта чинному законодавству.

Звіт незалежного аудитора щодо фінансової звітності ТОВ «Західземресурс» призначено для власників і керівництва підприємства, і також може бути використаний і для подання іншим зовнішнім користувачам інформації.

Після закінчення аудиту керівництво ТОВ «Західземресурс» здійснює ряд дій з метою ефективної реалізації матеріалів аудиту. До них, зокрема відносяться:

- 1) складання Проекту рішення за результатами проведеного аудиту;
- 2) розгляд Проекту рішення на Загальних зборах;
- 3) складання довідок, необхідних для пояснення окремих питань користувачам аудиторського висновку;
- 4) передача матеріалів аудиту замовнику, зацікавленим користувачам та ін.

Для того, щоб детальніше зрозуміти порядок та особливості проведення незалежного аудиту саме розрахункових операцій підприємства і визначити його вплив на фінансові результати діяльності досліджуваного ТОВ «Західземресурс» необхідно розглянути сутність цього аудиту (рис. 3.1).

Незалежний аудит розрахункових операцій включає: аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками, аудит розрахунків з покупцями і замовниками, аудит розрахунків з іншими дебіторами і кредиторами, у тому числі розрахунки за претензіями, аудит розрахунків з персоналом за іншими операціями і з підзвітними особами.

Окрім завдань, розглянутих на рис. 3.1, незалежний аудит розрахункових операцій спрямований на:

- 1) підтвердження реальності та достовірності відображення в обліку розрахункових операцій;

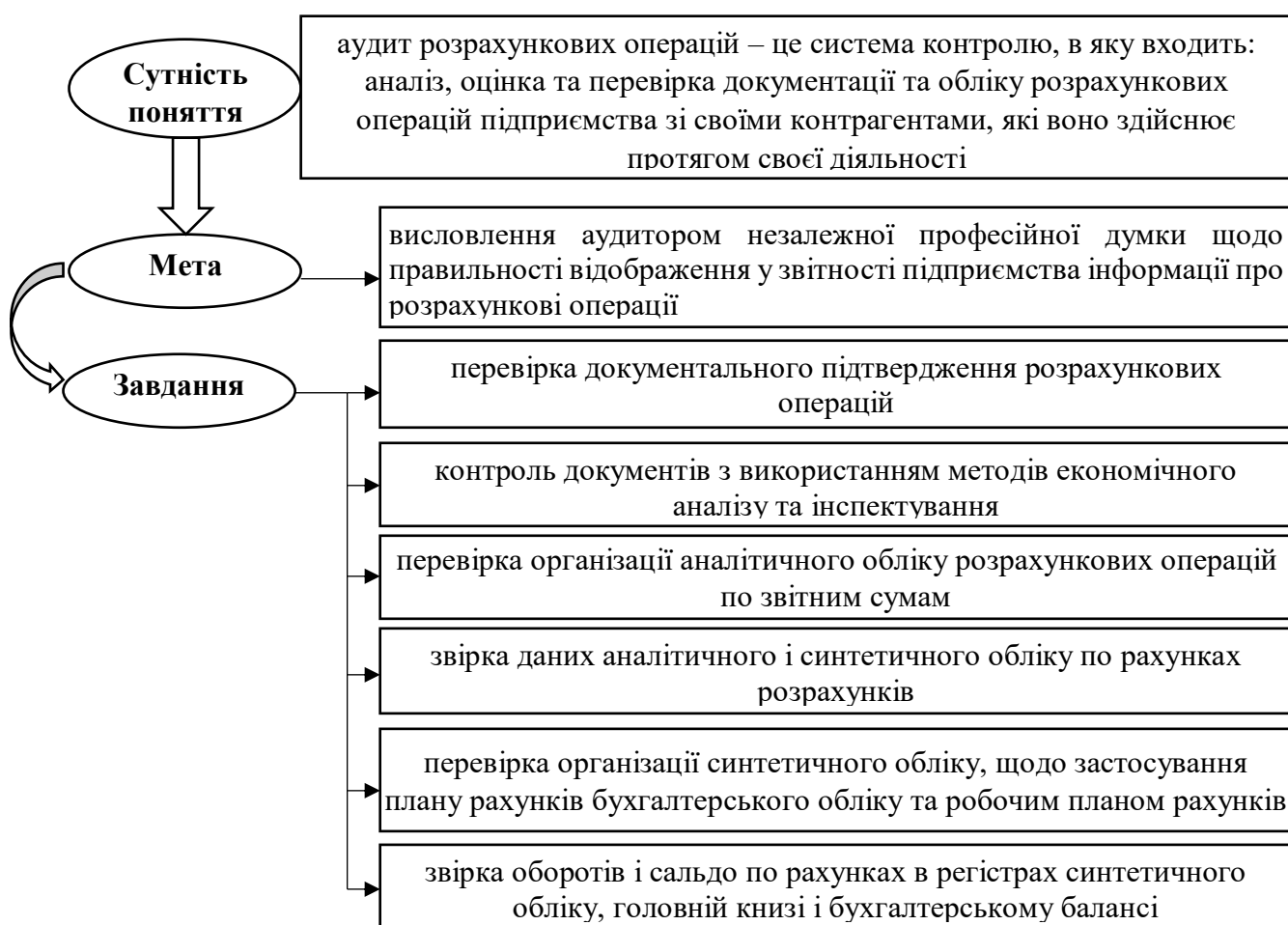

Рисунок 3.1 – Сутність аудиту розрахункових операцій підприємства

Джерело: складено за інформацією [70]

2) дослідження причин появи простроченої заборгованості та обґрунтування наслідків її не погашення;

3) перевірку правильності створення і використання резерву сумнівних боргів;

4) розробку заходів з попередження і стягнення простроченої заборгованості;

5) запровадження на підприємстві регулярних інвентаризацій здійснених протягом відповідного періоду розрахунків.

Основними об'єктами аудиту розрахункових операцій є:

- розрахунки з постачальниками та підрядниками;
- розрахунки із покупцями і замовниками;
- дебіторська і кредиторська заборгованості;
- аванси, що надійшли на підприємство на умовах передоплати;

- аванси, сплачені підприємством на умовах передоплати;
- претензії та відшкодування матеріального збитку;
- резерв сумнівних боргів (порядок створення і використання).

Аудит розрахункових операцій є тим засобом контролю, що дозволяє визначити правильність кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку та достовірність відображення даних про усі здійсненні підприємством розрахункові операції у фінансовій звітності, а також сприяє підвищенню якості зібраної інформації, прозорості та реальності даних щодо таких операцій. Це дає змогу виявити не лише помилки при відображенні в обліку здійснених підприємством розрахункових операцій, а й розкрити факти навмисного викривлення облікових даних з метою приховування допущених зловживань і шахрайств. В кінцевому результаті це все позитивно впливає на показники діяльності підприємства, його фінансову стабільність і ділову активність.

Він є одним з найбільш складних видів аудиту, адже розрахункові операції в основному займають найбільш питому вагу у всій діяльності підприємства і його проведення здійснюється у три етапи: підготовчий, основний, заключний.

З урахуванням цих етапів, їх мети, а також необхідності збору відповідної інформації і проведення необхідних аудиторських процедур на кожному з етапів розглянемо типовий план аудиту розрахункових операцій підприємства (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Типовий план аудиту розрахункових операцій

№ з/п	Етап	Мета	Методи перевірки	Аудиторські процедури
1.	підготовчий	збір аудитором усієї необхідної інформації про підприємство-замовника аудиту та особливості його діяльності; виявлення умов договірних відносин; оцінка надійності системи внутрішнього контролю підприємства; визначення підвищеного ризику підписання договору на проведення аудиту; визначення мети та завдання аудиторської перевірки; планування аудиту, що	методи, що дають можливість аудитору зробити попередні висновки про повноту і законність здійснення підприємством розрахункових операцій (дослідження, опитування, огляд та інші)	статут та інші установчі документи підприємства, накази, аудиторський звіт про попередній аудит, договори з контрагентами, наказ про облікову політику

Продовження табл. 3.1

		включає розробку загального плану аудиторської перевірки і програми аудиторської перевірки		
2.	основний	фактичне проведення аудиторської перевірки за розробленою програмою	спрямування запитів до покупців і замовників, постачальників і підрядників; аналітичні процедури, розрахунки, спостереження, опитування, інвентаризація	договори, банківські виписки, платіжні доручення, прибуткові та видаткові касові ордери, накладні, рахунки-фактури, реєстри бухгалтерського обліку
3.	заключний	проведення аудитором аналізу виявлених порушень на підставі аудиторських доказів і результатів аналітичних процедур; доведення до відома персоналу підприємства отриманих результатів аудиту; отримання від керівництва та/або власників підприємства згоди чи не згоди з виявленими порушеннями; прийняття ними обумовлених рішень щодо усунення виявлених порушень та вжиття відповідних методів для запобігання проблемних питань у майбутньому	аналіз та оцінка аудиторських доказів, зібраних на попередньому етапі перевірки; систематизація і обґрунтування отриманих даних	робочі документи, заповнені аудитором на усіх етапах перевірки

Джерело: складено за інформацією [28, с. 31]

Під час проведення аудиту необхідно перевірити чи здійснювалась інвентаризація розрахунків, і при необхідності здійснити зустрічну звірку та оформити її проміжним актом. Приклад оформлення акту зустрічної звірки розрахунків між підприємствами подано у табл. 3.2.

За наявності дебіторсько-кредиторської заборгованості, строк позовної давності якої минув, встановлюють законність і правильність списання цих сум на фінансові результати за рішенням керівника підприємства на відповідний рахунок.

Таблиця 3.2 – Акт зустрічної звірки розрахунків між підприємствами

Аудитором Воробієнко А. проведено взаємозвірку розрахунків між ТОВ «Західземресурс» та ТОВ «БОГОМОЛ» станом на 30.10.2023 р. При перевірці розрахунків встановлено:

№ порушення	Зміст запису	Згідно даних бухгалтерського обліку			
		ТОВ «Західземресурс»		ТОВ «БОГОМОЛ»	
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
	Сальдо до звірки розрахунків		3 290	3 590	
1.	Надійшло палива за накладною № 11 від 20.10.2023 р.	12 006			12 006
2.	Надійшов інструмент за накладною № 17 від 25.10.2023 р.	26 010			26 310
Усього		38 016	3 290	3 590	38 316
Аудитор Воробієнко А. Бухгалтер ТОВ «Західземресурс» Анісімова А.					

Джерело: розробка автора

Виявлені під час перевірки суми простроченої заборгованості доречно узагальнити у відомості, в якій таку заборгованість необхідно об'єднати у шість основних груп:

- 1) поточна (нормальна) заборгованість;
- 2) заборгованість, яка тривалий час не сплачується і заходи до стягнення якої не приймаються;
- 3) прострочена заборгованість;
- 4) документально не підтверджена заборгованість;
- 5) спірна заборгованість, за якою справи передані до судових органів;
- 6) безнадійна заборгованість, за якою є рішення суду чи арбітражу про відмову в позові, рішення підприємства про її списання [35, с. 110].

За результатами аудиторської перевірки (після отримання аудиторського звіту), зокрема в частині розрахункових операцій, замовник аудиту приймає управлінські рішення щодо ліквідації зауважень і недоліків, які були виявлені під час аудиторської перевірки, що спрямовано на здійснення профілактичних заходів для забезпечення фінансової стійкості підприємства у наступних звітних періодах.

3.2. Внутрішній аудит як передумова дотримання фінансово-розрахункової дисципліни суб'єктів господарювання у взаємовідносинах з підприємством

В сучасних нелегких умовах ведення бізнесу внутрішній аудит як особлива форма контролю, організована у межах підприємства за ініціативи його керівника, є важливим інструментом дотримання фінансово-розрахункової дисципліни при здійсненні підприємством розрахункових операцій, а також важливим фактором, який позитивно впливає на стабільність фінансового стану підприємства в цілому.

Рівень організації і якість проведення внутрішнього аудиту також відіграє важливу роль у процесі реалізації матеріалів незалежного зовнішнього аудиту, зокрема щодо розрахункових операцій підприємства.

Внутрішній аудит є невід'ємною функцією управління підприємством, яку забезпечує керівництво чи власники підприємства, керівники структурних підрозділів, функціональні служби (відділи), спеціальні підрозділи контролю (аудиту) у відповідності до чинного законодавства України. Він є найбільш дієвим та оперативним видом контролю, який активно впливає на хід і результати виробничого процесу, здійснюється безперервно та систематично на усіх напрямках господарювання, охоплюючи усі ділянки роботи підприємства.

Процес внутрішнього аудиту в сучасній системі управління підприємством розглядається як сукупність дій та операцій під час яких кваліфіковані працівники підприємства (внутрішні аудитори) у визначений термін і з належною якістю виконують контрольні процедури, спрямовані на окремі напрями його фінансово-господарської діяльності.

Внутрішній аудит на підприємстві може організовуватись кількома способами (рис. 3.2.), а його проведення регламентується внутрішніми документами.

Оскільки Товариство є маленьким за чисельністю працівників (станом на кінець 2022 р. – 7 осіб) створення власної служби внутрішнього аудиту не є економічно обґрунтованим і доцільним з точки зору затрат, які будуть понесені на

створення і функціонування такого структурного підрозділу підприємства.

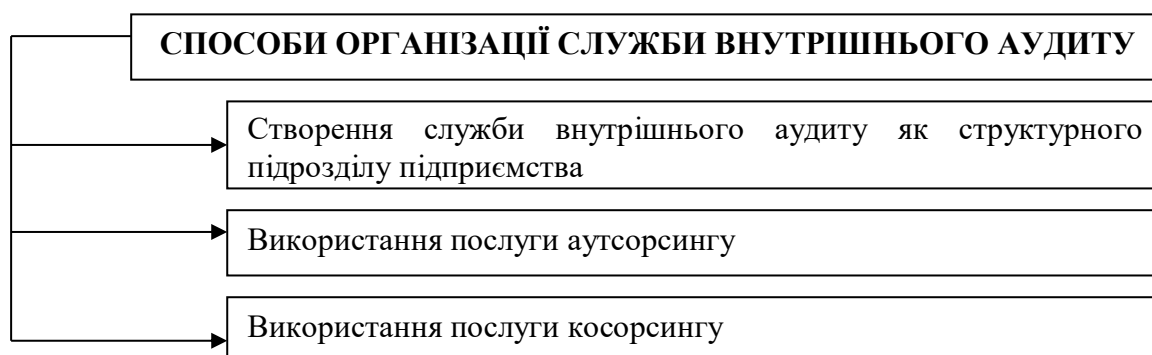

Рисунок 3.2 – Способи організації внутрішнього аудиту на підприємстві

Джерело: розробка автора

Саме через це ТОВ «Західземресурс» за необхідності проведення внутрішнього контролю, зокрема в частині розрахункових операцій, застосовує таку форму організації внутрішнього аудиту, при якій керівництво використовує послуги аутсорсера, яка передбачає повну передачу функцій внутрішнього аудиту спеціалізованій компанії (наприклад, аутсорсинговій чи аудиторській) або ж зовнішньому консультанту – аутсорсеру. Перевагою цього варіанту є те, що послугами аутсорсингу Товариство може користуватися не постійно, а при виникненні необхідності.

Ми поділяємо думку керівництва Товариства, на нашу думку, це дає йому змогу зекономити кошти на утримання штатного персоналу (внутрішніх аудиторів) та його технічного забезпечення (приміщення, офісні меблі, комп'ютерна техніка, засоби спостереження тощо).

Проте, враховуючи реалії сьогодення, можемо рекомендувати керівництву ТОВ «Західземресурс» передбачити посаду внутрішнього аудитора без створення служби внутрішнього аудиту. При цьому необхідно буде розробити відповідну посадову інструкцію, де чітко прописати права, обов'язки і відповідальність внутрішнього аудитора у процесі виконання покладених на нього завдань. Це дозволить вирішити вказані в аудиторському звіті (див. додаток 3) зауваження і недоліки, а також в подальшому не допускати їх.

Як свідчить практика проведення внутрішнього аудиту розрахункових операцій на підприємстві основними його завданнями є [6, с. 76-77]:

- 1) перевірка доцільності і реальності виникнення заборгованості;
- 2) перевірка своєчасності і правильності складання договорів та їх виконання;
- 3) перевірка правильності документального оформлення розрахункових операцій, їх відображення в обліку і звітності;
- 5) встановлення реальності існування та стану прострочення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- 6) виявлення заборгованості, за якої минув строк позовної давності;
- 7) перевірка правильності та обґрунтованості списання заборгованості, у тому числі тої, за якої минув строк позовної давності, на збитки;
- 8) перевірка правильності обліку розрахунків;
- 9) виявлення причин та осіб винних у допущенні заборгованостей;
- 10) дотримання розрахунково-платіжної дисципліни;
- 11) виявлення фактів порушення розрахунково-платіжної дисципліни, договірних зобов'язань;
- 12) перевірка обґрунтованості розрахунків з покупцями і замовниками;
- 13) перевірка своєчасності і правильності платежів до бюджету та позабюджетні фонди;
- 14) перевірка повноти оприбуткування товарів і приймання виконаних робіт від постачальників і підрядників;
- 15) перевірка стану обліку і системи внутрішнього контролю розрахунків;
- 16) перевірка дотримання чинного законодавства щодо здійснення розрахункових операцій.

Для того, щоб внутрішній аудит був ефективним і відображав реальний стан справ на підприємстві його проведення повинно опиратися на повну, достовірну та своєчасну обліково-аналітичну інформацію, зокрема щодо здійснених підприємством розрахункових операцій. Ця інформація виступає основою формування судження аудитора щодо достовірності фінансової звітності чи

окремих її показників (як у випадку магістерського дослідження – розрахункових операцій), стану діяльності підприємства тощо і є основним інформаційним джерелом на кожному з етапів аудиту.

Найважливішу та найдоказовішу інформацію про фінансово-господарську діяльність підприємства, у тому числі розрахункові операції, як зовнішній, так і внутрішній аудитор отримують з даних бухгалтерського обліку, внутрішньогосподарського контролю, фінансової, податкової і статистичної звітності. Загальну схему інформаційного забезпечення внутрішнього аудиту, яку можна буде адаптувати під потреби ТОВ «Західземресурс» розглянуто на рис. 3.3.

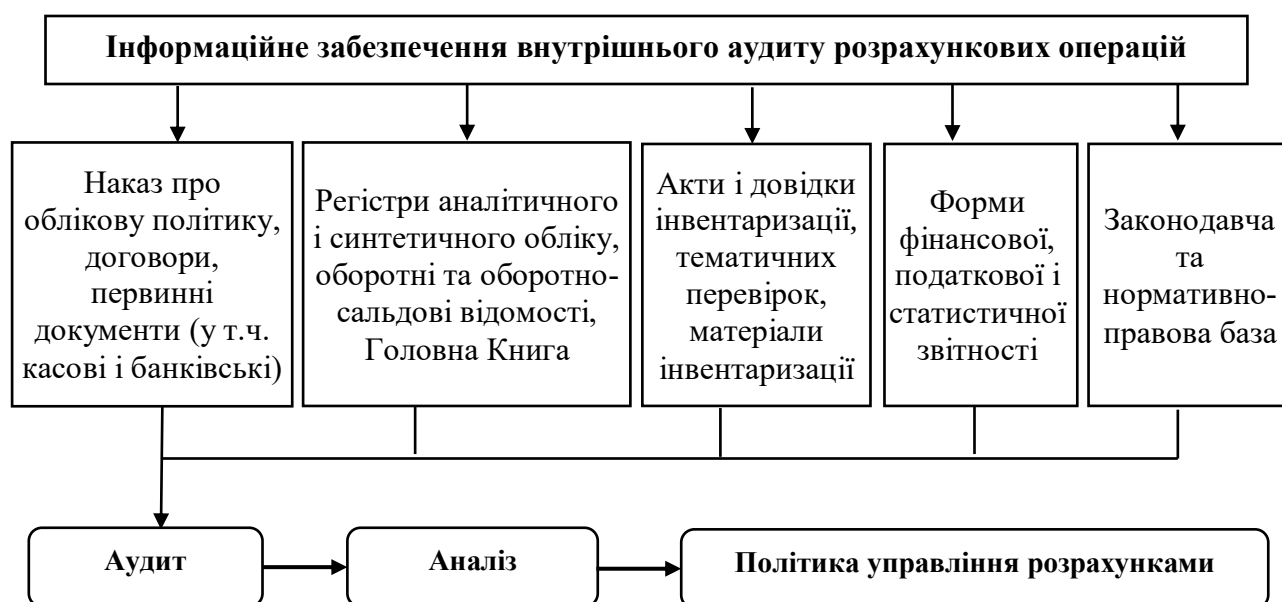

Рисунок 3.3 – Інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту розрахункових операцій ТОВ «Західземресурс»

Джерело: розробка автора

Інформаційні дані внутрішнього аудиту (аудиторські докази) формуються на основі застосування аудитором відповідних методичних прийомів фактичного контролю (табл. 3.3) та документального контролю.

Внутрішні аудитори для ефективної підтримки керівництва підприємства повинні використовувати свої унікальні професійні навички, однозначно зрозуміти та об'єктивно оцінювати усі присутні зовнішні і внутрішні ризики діяльності підприємства, наявні плани управління кризою та забезпечення безперервності

його діяльності. Все це забезпечує безперебійну роботу і підвищує економічну безпеку підприємства у непростих умовах здійснення бізнес-діяльності.

Таблиця 3.3 – Методичні прийоми внутрішнього аудиту розрахунків підприємства

№ з/п	Метод	Характеристика
1.	облікова інвентаризація	перевірка фактичних залишків основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і стану розрахунків, їх відповідності даним бухгалтерського обліку на певну дату
2.	експертна оцінка	оцінка дійсного обсягу і якості виконаних робіт, обґрунтованості нормативів матеріальних витрат, готової продукції, дотримання розрахунково-платіжної дисципліни
3.	візуальне спостереження	безпосереднє обстеження роботи працівників складських приміщень, виробничих підрозділів, а також фіксація окремих елементів досліджуваного процесу у відповідний період часу
4.	контрольні заміри	перевірка достовірності даних про обсяги реалізованих товарів

Джерело: складено за інформацією [11; 13]

Одним з найбільш застосованих методів внутрішнього контролю розрахункових операцій у ТОВ «Західземресурс» є облікова інвентаризація, яка здійснюється бухгалтером Товариства і за результатами якої складається довідка про дебіторську та кредиторську заборгованість. В ній зазначаються відомості про вид і характер заборгованості, яка відображена на рахунках бухгалтерського обліку, наводяться найменування конкретних дебіторів/кредиторів, підстави виникнення заборгованості та реквізити документів, що її підтверджують. У довідці суми заборгованості групують в розрізі бухгалтерських рахунків (табл. 3.4).

Документальний внутрішній контроль розрахункових операцій на ТОВ «Західземресурс» проводиться за допомогою таких методичних процедур: взаємозвірка з контрагентами, порівняння, арифметична та загальна перевірка первинної і вторинної документації підприємства, економічний аналіз тощо.

Одним із головних напрямків внутрішнього контролю розрахунків між контрагентами, який реалізує безпосередньо керівник і бухгалтер Товариства, є перевірка юридичного оформлення та обґрунтування тої чи іншої заборгованості.

Перевірка юридичного оформлення передбачає:

- встановлення відповідності змісту укладених договорів чинній нормативно-правовій базі України;

- перевірку врахування всіх важливих аспектів договірних відносин, обов'язкових реквізитів: строки, умови розрахунків, відповідальності тощо.

Таблиця 3.4 – Групування сум заборгованостей ТОВ «Західземресурс» у розрізі бухгалтерських рахунків

Рахунок	Документи, що підтверджують заборгованість
36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»	первинні облікові документи (товарні накладні, акти), виписки банку, договори з підрядниками і постачальниками, покупцями і замовниками, посередницькі договори, договори оренди та ін.
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	
63 «Розрахунки з постачальниками і підрядними»	виписки банку, бухгалтерські довідки, договори позики, кредиту та ін.
64 «Розрахунки за податками та платежами»	податкові розрахунки і декларації, виписки банку
65 «Розрахунки по соціальному страхуванню і забезпеченню»	розрахунки по страхових внесках, виписки банку
66 «Розрахунки за виплатами працівників»	прибуткові і видаткові касові ордери, накази керівника (про відрядження, виплату премії, надання відпустки, надання матеріальної допомоги, притягнення працівника до матеріальної відповідальності тощо), авансові звіти, розрахунково-платіжні та платіжні відомості, записки-розрахунки про надання відпустки, лікарняні листи, виписки банку та інші
68 «Розрахунки з іншими кредиторами»	

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Вважаємо, що внутрішній аудит розрахункових операцій Товариства повинен базуватися на застосуванні різного роду методичних прийомів контролю, щоб виявити усі допущені помилки при здійсненні та відображені у системі обліку розрахункових операцій підприємства і забезпечити зведення їх до нуля у майбутніх періодах.

Для забезпечення ефективного внутрішнього аудиту розрахункових операцій ТОВ «Західземресурс» пропонуємо його здійснювати за певним алгоритмом, який поданий на рис. 3.4.

Розроблення керівництвом Товариства плану контрольних заходів внутрішнього аудиту забезпечить їх документальну фіксацію, визначення тривалості перевірки, періодизацію заходів контролю, відповідальних осіб за проведення визначених планом заходів. Важливу роль при цьому відіграє затверджена програма внутрішнього аудиту розрахунків, яка розробляється відповідно до мети та завдань перевірки, і містить основну методику і заходи

контролю для їх досягнення.

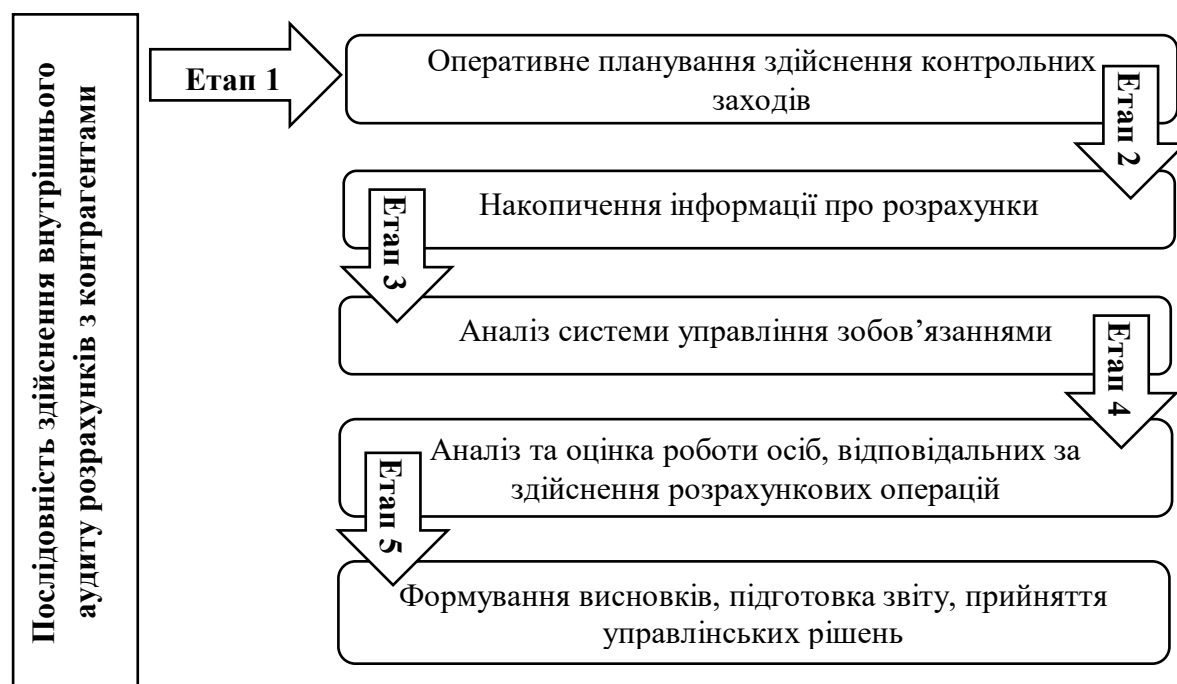

Рисунок 3.4 – Етапи здійснення внутрішнього аудиту розрахункових операцій у ТОВ «Західземресурс»

Джерело: розробка автора

Типову програму внутрішнього аудиту ТОВ «Західземресурс» наведено у табл. 3.5.

Найчастіше при проведенні внутрішнього контролю ТОВ «Західземресурс» зустрічаються порушення, які в основному залежать від людського фактору. Їх систематизація наведена у табл. 3.6.

Вчасність та ефективність проведення внутрішнього аудиту розрахунків Товариства безпосередньо впливає на фінансові результати і фінансовий стан підприємства, що знаходить своє відображення у:

1. Зниженні дебіторської та кредиторської заборгованості.
2. Забезпеченні реальності та обґрунтованості сум, які подані у фінансовій звітності (форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)») і належать підприємству, так і зобов'язань, що підлягають виконанню на користь контрагентів підприємства.

3. Дотриманні правил розрахунково-платіжної дисципліни.
4. Обґрунтованості застосовуваних цін і тарифів.
5. Збереженні коштів під час розрахунків.
6. Своєчасному погашенні боргів з метою уникнення штрафних санкцій і безперебійного забезпечення діяльності, а також стягненні прострочених і несплачених сум заборгованості у судовому порядку.
7. Обґрунтованості списання дебіторської та кредиторської заборгованості.

Таблиця 3.5 – Програма внутрішнього аудиту розрахункових операцій ТОВ «Західземресурс»

№ з/п	Мета заходів внутрішнього контролю	Документи, які є основою внутрішнього контролю
1.	Оцінка достовірності відображення даних про дебіторську та кредиторську заборгованість на початок і кінець досліджуваного періоду	Баланс, Головна книга
2.	Взаємозвірка заборгованості дебіторів і кредиторів перед підприємством	Акти звірки
3	Аналіз достовірності та правильної фіксації інформації про заборгованість у первинній документації	Договори, рахунки фактури, накладні, податкові накладні, акти приймання-передачі, платіжні доручення, видаткові відомості
4.	Аналіз класифікації заборгованості залежно від різних критеріїв поділу	Рахунки обліку
5	Оцінка достовірності погашення заборгованості	Договори, рахунки накладні, податкові накладні, товаро-транспортні накладні, акти приймання матеріалів, платіжні доручення
6.	Аналіз відповідності кореспонденції рахунків	Оборотно-сальдова відомість по рахунках

Джерело: складено за інформацією [11; 13]

Проаналізувавши стан внутрішнього контролю розрахункових операцій ТОВ «Західземресурс», для нас найбільш недоліком його організації на підприємстві стала відсутність створеного окремого структурного підрозділу, який відповідальний за проведення заходів внутрішнього контролю. Натомість виокремлено тільки одного працівника – бухгалтера, який підпорядкований керівнику Товариства.

Таблиця 3.6 – Порушення, які найчастіше виявляються за результатами внутрішнього контролю розрахункових операцій у ТОВ «Західземресурс»

№ з/п	Вид порушення	Негативний наслідок
1.	Помилки у процесі класифікації заборгованості	Викривлення показників фінансової звітності
2.	Відсутність оригіналів первинних документів або недоліки в процесі їх оформлення	Суттєві помилки в процесі формування остаточної фінансової звітності, недоліки ведення бухгалтерського та фінансового обліку
3.	Не оприбуткування сум погашення покупцями заборгованості готівкою у касу і як результат переведення заборгованості в клас безнадійної	Списання безнадійної заборгованості з Балансу до інших операційних витрат, при виникненні різниці сума списується на витрати періоду
4.	Недостовірність відображення заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку	Недостовірність бухгалтерського обліку і як наслідок складеної фінансової звітності
5.	Недостовірність відображення залишків заборгованості у розрізі статей Балансу і перекручування даних сум	Завищення/заниження сум заборгованості, що може призвести до настання банкрутства
6.	Відсутність проведення взаємозвірок з контрагентами	Наявність фальсифікацій, перекручень

Джерело: складено за інформацією ТОВ «Західземресурс»

Таким чином, проведення внутрішнього аудиту має бути обов'язковим і систематичним заходом перевірки стану розрахункової дисципліни на підприємстві. Для досліджуваного Товариства організація і здійснення внутрішнього аудиту насамперед необхідні для формування правильних показників звітності шляхом внесення коригувань, пов'язаних із можливим виявленням недостач і лишків (за результатами проведеної інвентаризації), а також виявлення та усунення фактів навмисного зменшення різними шляхами обсягів заборгованості та її неправомірне списання на збитки підприємства, що дозволить вживати своєчасних заходів і попереджати негативні наслідки для фінансового стану Товариства, які можуть при цьому виникнути.

3.3. Сучасні інформаційні технології здійснення аудиту та їх вплив на результати проведення аудиту розрахунків підприємства

Інформаційні технології відіграють вагомую роль і при аудиті розрахункових операцій, адже дозволяють не лише мінімізувати витрати часу на його проведення, а й здійснити більш ретельну перевірку, що сприяє підвищенню якості аудиторського звіту та наданих рекомендацій щодо напрямків і засобів поліпшення фінансово-господарського стану підприємства.

Комп'ютерні інформаційні системи аудиту – це середовище комп'ютерних прикладних програм тісно взаємопов'язаних з обліком, аудитом та управлінням у процесі оброблення аудитором фінансової інформації, суттєвої для аудиторської перевірки. Їх використання не змінює мети застосування аудиторських процедур на кожній із стадій аудиторської перевірки, проте суттєво впливає на способи і порядок проведення аудиторських процедур, а отже, і на методологію аудиту.

Принциповою відмінністю автоматизованого аудиту є те, що завдяки ньому аудитор має можливість перевірити усю генеральну сукупність, яка формує весь набір документів або рахунків аналітичного обліку, залишок на рахунку чи певний тип операцій, а не покладатися лише на їх вибірки.

Аудиторські фірми України по-різному підходять до питання автоматизації аудиторського процесу, виходячи з чого їх можна поділити на чотири групи:

1. Великі аудиторські фірми (у т.ч. представники аудиторських компаній, відомих у світі), які розробляють власне програмне забезпечення для автоматизації аудиту.

2. Аудиторські фірми середньої ланки, які купують і використовують наявні на українському ринку відомі у світі програмні продукти.

3. Середні і малі аудиторські фірми, які використовують українські розробки з автоматизації аудиту.

4. Аудиторські фірми, які застосовують для складання робочої документації аудитора програму EXCEL.

Для українського ринку програмного забезпечення характерним є те, що

серед спеціалізованого аудиторського програмного забезпечення (завершених програмних продуктів для продажу) можна назвати: Audit Expert, Audit NET, Аудит-Майстер «ДАСО» «АудитІнформ», Audit System / 2tm Deloitte and Touch Thomatsu, Експрес Аудит: ПРОФ, SAP AG TER 10.

У табл. 3.7 систематизовані переваги та недоліки цього програмного забезпечення.

Таблиця 3.7 – Переваги та недоліки комп'ютерних програм для проведення аудиту

№ з/п	Комп'ютерна програма	Переваги	Недоліки
1.	Audit System / 2tm Deloitte and Touch Thomatsu	стандартний інтерфейс і фоновий режим; робота над проектом як у команді, так і індивідуально; сумісність з іншими програмними продуктами та настройка відповідно до умов користувача	українським аудиторським фірмам потрібно розробляти окремий модуль що базується на національній системі бухгалтерського облік
2.	Експрес Аудит: ПРОФ	автоматичне заповнення типових бланків і шаблонів звітних документів; розрахунок рівня істотності й основних показників для аналізу, постійне оновлення методичної частини та формування на їх основі програми аудиту; виписка з нормативних документів з коментарем	незмінна структура або формат шаблону, які можна придбати за додаткові кошти; редагування тільки кожного конкретного документа; не можна доповнити власні розділи; немає алгоритмів розрахунку й дані вводяться вручну
3.	Audit Expert	формування порівняльних даних для вирішення аналітичних завдань; отримання основних фінансових показників; проведення порівняльного середньогалузевого аналізу й аналізу з підприємствами конкурентами	здебільшого підходить для проведення економічного аналізу та порівняння показників і визначення кореляційних залежностей
4.	Аудит-Майстер «ДАСО» «АудитІнформ»	дозволяє використовувати власну методологію; ведення картотеки суб'єктів; пошук за реквізитами; функція контролю в разі повторної перевірки клієнта; дослідження роботи аудиторів	за умови повторної перевірки фірми в картотеці формується новий запис; не визначається розмір вибірки та аудиторський ризи
5.	Audit NET	максимальна відповідність системи з прийнятою в аудиторській фірмі методологією; робота у віддаленому режимі й оперативне надходження в центральний офіс; чітке розмежування прав доступу співробітників до інформації; відповідність різних версій; можливість графічного	програма є виключно мережною системою та потребує обов'язкового встановлення сервера, відсутність класифікатора помилок і нормативної бази

Продовження табл. 3.7

		зображення реалізації аудиту; автоматизація процесу аудиту	
6.	SAP AG TER 10	велика функціональність; інтеграція всіх бізнес-процесів підприємства; модульний принцип побудови, який дозволяє ізольоване використання окремих компонент систем або їх комбінації; розвинута система звітності, в якій кожна операція потрапляє до різних видів звітності; підтримка різних мов; доступ в систему протоколюється відповідно до прав користувача; сучасні технологічні підходи система налаштовується засобами, що доступні користувачу, з урахуванням конкретних особливостей підприємства	призначений здебільшого для автоматизації менеджменту (управління) компанією; блоки об'єктів автоматизації не взаємопов'язані

Джерело: складено за інформацією [8, с. 35-36]

Ці програми є ефективними, забезпечують вирішення основних завдань, що ставляться перед аудитором в ході надання аудиторських та інших супутніх послуг. Вони містять вбудовані алгоритми розрахунків, планування, формування, аналізу вибірки, вибір виявлених порушень і автоматичної побудови результатів аудиту за його розділами та аудиторського висновку, проте відрізняються функціональністю: переліком базових функцій, засобів їх розширення та додатковими властивостями [59].

При проведенні аудиту із застосуванням однієї чи декількох таких програм, результати аудиту будуть недостатніми, тому що виникають проблеми в правильності застосування вибраного програмного продукту, або ж наявності необхідного програмного забезпечення для аудиту бухгалтерських записів по усіх господарських операціях чи записам підсумкових документів (реєстрів).

В той же час для наявних програмних продуктів притаманні недоліки:

- 1) наявність значної кількості аудиторських процедур, які не використовуються в діяльності аудитора;
- 2) формалізована послідовність застосування аудиторських процедур;
- 3) жорстка методика проведення аудиторської перевірки, яка не враховує

специфіку діяльності кожного підприємства-клієнта, професійні навички і досвід аудитора;

4) відсутність можливостей оновлення конфігурації програмного забезпечення, враховуючи зміни в законодавстві, яке встановлює вимоги до ведення обліку та проведення аудиту;

5) досить висока вартість програмного забезпечення, яка перевищує корисний ефект від їх використання під час аудиту тощо.

Але, на жаль, на сьогоднішній день в Україні ще немає спеціалізованого програмного забезпечення, яке б дозволило повністю автоматизувати процес проведення аудиту. З огляду на це, вважаємо, що аудиторська програма має мати засоби контролю операцій та зв'язок на рівні баз даних із бухгалтерськими програмами, а також бути простою у використанні та підходити різним аудиторам й аудиторським фірмам.

Керуючись практикою українських аудиторських фірм, сформовано вимоги до програмного забезпечення аудиту, які повинні бути враховані при його розробці. Вони зображені на рис. 3.5.

Важливим допоміжним, а часом й основним, інструментом аудитора в умовах цифровізації є програма EXCEL, яка використовується як самостійно, так і в доповнення до спеціалізованого програмного забезпечення, яке використовується в аудиторському процесі.

З 2023 року в Україні було налагоджено звітування перед Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю щодо того, які саме програмні продукти, і зокрема, спеціалізованого характеру, використовує конкретна аудиторська фірма, і для виконання якого конкретного переліку завдань. Фактично зараз аудитори мають чітко звітувати, як саме виконано кожне аудиторське завдання: вручну чи із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення [26, с. 27].

В умовах використання спеціалізованого програмного забезпечення аудиту розрахункових операцій на підприємстві клієнта для аудитора / аудиторської фірми важливим є підвищення рівня комп'ютерної освіченості аудиторів. Зокрема щодо

питань обробки економічної інформації, роботи з різними системами бухгалтерського обліку та спеціальними інформаційними системами аудиту.

Рисунок 3.5 – Ключові вимоги до програмного забезпечення аудиту

Джерело: складено за інформацією [23, с. 35]

Застосування аудитором комп'ютерних програм при проведенні аудиту розрахункових операцій, дає низку переваг і додаткових можливостей, зокрема це [35, с. 112; 56, с. 208]:

- 1) якісне планування аудиторської перевірки, чітка організація і методика проведення аудиту, що забезпечує підвищення якості проведення аудиту;
- 2) збільшення аудиторської вибірки щодо розрахунків, і як результат – підвищення надійності аудиторських висновків;
- 3) контроль над обробкою первинних документів, журналів і форм звітності;
- 4) контроль якості аудиторської перевірки;

5) скорочення строків перевірки і трудовитрат, що дозволить підвищити ефективність аудиту;

6) здійснення поглибленого дослідження стану обліку розрахункових операцій та оцінки системи внутрішнього контролю щодо їх здійснення;

7) звірка та встановлення взаємозв'язку форм звітності, отриманих з комп'ютерної бухгалтерської програми, і даними, отриманими з аудиторської програми;

8) можливість оцінки рівня аудиторського ризику і суттєвості помилок.

Таким чином, розуміємо, що завдяки автоматизації аудиторської діяльності, яка передбачає використання сучасних інформаційних технологій, на нашу думку, буде забезпечено спрощення і мінімізації ризику проведення аудиту, що позитивно вплине на відображення інформації про розрахункові операції підприємства (об'єкта аудиту) в аудиторському звіті.

Використання автоматизації для збільшення обсягів даних може допомогти проводити аудит, підвищити його якість, дозволить аудиторам зосередити більше уваги на виявленні ризиків та розуміння бізнесу підприємства клієнта.

Основними причинами низького рівня автоматизації аудиторської діяльності в Україні є незначна кількість вітчизняних програмних продуктів з аудиту та досить висока їх вартість, а також недостатній рівень професійних навичок самих аудиторів. Саме тому у відповідь на цифрову трансформацію процесу аудиту повинні змінюватися і функції професійного аудитора.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі проведено дослідження теоретичних і законодавчих основ розрахункових операцій, практичних аспектів впливу обліку та аудиту цих операцій на фінансові результати діяльності підприємства на прикладі ТОВ «Західземресурс». Для підтвердження результатів проведеного дослідження сформовано наступні висновки.

Розрахунки та розрахункові операції є основою фінансово-господарської діяльності кожного підприємства. Науковці та провідні фахівці у своїх працях більше уваги зосереджують на визначені поняття «розрахунки», які можна повністю перенести у площину трактування сутності і розрахункових операцій. У роботі визначено, що розрахункові операції – це процес приймання / видачі готівкових коштів, оформлення відповідних розрахункових документів при застосуванні безготівкової форми оплати товарів (послуг, робіт) тощо.

Розрахункові операції базуються на низці принципів, дотримання яких є необхідним для виконання тих завдань, які покликані забезпечити ці операції.

Різноманітність розрахункових операцій стала підставою їх класифікації за чотирма ознаками: спрямованістю розрахунків, контрагентами розрахунків, формою розрахунків і характером операції, проведених розрахунків. Усі розрахунки можуть здійснюватися у готівковій і безготівковій формі, які тісно пов'язані між собою. На сьогодні в країнах з ринковою економікою переважають безготівкові розрахунки. Проаналізувавши організаційні та методичні аспекти обліку за розрахунками підприємства у роботі розглянуто схему їх організації.

При розрахунках із контрагентами може виникати дебіторська і кредиторська заборгованість, сутність яких визначена як у законодавчих актах, так і у наукових працях. Залежно від тривалості погашення кожна із цих заборгованостей поділяється на поточну і довгострокову, що взаємоузгоджено із Планом рахунків бухгалтерського обліку.

Усе законодавче регулювання розрахункових операцій в Україні об'єднано у магістерській роботі у чотири групи: кодекси України (Цивільний кодекс України,

Господарський кодекс України, Податковий кодекс України та ін.), Закони України, Положення та Інструкції Національного банку України, Положення та Інструкції Міністерства фінансів України. Таке різноманіття законодавчих актів, що регулює розрахункові операції забезпечує чіткість вимог, правил і процедур їх організації, здійснення, обліку та аудиту, що відіграє важливу роль як для окремого підприємства, так і економіки загалом.

Сучасний стан розрахунків на підприємствах України протягом 2019-2023 років характеризується щорічним зростанням кількості безготівкових операцій, поточної дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств України. Найбільші обсяги поточної дебіторської заборгованості припадають на середні і малі підприємства, тоді як великі підприємства мають на своєму балансі більші обсяги поточної кредиторської заборгованості.

Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості підприємств України є незадовільним, через це існує постійна загроза настання кризи неплатежів і як наслідок гальмування розвитку підприємницької діяльності, що особливої загрози набуло з 24 лютого 2022 р., коли в Україні розпочалася повномасштабна війна з росією.

Розгляд практичних аспектів обліку та аудиту розрахункових операцій здійснено на прикладі діяльності ТОВ «Західземресурс», основним видом економічної діяльності якого є добування мінеральної сировини для хімічної промисловості та виробництва мінеральних добрив. Дане Товариство за чисельністю працівників є малим (станом на кінець 2024 р. – 18 осіб), в його організаційній структурі окремо не виокремлено бухгалтерської служби і служби внутрішнього аудиту, штатним розписом передбачена посада бухгалтера, який одночасно здійснює окремі заходи із внутрішнього контролю.

Документування розрахункових операцій є першим етапом облікового процесу цих операцій. Розрахунки з вітчизняними постачальниками і підрядниками, покупцями і замовниками проводяться на підставі: укладених договорів, накладних, рахунків-фактур, рахунків, актів прийнятих робіт, послуг, податкових накладних, товарно-транспортних накладних тощо. Оплата за

поставлену продукцію, товари, роботи, послуги здійснюється з використанням платіжного доручення.

Облік розрахунків з оплати праці працівників здійснюється за даними таких первинних документів: наказу (розпорядження) про прийняття на роботу, наказу (розпорядження) про припинення дії трудового договору, табелю обліку використання робочого часу, розрахунково-платіжної відомості працівника.

Розрахунки з підзвітними особами у Товаристві оформлюються за допомогою документів: видаткового касового ордеру, звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт та ін.

Підставою для нарахування сум ПДВ є податкові накладні або розрахунки коригування до податкових накладних, зареєстровані в ЄРПН. В роботі розглянутий перелік первинних документів з обліку податкового зобов'язання за ПДВ, з обліку податкового кредиту за ПДВ, з обліку сплати перерахування ПДВ.

Для синтетичного обліку розрахунків у ТОВ «Західземресурс» використовується журнал № 3.

Розрахунки ТОВ «Західземресурс» здійснює у готівковій і безготівковій формі, з наданням переваги останнім. Основними розрахунковими операціями при цьому є операції купівлі-продажу товарно-матеріальних цінностей, виникнення і погашення зобов'язань за комунальні послуг та інтернет, розрахунки з працівниками по заробітній платі та видачі коштів під звіт та ін. Відповідно до цього розглянуто типові господарські операції з відображення на рахунках бухгалтерського обліку здійснених Товариством таких розрахункових операцій.

Ведення бухгалтерського обліку розрахункових операцій ТОВ «Західземресурс» ґрунтується на вчасно поданих і заповнених первинних документах, а основним розрахунковим документом є платіжне доручення.

Як результат у роботі подано схематичне відображення порядку організації обліку розрахункових операцій з контрагентами досліджуваного Товариства.

За даними бухгалтерського обліку ТОВ «Західземресурс» складає фінансову звітність за усіма п'ятьма формами, але найбільше інформації для аналізу про здійсненні розрахунки підприємства та їх вплив на фінансові результати його

діяльності отримують з форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Аналіз показників цієї форми № 1 в частині здійснених Товариством протягом 2020-2023 рр. розрахунків зі своїми контрагентами показав нам, що оборотні активи займають досить помітну частку в майні Товариства. У складі активів грошові кошти та їх еквіваленти протягом 2021-2023 рр. займають незначну частину – в межах 0,2-3,4%. Кошти у розрахунках в оборотних активах Товариства були значні за сумою і часткою у 2021 р., а у 2022 р. їх величина порівняно з 2021 р. несуттєво зменшилася. Загалом їх частка в оборотних активах підприємства склала 13,15%.

У 2021 р. найбільшою за обсягом у складі коштів у розрахунках ТОВ «Західземресурс» була дебіторська заборгованість за виданими авансами, а вже у 2022 р. – дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом і дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги.

Кошти у розрахунках в оборотних активах Товариства були найбільші за сумою і часткою у 2023 р.: 8 587 тис. грн, що становить 26,83% вартості усіх активів і 96,39% від загального обсягу оборотних активів Товариства. Порівняно з 2022 р. їх величина зросла на 7 043 тис. грн або на 456,15%.

У 2021 р. найбільшою у складі коштів у розрахунках ТОВ «Західземресурс» була дебіторська заборгованість за виданими авансами, що відповідає 85,29% її частки в цих активах. У 2022 р. її частка склала 23,06%. Тоді як у 2022 р. найбільшими за величиною складовими коштів у розрахунках були дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – 41,32% і дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги – 35,62%. У 2023 році тенденція зберіглася, проте дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом суттєво зросла і склала 85,73% коштів у розрахунках і 82,64% оборотних активів Товариства.

Основним джерелом формування майна Товариства протягом усього досліджуваного періоду були поточні зобов'язання і забезпечення у складі яких найбільшу частку займають інші поточні зобов'язання. Позитивним для фінансового стану та ділової активності Товариства є те, що поточна кредиторська заборгованість є незначною складовою як пасивів, так і поточних зобов'язань і

забезпечень – менше 8% його пасивів. Питому частку у ній займає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги.

Загалом по підприємству спостерігається значне відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість, і зростання поточної кредиторської заборгованості підприємства. Це вказує на погіршення платіжної дисципліни Товариства і вимагає від його керівництва і бухгалтера посиленої уваги і контролю.

Стан коштів у розрахунках, зокрема розміри дебіторсько-кредиторської заборгованості, чинить суттєвий вплив на показники ліквідності і платоспроможності підприємства. Розраховані для ТОВ «Західземресурс» коефіцієнти ліквідності є дуже низькими і вказують на нездатність Товариства вчасно і у повному обсязі погашати свої поточні зобов'язання наявними на його балансі поточними активами та їх складовими. Встановлено, що у найближчі 6 місяців Товариство не має реальної можливості відновити свою платоспроможність.

З урахуванням усього вищевказаного у магістерській роботі запропоновано шляхи удосконалення обліку розрахункових операцій підприємств України, зокрема і для досліджуваного ТОВ «Західземресурс», в сучасних нелегких умовах ведення бізнесу. Основними з них є:

1. Розробка і законодавче закріплення єдиних правил і вимог до проведення розрахунків між господарюючими суб'єктами, зокрема шляхом внесення змін до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

2. Внесення змін і доповнень до Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування, які передбачають: введення додаткових аналітичних рахунків до субрахунків 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» і 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»; зміна назви рахунку 98 з «Податок на прибуток» на «Податкові платежі підприємства» і відкриття до нього нових семи (981-987) субрахунків; зміна назви субрахунку 372 з «Розрахунки з підзвітними особами» на «Розрахунки з підзвітними особами і за відрядженнями» з одночасним наданням підприємству можливості відкриття до цього субрахунку рахунків третього порядку.

3. Внесення змін і доповнень до Наказу про облікову політику, які полягають у включенні такого розділу як «Організація податкового обліку».

4. Запровадження на загальнодержавному рівні електронного адміністрування і моніторингу податкових накладних з ПДВ, а на рівні підприємства – розроблення робочих таблиць з податкового зобов’язання, податкового кредиту, розрахунків із ПДВ, обліку ПДВ тощо.

5. Впровадження ефективної роботи з документами та підвищення аналітичної цінності обліково-економічної інформації.

6. Впровадження і застосування українськими підприємствами системи «X-DOOR», яка завдяки своїм користувацьким модулям забезпечує комплексну комп’ютеризацію обліку та аудиту підприємств.

7. Застосування єдиного електронного рахунку, технологій Blockchain і хмарних обчислень, навчання облікових працівників по її застосуванню та ін.

Необхідним етапом трансформації бухгалтерського обліку, у тому числі і розрахункових операцій, є його цифровізація, що передбачає застосування сучасних технологій в обліку та аудиті. Вагому роль при цьому відіграє впровадження і застосування технології Blockchain та хмарних технологій.

Вважаємо, що завдяки втіленню у життя вищеподаних пропозицій, а також використання запропонованої у магістерській роботі моделі цифровізації бухгалтерського обліку вдасться модернізувати облік та аудит розрахункових операцій підприємств України, у тому числі і ТОВ «Західземресурс», значно підвищити їх ефективність та якість, зробити їх більш простішим і дешевшим. І як наслідок це матиме позитивний вплив на зміцнені фінансового стану підприємства, покращені розрахунково-платіжної дисципліни.

Аудит розрахункових операцій є однією із найважливіших і складніших ділянок роботи аудитора, оскільки вчасність та повнота покриття зобов’язань має прямий вплив на платоспроможність підприємства та його фінансовий стан. Він передбачає здійснення аналізу, оцінки та перевірки документації та обліку розрахункових операцій підприємства зі своїми контрагентами (постачальниками, підрядниками, покупцями і замовниками, працівниками), які воно здійснює

протягом своєї діяльності. Аудит розрахункових операцій здійснюється у три етапи: підготовчий, основний, заключний, кожен з яких передбачає застосування низки аудиторських процедур і методів збору необхідних аудиторських доказів.

Проведення цього аудиту надає керівництву та власникам підприємства інформацію про стан розрахунків, правильність та достовірність обліку розрахункових операцій, та їх відображення у фінансовій звітності, наявність, структуру та терміни утворення заборгованості, виявлені порушення у процесі розрахунків, організацію внутрішнього контролю тощо.

Запропоновано для підтвердження здійснення розрахунків ТОВ «Західземресурс» проводити їх взаємозвірку, результати якої оформляти Актом зустрічної звірки, а виявлені під час перевірки суми простроченої заборгованості узагальнювати у відомості, структурувавши її за шістьма основними групами.

У магістерській роботі доведено, що впровадження і періодичне здійснення внутрішнього аудиту є необхідною передумовою забезпечення успішності здійснення розрахункових операцій та фінансової стабільності підприємства.

Внутрішній аудит на сьогодні не виконує у ТОВ «Західземресурс» покладених на нього функцій з управління підприємством і не забезпечує виконання тих завдань, які б сприяли зміцненню фінансового стану Товариства і покращення його платіжно-розрахункової дисципліни. Адже не створено ні окремої служби (відділу) внутрішнього аудиту, ні нема працівника, який відповідав суто за його проведення.

Інформаційною базою внутрішнього аудиту є дані бухгалтерського обліку, внутрішньогосподарського контролю і звітності; основними методичними прийомами – облікова інвентаризація, експертна оцінка, візуальне спостереження, контрольні заміри. У своїй сукупності вони дозволяють аудиторам виявити усі допущені помилки при здійсненні розрахункових операцій підприємства, їх обліку та оподаткуванні, забезпечити зведення їх до нуля у майбутніх періодах. Наразі бухгалтер Товариства при здійсненні внутрішнього контролю розрахункових операцій в основному використовує такий метод як облікова інвентаризація.

Запропонований у роботі алгоритм здійснення ТОВ «Західземресурс»

внутрішнього аудиту (у п'ять етапів), на нашу думку, забезпечить його вчасність, ефективність та об'єктивність, що у свою чергу позитивно вплине на якість розрахунків Товариства зі своїми контрагентами.

Сучасні інформаційні технології чинять суттєвий вплив на результати проведення аудиту розрахунків підприємства. Завдяки чому забезпечується: якісне планування аудиторської перевірки, збільшення аудиторської вибірки, контроль над обробкою документів та контроль якості аудиторської перевірки, поглиблене дослідження стану обліку розрахункових операцій, можливість оцінки рівня аудиторського ризику і суттєвості помилок, мінімізація витрат часу на проведення аудиту, більш ретельна перевірка об'єктів аудиту.

Аудиторські фірми України по-різному підходять до питання автоматизації аудиторського процесу – одні розробляють власне програмне забезпечення аудиту, інші купують і використовують наявні на українському ринку відомі у світі програмні продукти або ж застосовують для складання робочої документації аудитора програму EXCEL.

За результатами аналізу функціональних можливостей (переваг і недоліків) наявних на українському ринку програмних продуктів з автоматизації аудиту визначено, що ці програми є ефективними, забезпечують вирішення основних завдань аудиту, містять вбудовані алгоритми розрахунків, планування, формування, аналізу вибірки, вибір виявлених порушень і автоматичної побудови результатів аудиту за його розділами та аудиторського висновку.

Їх недоліками є: наявність значної кількості аудиторських процедур і формалізована послідовність їх застосування, відсутність можливостей оновлення конфігурації програмного забезпечення, досить висока вартість програмного забезпечення.

Керуючись досвідом українських аудиторських фірм, сформовано вимоги до програмного забезпечення аудиту, які необхідно враховувати при його розробці. При цьому визначена та обґрунтована необхідність підвищення рівня комп'ютерної освіченості самих аудиторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анісімова А.В. Впровадження внутрішнього аудиту як захід посилення фінансово-розрахункової дисципліни підприємств в Україні. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки* : збірник матеріалів XVI Міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених. (м. Луцьк, 2 листопада 2024 р.). 2024. Луцьк: ЛНТУ, 2024. С. 28-31.
2. Бержанір І. А., Бержанір А. Л., Ящук Т. А. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків підприємства. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2020. Вип 2 (19). С. 240-244.
3. Верхоглядова Н. І., Шило В. П., Ільїна С. Б. Бухгалтерський фінансовий облік : теорія та практика : навч.-практич. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2010. 536 с.
4. Візіренко С. В., Іваніцький К. В. Організація обліку розрахунків з контрагентами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 58-63.
5. Воєнний рік: безготівкові операції – у пріоритеті в українців. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/voyenniy-rik-bezgotivkovi-operatsiyi-u-prioriteti-v-ukrayintsiv>
6. Гевчук А. В. Внутрішній контроль обліку розрахункових операцій на підприємстві. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №2 (54). С. 72-79.
7. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 08.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 19.10.2023).
8. Гулай І.Б., Фабіянська В.Ю., Бельдій А.М. Комп'ютерний аудит в Україні в контексті вимог європейського законодавства. *Облік і фінанси*. 2019. № 3 (85). С. 32-39.
9. Гуцаленко Л. В., Білодон Д. Д. Прикладні програми для обліку розрахунків

з оплати праці. Ефективна економіка. 2019. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/5.pdf

10. Гуцаленко Л. В., Мельник А. О. Облік дебіторської заборгованості: концептуальні основи П(С)БО та МСФЗ. Ефективна економіка. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8173>

11. Данілов О. Д., Паєнтко Т. В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 256 с.

12. Дем'янишина О. А. Організація і методика обліку розрахункових операцій на підприємстві. Економічні горизонти. 2018. № 2 (5). С. 69-75.

13. Жиряда Х. В., Савчук Д. Г. Вдосконалення обліку податкових розрахунків на підприємствах України. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 900-907.

14. Інструкція про застосування Плану рахунків активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

15. Іванова Н.А., Ролінський О.В. Організація і методика аудиту : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2008. 216 с.

16. Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон: наказ Міністерства фінансів України від 13.03.1998 р. № 59. Дата оновлення: 12.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

17. Йовенко І. В. Проведення внутрішнього аудиту на підприємстві: важливі аспекти. *Аудитор України*. 2015. № 4 (233). С. 30-35.

18. Cashless-розрахунки в Україні стабільно зростають. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/cashless-rozrahunki-v-ukrayini-stabilno-zrostayut>

19. Кияшко О.М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ, 2011. 21 с.

20. Кодекс Законів про працю: Закон України від 23.07.1996 р. № 322-08. Дата оновлення: 01.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

21. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073¹-X. Дата оновлення: 14.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

22. Косенко Т. Г. Економічна сутність безготівкових розрахунків підприємства та їх значення в сучасних умовах господарювання. *Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки* : тези IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Житомир 24 листопада 2016 р. Житомир, 2016. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5892/100.pdf?sequence=1&isAllo wed=y>

23. Кудирко О.М. Комп'ютеризація аудиту в Україні: актуальні проблеми та реальні перспективи. *Економіка та держава*. 2018. № 9. С. 34-38.

24. Кулинич М. Удосконалення елементів методу бухгалтерського обліку в контексті цифрової модернізації економіки. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. Вип. 4. С. 97-103.

25. 1. Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Центр учбової літератури, 2009. 670 с.

26. Лоханова Н.О. Напрями удосконалення автоматизації аудиту в сучасних умовах здійснення аудиторської діяльності. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 1-2 (314-315). С. 26-33.

27. Майборода О. Є., Косарева І. П., Корабейнікова І. О. Характеристика сутності та поняття дебіторської і кредиторської заборгованості. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 396-402.

28. Макаренко А. П., Кучкіна Д. Д. Удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 29-35.

29. Матюха В. І., Мисака Г. В. Актуальні проблеми обліку розрахунків

підприємства з постачальниками та підрядниками. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (2). С. 930-932.

30. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку: наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356. Дата оновлення: 21.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text> (дата звернення: 20.10.2023).

31. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»: Міжнародний документ від 01.01.2012 р. № 929_007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007 (дата звернення: 20.10.2023).

32. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017 років (в трьох частинах) К.: Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2018.

33. Музиченко К. О. Економічна сутність розрахункових операцій. *Управління розвитком*. 2014. № 15. С. 66-68.

34. Мулик Я. І. Аудит фінансової стійкості підприємства: проблеми та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 884-888.

35. Мулик Я. І. Стан та перспективи розвитку аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 2. С. 106-

36. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99/ed19991008#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

37. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення: 17.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

38. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

39. Огійчук М. Ф., Утенкова К. О., Ковальова О. В., Тредіт В. Є. Бухгалтерський облік : практичний посіб. Х., 2015. 334 с.

40. Основні тренди карткового ринку у 2020 році: безконтактні платежі та розрахунки в Інтернеті. 2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-trendi-kartkovogo-rinku-u-2020-rotsi-bezkontaktni-plateji-ta-rozrahunki-v-interneti>

41. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

42. Офіційний сайт Товариства з обмеженою відповідальністю «Західземресурс». URL: <https://ambergalbin.com/uk/kompanii-hrupy/zakhidzemresurs/>

43. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 03.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

44. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148. Дата оновлення: 08.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

45. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. Дата оновлення: 09.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

46. Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 20.10.2023).

47. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. Дата оновлення: 17.06.2022. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19/ed20220617#Text> (дата звернення: 20.10.2023).

48. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 10.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 18.10.2023).

49. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. Дата оновлення: 25.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

50. Про внесення змін до Положення про порядок здійснення безготівкових розрахунків у національній грошовій одиниці України в особливий період: постанова Правління Національного банку України від 06.08.2019 р. № 103. Дата оновлення: 06.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0103500-19#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

51. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР. Дата оновлення: 01.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80/ed19950706#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

52. Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці: Наказ Державного комітету статистики України від 05.12.2008 р. № 489. Дата оновлення: 01.01.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0489202-08#Text> (дата звернення: 23.09.2024).

53. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX. Дата оновлення: 12.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

54. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. Дата оновлення:

07.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/ed20100708#Text>
(дата звернення: 19.10.2023).

55. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. Дата оновлення: 01.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20/ed20210630#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

56. Прохорова Л.І., Юхименко Є.С. Аналіз сучасного стану та проблеми реформування і розвитку аудиторської діяльності в Україні на основі міжнародного досвіду. *Молодий вчений*. 2019. № 7 (70). С. 205-211.

57. Річна фінансова звітність ТОВ «Західземресурс» за 2020-2023 роки. URL: https://clarity-project.info/edr/43587754/finances?current_year=2023#google_vignette

58. Розвиток безготівкових розрахунків позитивно впливає на фінансові звички українців. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-bezgotivkovih-rozrahunkiv-pozitivno-vplivaye-na-finansovi-zvichki-ukrayintsiv>

59. Русіна Н.В. Використання програмного забезпечення в аудиті. 2021. URL: [https://kntu.kr.ua/doc/zb_20\(1\)_ekon/stat_20_1/56.pdf](https://kntu.kr.ua/doc/zb_20(1)_ekon/stat_20_1/56.pdf)

60. Садовська І. Б., Божидарнік Т. В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2013. 688 с.

61. Система Клієнт-Банк в Україні: оперативно, зручно, економно. URL: https://bankchart.com.ua/rko/statti/klient_bank_operativno_zruchno_ekonomno#2

62. Ступницька Т. М., Маркова Т. Д., Маркова Т. Д., Кулік Н. М. Кредиторська заборгованість підприємства: оцінка та механізми управління. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Том 10. Вип. 4. С. 66-78.

63. Тарасенко І. О., Любенко Н. М. Фінанси підприємств: підручник. К. : КНУТД, 2015. 360 с.

64. Федорченко О.Є. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами (на прикладі текстильних підприємств легкої промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ, 2009. 23 с.

65. Ходзицька В. В. Електронні гроші в Україні: особливості функціонування та облік з урахуванням чинника війни. *Вчені записки*. 2023. Вип. 33. С 181-187.

66. Ходзицька В. В. Основний інструментарій стратегічного управлінського обліку та аудиту сталого розвитку. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки* : збірник матеріалів XI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених. (м. Умань, 14 листопада 2024 р.). 2024. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. С. 300-303.

67. Чацкіс Ю. Д., Лисюк О. М., Михайлова Т. П. Фінансовий облік : навч. посіб. Д. : ДонДУЕТ, 2006. 456 с.

68. Цивільний кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.09.2024).

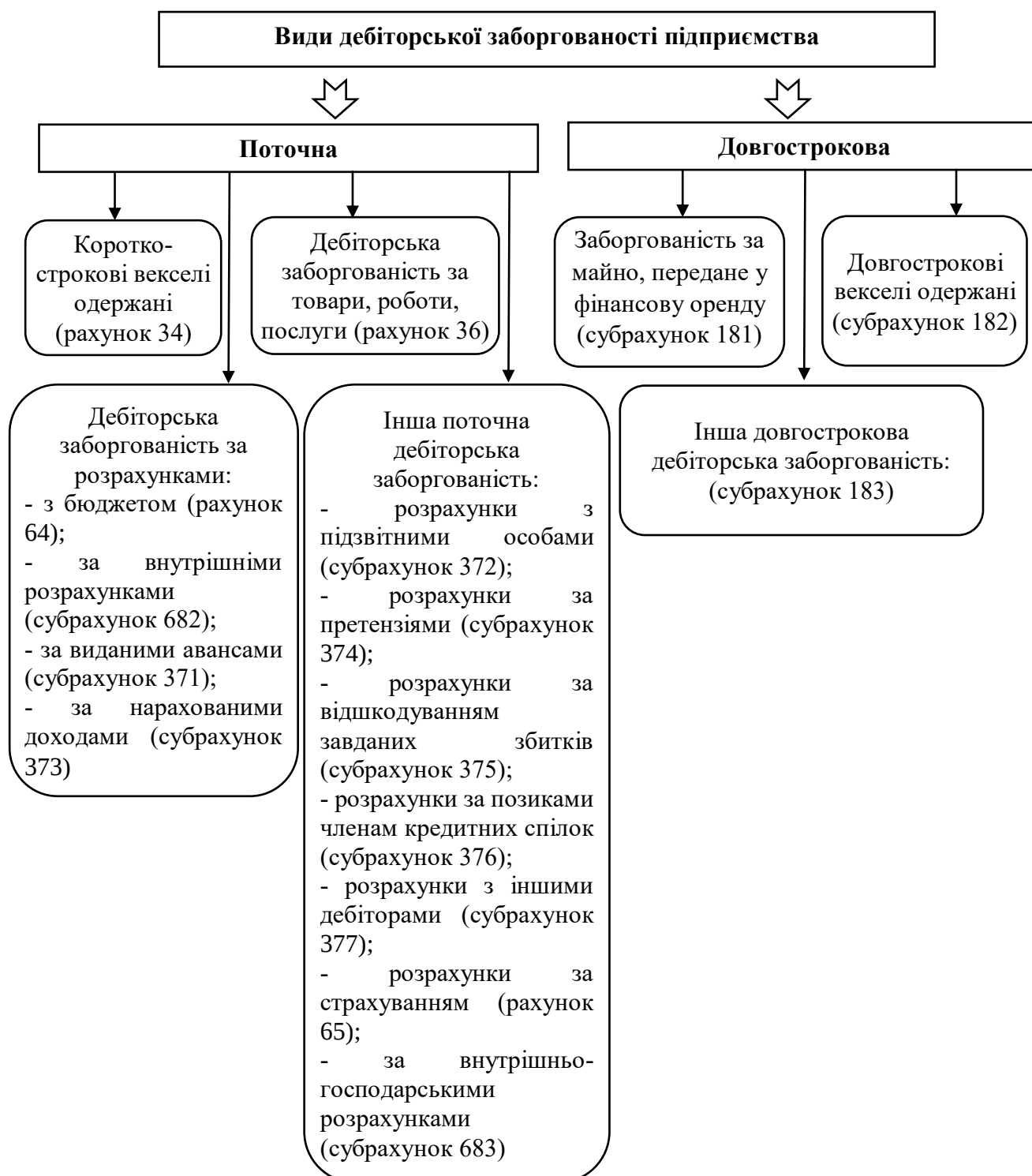
69. Чорненька О. Б. Аналіз наукових підходів щодо сутності кредиторської заборгованості та її класифікації. *Вісник економічні науки*. 2017. № 20. С. 207-214.

70. Шевченко І.О., Куцевол В.О. Особливості аудиту розрахункових операцій підприємств України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 2 (19). URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/19-2019>

71. Шишкова Н. Л. Перспективи ІТ-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики. *Економічний вісник*. 2019. № 3. С. 146-159.

ДОДАТКИ

Види дебіторської заборгованості згідно НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Інструкції про застосування Плану рахунків активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій

Джерело: складено автором на основі [15; 36]

Додаток Б

**Класифікація кредиторської заборгованості підприємства та її
узгодження із рахунками Планом рахунків активів, капіталу, зобов'язань та
господарських операцій підприємств та організацій**

Вид кредиторської заборгованості	Рахунок синтетичного обліку	Яка кредиторська заборгованість включається до статті	Організація аналітичного обліку
Довгострокові кредити банків	501 - 504	Заборгованість підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням	За позикодавцями (банками) в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та строками погашення кредиту (позик).
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	505 - 506, 51, 52, 53	Довгострокова заборгованість підприємства щодо зобов'язання із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки	Довгострокові зобов'язання з оренди – за кожним орендодавцем та об'єктом орендованих необоротних активів
Відстрочені податкові зобов'язання	54	Сума податків на прибуток, що підлягають сплаті у майбутніх періодах унаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки	
Інші довгострокові зобов'язання	505, 506 (безпроцентні), 55	Довгострокові зобов'язання, які не можуть бути включені до інших статей розділу «Довгострокові зобов'язання» балансу	За кожним кредитором та видами залучених коштів
Короткострокові кредити банків	60	Поточні зобов'язання підприємства перед банками за отриманими від них позиками	За позикодавцями (банками) в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та строками їх погашення
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	61	Довгострокові зобов'язання, що підлягають погашенню протягом 12 місяців з дати балансу	За кредиторами та видами заборгованості
Векселі видані	62	Заборгованість, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників, підрядників та інших кредиторів	За кожним виданим векселем та за строками їх погашення
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	63	Заборгованість постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи й отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями)	За кожним постачальником та підрядником у розрізі кожного документа (рахунка) на сплату

Продовження додатка Б

Поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів	681	Аванси, одержані від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт (послуг)	Окремо за підприємствами, організаціями, установами та фізичними особами, з якими здійснюються розрахунки
Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетами	64	Заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства	За видами податків і платежів
Поточні зобов'язання за розрахунками з позабюджетних платежів	68	Заборгованість за внесками до позабюджетних фондів, передбаченими чинним законодавством	За видами платежів
Поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування	65	Заборгованість за відрахуваннями до Пенсійного фонду, на соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників	За кожним видом зборів і відрахувань, за страхувальниками та окремими договорами страхування
Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці	66	Заборгованість підприємства з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату	За кожним працівником, видами виплат і утримань
Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками	67	Заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов'язана з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і формуванням статутного капіталу	За кожним засновником та учасником і за видами виплат
Поточні зобов'язання за внутрішніми розрахунками	682, 683	Заборгованість підприємства пов'язаним сторонам та кредиторська заборгованість за внутрішньовідомчими розрахунками	Окремо за підприємствами, організаціями, установами та фізичними особами, з якими здійснюються розрахунки
Інші поточні зобов'язання	372, 684, 36 за будівельними контрактами	Зобов'язання, які не можуть бути включені до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов'язання» балансу	

Джерело: складено автором на основі [14; 38]

Додаток В

Документування дебіторської заборгованості на ТОВ «Західземресурс»

361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»
Виникнення заборгованості	
накладні, рахунки-фактури, акти прийнятих робіт, послуг, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, договір про реалізацію продукції, надання послуг або виконання робіт, приймально-здавальницькі акти	рахунки-фактури – invoice, транспортні накладні (CMR-залізнична накладна, комосамент, товарно-транспортна накладна, пакувальні листи), платіжні документи на перерахування сум митних платежів, розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць
Погашення заборгованості	
виписки банку, прибуткові касові ордери, платіжні доручення	виписки банку
372 «Розрахунки з підзвітними особами»	
Виникнення заборгованості	Погашення заборгованості
- заява працівника на відрядження - наказ керівника про направлення працівника у відрядження - відрядна посвідка - видатковий касовий ордер	- звіт про використання коштів, наданих на відрядження, додаток до звіту - розрахункові документи, що підтверджують витрати на відрядження - прибутковий касовий ордер
374 «Розрахунки за претензіями»	
Виникнення заборгованості	Погашення заборгованості
акти про встановлення розбіжностей, комерційні акти, претензії, позовні заяви до суду, рішення судових органів	платіжні доручення, виписки банку, згода постачальників на погашення заборгованості

Джерело: складено автором на основі даних ТОВ «Західземресурс»

Додаток Д

Документування кредиторської заборгованості на ТОВ «Західземресурс»

Вид кредиторської заборгованості	Документи
Довгострокові і короткострокові позики»	Виписки банку, платіжні доручення, накладні, розрахунки та довідки бухгалтерії, претензії, бізнес-план по реалізації запланованого проекту, кредитні договори між банком та підприємством, установчі документи, договори застави, договори страхування неповернення кредитів, додаткові угоди до кредитних договорів тощо
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	Виписки банку, платіжні доручення, розрахунки та довідки бухгалтерії тощо
Розрахунки з постачальниками та підрядниками	Акти приймання-передачі, претензії, накладні, виписки банку, довідки бухгалтерії, договори купівлі-продажу, рахунок-фактура, рахунок, товарні накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, вантажні митні декларації, залізничні накладні, коносамент, пакувальні листи тощо
Розрахунки за податками й платежами	Розрахунки бухгалтерії, податкові накладні, виписки банку, платіжні доручення тощо
Розрахунки за страхуванням	Розрахунки та довідки бухгалтерії, виписки банку, розрахунково-платіжні відомості, платіжні доручення тощо
Розрахунки з оплати праці	Розрахунково-платіжні відомості, виписки банку, маршрутні листи, накази по підприємству про прийняття на роботу (про звільнення, про відпустку), листки з обліку кадрів, особові картки працівників, таблиці обліку використання робочого часу, відомості обліку депонованої заробітної плати
Розрахунки за іншими операціями	Накладні, претензії, виписки банку, рахунки-фактури тощо
Доходи майбутніх періодів	Розрахунки та довідки бухгалтерії, виписки банку, розрахунково-платіжні відомості, платіжні доручення тощо

Джерело: складено автором на основі даних ТОВ «Західземресурс»

Додаток Е

Таблиця Ж.1 – Інтегровані показники форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» ТОВ «Західземресур» за 2020-2023 рр.

тис. грн.

Показники	Роки			
	2020	2021	2022	2023
АКТИВ				
1. Необоротні активи:	64	12 957	21 864	23 098
1.1. Капітальні інвестиції	64	12 957	10 886	3 614
1.2. Основні засоби	-	-	3 262	12 575
1.3. Нематеріальні активи	-	-	7 716	6 909
2. Оборотні активи:	44	3 313	11 743	8 909
2.1. Виробничі запаси	-	607	38	33
2.2. Готова продукція	-	-	7 060	39
2.3. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	-	85	550	1 186
2.4. Дебіторська заборгованість за виданими авансами	-	1 693	356	35
2.5. Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	-	200	638	7 362
2.6. Інша поточна дебіторська заборгованість	-	7	-	4
2.7. Грошові кошти та їх еквіваленти	44	113	41	18
2.8. Витрати майбутніх періодів	-	-	19	24
2.9. Інші оборотні активи	-	608	3 041	208
ПАСИВ				
1. Власний капітал:	10	(142)	(2 154)	(15 799)
1.1. Зареєстрований капітал	10	10	10	10
1.2. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-	(152)	(2 164)	(15 809)
2. Поточні зобов'язання і забезпечення:	98	16 412	35 761	47 806
2.1. Поточна кредиторська заборгованість за:				
- товари, роботи, послуги	-	256	1 745	441
- розрахунками з бюджетом	-	-	910	-
2.2. Поточні забезпечення	-	-	60	140
2.3. Інші поточні зобов'язання	98	16 156	33 046	47 225
БАЛАНС	108	16 270	33 607	32 007

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності ТОВ «Західземресур» за 2020-2023 рр.

Продовження додатку Е

Таблиця Ж.2 – Інтегровані показники форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» ТОВ «Західземресур» за 2020-2023 рр.

тис. грн.

Показники	Роки			
	2020	2021	2022	2023
1. Доходи:	-	71	550	25 875
1.1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-	71	535	25 109
1.2. Інші операційні доходи	-	-	15	766
2. Витрати:	-	(223)	(2 562)	(39 520)
2.1. Собівартість реалізованої реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-	(55)	(1 433)	(27 135)
2.2. Адміністративні витрати	-	(168)	(681)	(847)
2.3. Витрати на збут	-	-	(40)	(192)
2.4. Інші операційні витрати	-	-	(408)	(11 346)
3. Чистий фінансовий результат (збиток)	-	(152)	(2 012)	(13 645)

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Західземресур» за 2020-2023 рр.

Таблиця Д.3 – Інтегровані показники форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» ТОВ «Західземресур» за 2020-2022 рр.

тис. грн.

Показники	Роки		
	2020	2021	2022
Рух коштів у результаті операційної діяльності:			
1.1. Надходження від реалізації (товарів, робіт, послуг)	-	-	85
1.2. Надходження від повернення авансів		535	416
1.3. Інші надходження	44	27 049	23 227
2. Витрачання на оплату:			
2.1. Товарів (робіт, послуг)	-	(3 638)	(14 076)
2.2. Праці	-	(303)	(616)
2.3. Відрахувань на соціальні заходи	-	(90)	(162)
2.4. Зобов'язань з податків і зборів	-	(78)	(145)
2.5. Авансів	-	(12 374)	(6 309)
2.6. Повернення авансів	-	(11 027)	(2 492)
2.7. Інші витрачання	-	(5)	-
3. Чистий рух грошових коштів від операційної діяльності	44	69	(72)
4. Чистий рух коштів за звітний період	44	69	(72)
5. Залишок коштів на початок року	-	44	113
6. Залишок коштів на кінець року	44	113	41

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Західземресур» за 2020-2023 рр.

Модель цифровізації бухгалтерського обліку підприємства

ВИТЯГ З АУДИТОРСЬКОГО ЗВІТУ

Crowe Erfolg Ukraine
вул. Л.Первомайського, 7,
Київ, Україна, 01133
Тел. +38 050 353 30 33
o.bogdanova@croweerfolg.com.ua
www.crowe.com.ua/croweaa
croweerfolg.com.ua

Звіт незалежного аудитора

Власникам та керівництву
Товариства з обмеженою відповідальністю «ЗАХІДЗЕМРЕСУРС»

ЗВІТ ЩОДО АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Думка

Ми провели аудит фінансової звітності Товариства з обмеженою відповідальністю «ЗАХІДЗЕМРЕСУРС» (далі - «Компанія»), що складається зі звіту про фінансовий стан на 31 грудня 2023 р., звіту про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал за рік, що закінчився зазначеною датою, і приміток до фінансової звітності, включаючи стислий виклад значущих облікових політик.

На нашу думку, фінансова звітність, що додається, відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах фінансовий стан Компанії на 31 грудня 2023 р. та її фінансові результати і грошові потоки за рік, що закінчився зазначеною датою, відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та відповідає вимогам законодавства з питань її складання.

Основа для думки

Ми провели аудит відповідно до вимог Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» і Міжнародних стандартів аудиту (МСА) Міжнародної федерації бухгалтерів. Нашу відповідальність згідно з цими стандартами викладено в розділі «Відповідальність аудитора за аудит фінансової звітності» цього звіту. Ми є незалежними по відношенню до Компанії згідно з Кодексом етики професійних бухгалтерів Ради з Міжнародних стандартів етики для бухгалтерів (Кодекс РМСЕБ) та етичними вимогами, застосовними в Україні до нашого аудиту фінансової звітності, а також виконали інші обов'язки з етики відповідно до цих вимог та Кодексу РМСЕБ.

Ми вважаємо, що отримані нами аудиторські докази є достатніми і прийнятними для використання їх як основи для нашої думки.

Інша інформація

Управлінський персонал Компанії несе відповідальність за подання разом з фінансовою звітністю іншої інформації у формі Звіту про платежі на користь держави - відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність».

Наша думка щодо фінансової звітності не поширюється на таку іншу інформацію та ми не робимо висновку з будь-яким рівнем впевненості щодо цієї іншої інформації.

У зв'язку з нашим аудитом фінансової звітності нашою відповідальністю є ознайомитися з іншою інформацією та при цьому розглянути, чи існує суттєва невідповідність між іншою інформацією і фінансовою звітністю або нашими знаннями, отриманими під час аудиту, або чи ця інша інформація має вигляд такої, що містить суттєве викривлення. Якщо на основі проведеної нами роботи стосовно іншої інформації, отриманої до дати звіту аудитора, ми доходимо висновку, що існує суттєве викривлення цієї іншої інформації, ми зобов'язані повідомити про цей факт.

На дату подання цього звіту Звіт про платежі на користь держави ще не був підготовлений та не наданий аудитору. Ми очікуємо отримати дану інформацію після цієї дати. Після нашого ознайомлення зі змістом Звіту про платежі на користь держави Компанії, якщо ми дійдемо висновку,

що така інформація містить суттєве викривлення, ми повідомимо інформацію про це питання тим, кого наділено найвищими повноваженнями, та розглянемо вплив цього питання на фінансову звітність і необхідність подальших дій стосовно цього нашого Звіту.

Відповідальність управлінського персоналу та тих, кого наділено найвищими повноваженнями, за фінансову звітність

Управлінський персонал несе відповідальність за складання і достовірне подання фінансової звітності відповідно до МСФЗ та за таку систему внутрішнього контролю, яку управлінський персонал визначає потрібною для того, щоб забезпечити складання фінансової звітності, що не містить суттєвих викривлень внаслідок шахрайства або помилки.

При складанні фінансової звітності управлінський персонал несе відповідальність за оцінку здатності Компанії продовжувати свою діяльність на безперервній основі, розкриваючи, де це застосовано, питання, що стосуються безперервності діяльності, та використовуючи припущення про безперервність діяльності як основи для бухгалтерського обліку, крім випадків, якщо управлінський персонал або планує ліквідувати Компанію чи припинити діяльність, або не має інших реальних альтернатив цьому.

Ті, кого наділено найвищими повноваженнями, несуть відповідальність за нагляд за процесом фінансового звітування Компанії.

Відповідальність аудитора за аудит фінансової звітності

Нашими цілями є отримання обґрунтованої впевненості, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства або помилки, та випуск звіту аудитора, що містить нашу думку. Обґрунтована впевненість є високим рівнем впевненості, проте не гарантує, що аудит, проведений відповідно до МСА, завжди виявить суттєве викривлення, якщо воно існує. Викривлення можуть бути результатом шахрайства або помилки; вони вважаються суттєвими, якщо окремо або в сукупності, як обґрунтовано очікується, вони можуть впливати на економічні рішення користувачів, що приймаються на основі цієї фінансової звітності.

Виконуючи аудит відповідно до вимог МСА, ми використовуємо професійне судження та професійний скептицизм протягом усього завдання з аудиту. Крім того, ми:

- ідентифікуємо та оцінюємо ризики суттєвого викривлення фінансової звітності внаслідок шахрайства чи помилки, розробляємо й виконуємо аудиторські процедури у відповідь на ці ризики, а також отримуємо аудиторські докази, що є достатніми та прийнятними для використання їх як основи для нашої думки. Ризик невиявлення суттєвого викривлення внаслідок шахрайства є вищим, ніж для викривлення внаслідок помилки, оскільки шахрайство може включати змову, підробку, навмисні пропуски, неправильні твердження або нехтування заходами внутрішнього контролю;
- отримуємо розуміння заходів внутрішнього контролю, що стосуються аудиту, для розробки аудиторських процедур, які б відповідали обставинам, а не для висловлення думки щодо ефективності системи внутрішнього контролю;
- оцінюємо прийнятність застосованих облікових політик та обґрунтованість облікових оцінок і відповідних розкриттів інформації, зроблених управлінським персоналом;
- доходимо висновку щодо прийнятності використання управлінським персоналом припущення про безперервність діяльності як основи для бухгалтерського обліку та, на основі отриманих аудиторських доказів, робимо висновок, чи існує суттєва невизначеність щодо подій або умов, які поставили б під значний сумнів можливість Компанії продовжити безперервну діяльність. Якщо ми доходимо висновку щодо існування такої суттєвої невизначеності, ми повинні привернути увагу в своєму звіті аудитора до відповідних розкриттів інформації у фінансовій звітності або, якщо такі розкриття інформації є неналежними, модифікувати свою думку. Наші висновки ґрунтуються на аудиторських доказах, отриманих до дати нашого звіту аудитора. Втім майбутні події або умови можуть примусити Компанію припинити свою діяльність на безперервній основі;

- оцінюємо загальне подання, структуру та зміст фінансової звітності включно з розкриттями інформації, а також те, чи показує фінансова звітність операції та події, що покладені в основу її складання, так, щоб досягти достовірного відображення.

Ми повідомляємо тим, кого наділено найвищими повноваженнями, інформацію про запланований обсяг і час проведення аудиту та суттєві аудиторські результати, включаючи будь-які суттєві недоліки заходів внутрішнього контролю, виявлені нами під час аудиту.

Ми також надаємо тим, кого наділено найвищими повноваженнями, твердження, що ми виконали відповідні етичні вимоги щодо незалежності, та повідомляємо їм про всі стосунки й інші питання, які могли б обґрунтовано вважатись такими, що впливають на нашу незалежність, а також, де це застосовано, щодо відповідних застережних заходів.

ЗВІТ ЩОДО ВИМОГ ІНШИХ ЗАКОНОДАВЧИХ І НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Основні відомості про суб'єкта аудиторської діяльності

Відповідно до вимог статті 14 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» надаємо основні відомості про суб'єкта аудиторської діяльності, що провів аудит:

Повне найменування	Товариство з обмеженою відповідальністю «Кроу Ерфольг Україна»
Місцезнаходження	01133, м. Київ, вул. Л. Первомайського, 7
Інформація про включення до Реєстру	Номер реєстрації в Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності 4316

Ключовим партнером з аудиту, результатом якого є цей звіт незалежного аудитора, є Воробієнко Артем Євгенович (номер реєстрації в реєстрі аудиторів 100265).

Від імені ТОВ «Кроу Ерфольг Україна»

Воробієнко А.Є.
Ключовий партнер з аудиту

26 квітня 2024 року

Товариство з обмеженою відповідальністю «ЗАХІДЗЕМРЕСУРС»**ЗАЯВА ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КЕРІВНИЦТВА ЗА ФІНАНСОВУ ЗВІТНІСТЬ****за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року**

Дана фінансова звітність Товариства з обмеженою відповідальністю «ЗАХІДЗЕМРЕСУРС» (далі – «Компанія») за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року, була підготовлена відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності. Керівництво Компанії несе відповідальність за точність, достовірність та об'єктивність інформації, що міститься у фінансовій звітності.

Підготовка фінансової звітності обов'язково передбачає використання оцінок, заснованих на судженнях керівництва, особливо при операціях, що впливають на звітний період, і неможливо бути впевненими, що вони будуть завершені до майбутніх періодів. Дана фінансова звітність була підготовлена з використанням прийятних меж суттєвості та з використанням інформації, що була у наявності до 26 квітня 2024 року включно.

Виконуючи свої зобов'язання щодо цілісності фінансової звітності, керівництво підтримує функціонування фінансових та управлінських систем контролю і практики, покликани забезпечити достатню впевненість у тому, що операції санкціоновані, активи зберігаються і облік ведеться належним чином.

Керівництво Компанії підготувало фінансову звітність до того як вона була подана на затвердження та випуск 26 квітня 2024 року.

Компанія ТОВ «Кроу Ерфольг Україна», яка є незалежним аудитором, виконала аудит фінансової звітності Компанії згідно з Міжнародними стандартами аудиту та після виконання висловила свою думку щодо її достовірності в аудиторському звіті, що додається.

Директор ТОВ «ЗАХІДЗЕМРЕСУРС»

Бондар Павло Борисович

м. Київ, Україна

26 квітня 2024 року

Товариство з обмеженою відповідальністю «ЗАХІДЗЕМРЕСУРС

ЗВІТ КЕРІВНИЦТВА

Керівництво ТОВ «ЗАХІДЗЕМРЕСУРС» (далі – «Компанія») надає цей Звіт разом з перевіреною аудитором фінансовою звітністю Компанії за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року.

Основна діяльність

Основною діяльністю Компанії є добування корисних копалин.

Огляд змін, фінансового стану та фінансових результатів діяльності Компанії

Аналіз фінансових показників, що характеризують рівень фінансового стану та фінансові результати Компанії, надано у примітці 22 до даної фінансової звітності.

Основні ризики та невизначеності

Основні ризики та невизначеності щодо інформації, приведеної у фінансовій звітності Компанії, а також заходи з управління цими ризиками розкриті у примітках 2 та 22 до даної фінансової звітності.

Фінансові результати і дивіденди

Інформація про фінансові результати діяльності Компанії викладена на сторінці 10 даної фінансової звітності. У звітному періоді оголошень та виплат дивідендів не було.

Випущений капітал

Зміни у сумі та структурі капіталу за звітний період не відбувалось.

Керівництво Компанії

Компанія знаходиться під контролем юридичної особи, що здійснюють стратегічне та оперативне управління діяльністю Компанії.

Події після звітної дати

Детальна інформація щодо суттєвих подій після звітної дати викладена у примітці 23.

Незалежний аудитор

Компанія Кроу Ерфольг Україна, яка є незалежним аудитором, висловила готовність до продовження співробітництва.

Директор ТОВ «ЗАХІДЗЕМРЕСУРС»

Бондар П.Б.

м. Київ, Україна
26 квітня 2024 року

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ НАЦІОНАЛЬНОГО І СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ БРАГАНСИ
СТАРОПОЛЬСЬКА ВИЩА ШКОЛА В КЕЛЬЦЕ
ІНСТИТУТ ТУРИЗМУ, ПІДПРИЄМНИЦТВА І СЕРВІСУ
ННЦ «ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ» НААН УКРАЇНИ
ФЕДЕРАЦІЯ АУДИТОРІВ, БУХГАЛТЕРІВ І ФІНАНСИСТІВ АПК УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВОЛИНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЕКСПЕРТНО-
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР МВС УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ПЕРСПЕКТИВИ ВОЛИНИ»
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР**

2 листопада 2024 року, м. Луцьк

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ,
АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ**

Тези доповідей XVI Міжнародної науково-практичної конференції
молодих учених та здобувачів освіти

**MODERN ISSUES AND PROSPECTS OF ACCOUNTING,
ANALYSIS AND CONTROL IN CONDITION OF ECONOMIC
GLOBALIZATION**

Abstracts of reports of the XVI International scientific and practical
conference of young scientists and education seekers

Випуск 18

Відділ іміджу та промоцій
Луцького національного технічного університету

Луцьк – 2024

УДК 657.6

Анісімова А.В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: **Ходзицька В.В.**, к.е.н., доцент
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

**ВПРОВАДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ЯК ЗАХІД
ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВО-РОЗРАХУНКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ**

Усі угоди, пов'язані з постачанням активів і наданням послуг, виконанням робіт завершуються розрахунками, які є основою фінансово-господарської діяльності кожного підприємства. Рівень організації взаємовідносинами з контрагентами і стан здійснених розрахункових операцій підприємства безпосередньо впливають на його фінансовий стан. Саме тому впровадження і чітка організація внутрішнього аудиту розрахункових операцій мають особливо важливе значення для українських підприємств особливо в сучасних умовах ведення бізнесової діяльності і зростання обсягів дебіторсько-кредиторської заборгованості.

Для підприємств України протягом останніх років притаманна така тенденція, яка свідчить про те, що найбільші обсяги поточної дебіторської заборгованості мають середні та малі підприємства. Середні підприємства також відзначаються і найбільшим обсягом поточної кредиторської заборгованості порівняно з малими і великими підприємствами України.

Відтак застосування малими і середніми підприємствами внутрішнього аудиту як дієвого заходу контролю за здійсненими розрахунковими операціями є актуальним і на часі.

Основними завданнями внутрішнього аудиту розрахункових операцій є [1, с. 32]:

1) перевірка:

- доцільності і реальності виникнення, стану дебіторсько-кредиторської заборгованості;
- правильності та своєчасності документального оформлення розрахункових операцій, їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку і у фінансовій звітності;
- перевірка правильності й обґрунтованості списання

заборгованості, у т. ч. за якої минув строк позовної давності, на збитки;
- обґрунтованості розрахунків з покупцями і замовниками;
- повноти оприбуткування товарів і приймання виконаних робіт від постачальників і підрядників;

- своєчасності і правильності платежів до бюджету та позабюджетні фонди;

- дотримання чинного законодавства;

2) виявлення:

- заборгованості, за якої минув строк позовної давності;

- причин та осіб винних у допущенні заборгованостей;

- фактів порушення розрахунково-платіжної дисципліни, договірних зобов'язань тощо.

Внутрішній аудит є чи не найбільш дієвим та оперативним видом контролю. Вчасність та якість проведення внутрішнього аудиту розрахунків підприємства безпосередньо впливає на його фінансовий стан і проявляється у:

1) скороченні дебіторської та кредиторської заборгованості;

2) достовірності сум, відображених у фінансовій звітності;

3) чіткому дотриманні розрахунково-платіжної дисципліни;

4) збереженні коштів;

5) своєчасності погашення заборгованості задля уникнення штрафних санкцій і безперервного забезпечення діяльності підприємства;

6) вчасному та у повній сумі стягненні простроченої і несплаченої заборгованості;

7) обґрунтованості списання дебіторсько-кредиторської заборгованості.

Організація і здійснення внутрішнього аудиту регламентується внутрішніми документами.

В основному для малих і середніх підприємств України характерна ситуація за якої не створюється окремий структурний підрозділ – відділ (служба) внутрішнього контролю, а призначається один працівник (внутрішній аудитор), який відповідальний за проведення і він переважно є працівником бухгалтерії.

Крім цього, з огляду на обмеженість фінансових ресурсів малих і середніх підприємств на створення відокремленого підрозділу внутрішнього аудиту, таким підприємствам доречно та економічно вигідно вдаватися до послуг аутсорсера. За такого способу організації

внутрішнього аудиту підприємство повністю передає функції внутрішнього аудиту аутсорсинговій (аудиторській) компанії або зовнішньому консультанту – аутсорсеру. Послугами аутсорсингу підприємство може користуватися при виникненні необхідності (за умови значної частки дебіторської чи кредиторської заборгованості, суттєвого погіршення розрахунково-платіжної дисципліни, простроченні платежів за розрахунками тощо), а не постійно.

На ефективність внутрішнього аудиту розрахункових операцій чинить безпосередній вплив наявність на підприємстві повної, достовірної та своєчасної обліково-аналітичної інформації щодо здійснених підприємством операцій з різними дебіторами і кредиторами. Така інформація є основою для формування внутрішнім аудитором судження про достовірність відображення у фінансовій звітності підприємства показників, які відображають стан розрахунків.

Під час проведення внутрішнього аудиту розрахункових операцій аудиторами використовуються такі методичні прийоми фактичного контролю: облікова інвентаризація, експертна оцінка, візуальне спостереження, контрольні заміри. Окрім цього застосовується і документальний контроль, який передбачає взаємозвірку з контрагентами, арифметичну і загальну перевірку документації підприємства, порівняння та економічний аналіз тощо.

На нашу думку, здійснення внутрішнього аудиту розрахункових операцій українських підприємств повинно передбачати використання різних методичних прийомів контролю. Адже завдяки цьому будуть створені передумови для вчасного виявлення порушень розрахунково-платіжної дисципліни, помилок при здійсненні та відображенні на рахунках бухгалтерського обліку розрахункових операцій, забезпечено умови недопущення помилок у подальшій діяльності підприємства.

При цьому важливо, щоб керівником підприємства був розроблений чіткий план і програма внутрішнього аудиту, в яких буде міститися інформація про контрольні заходи, тривалість проведення аудиту, відповідальних осіб та ін.

Отже, впровадження і періодичне здійснення внутрішнього аудиту розрахункових операцій є необхідною передумовою забезпечення успішності взаємовідносин підприємства зі своїми контрагентами, фінансової стабільності і платоспроможності. Внутрішній аудит розрахункових операцій забезпечує виконання цілого ряду завдань, які дозволяють вирішити та попередити низку

проблем у здійснення розрахунків підприємства, за якими виникає дебіторська та кредиторська заборгованості.

Література

1. Йовенко І. В. Проведення внутрішнього аудиту розрахунків на підприємстві: важливі аспекти. *Аудитор України*. 2021. № 4 (233). С. 30-35.

УДК 657

Антончик С.В., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **Садовська І.Б.**, д.е.н., професор
Волинський національний університет імені Лесі Українки

БУХГАЛТЕРСЬКІ РОЗРАХУНКИ І ПОДВІЙНИЙ ЗАПИС

У бухгалтерському обліку баланс є основою для отримання інформації про стан активів компанії та джерела, з яких вони були сформовані. Операційні операції відображаються в балансі тільки за їх кінцевим результатом. Величина операційних операцій, тобто операційний оборот, має велике значення в управлінні підприємством. Показники руху господарських засобів характеризують процеси, що відбуваються на підприємстві. Для отримання таких показників використовуються рахунки як один з найважливіших елементів методу бухгалтерського обліку. Рахунки відображають наявність і рух майна підприємства, яке є відносно самостійним об'єктом бухгалтерського обліку.

Будь-які господарські операції породжують економічні явища в господарській діяльності підприємства, які відображаються взаємопов'язано, тобто шляхом подвійного запису на рахунках бухгалтерського обліку. Цей метод обліку визначає взаємопов'язані рахунки, які змінюються в результаті господарських операцій.

Подвійний запис - це метод, за якого кожна господарська операція записується двічі, в одній і тій же сумі, в дебеті одного або декількох рахунків і кредиті одного або декількох рахунків. Взаємозв'язок рахунків, що виникає при записі господарських операцій у подвійному записі, називається кореспонденцією рахунків, а рахунки – кореспондуючими. Контрольне значення подвійного запису полягає в тому, що сума всіх записів за дебетом рахунків повинна дорівнювати сумі всіх записів за кредитом рахунків. Економічне значення